

64232

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KARADENİZ EREĞLİ'DE
KARS HALK MUSİKİSİ GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRSEN GİCİLİ

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20.01.1997
Tezin Savunulduğu Tarih : 03.02.1997

TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMENTASYON MERKEZİ

Tez Danışmanı
Diğer Jüri Üyeleri

: Doç.Can ETİLİ
: Doç.Fikret DEĞERLİ
Yrd.Doç. Afşin EMİRALIOĞLU

OCAK 1997

ÖNSÖZ

Yirmibirinci yüzyıla yaklaşırken ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler sosyal değişimde ve kültürlerin potansiyelinde önemli bir rol oynamıştır. Sosyal hareketler içinde önemli bir etki olan göçler kültürlerin taşınmasında dikkat çekmektedir.

Bugüne kadar yapılan araştırmaların çoğu mevcut kültürleri doğal ortamında incelemeye ve değerlendirmeye yöneliktir. Ancak bu araştırmada bunun aksine mevcut kültür kendi coğrafyasında değil, göç sonucu taşındığı yeni bir ortamda incelenmiştir. Kırdan kopan nüfusun iş talebini kentsel yerleşmede karşılamaya çalışırken (müzik kültüründe) meydana gelebilecek değişimleri ortaya çıkarmak çalışmanın esasını teşkil etmektedir.

Müzik bir kültür verisi olduğu için kültürel değişikliğe paralel olarak değişecektir. Halk müziklerinin oluşumunda ve yayılmasında birçok etken vardır. Kuşkusuz bu etkenlerden biride göçtür. Göç, halk müziklerinin yayılmasını sağlarken, beraberinde birtakım değişimleri de getirir. Ancak bu değişimlerin gelişme olup olmadığı cevaplandırılması gereken bir sorudur.

Ereğli'de Kars Musikisi'ni incelerken ayrıntılar dikkate alınmamıştır. Aksi taktirde hem çalışmanın hacmi büyüyecek hem de ayrıntılar arasında bir denge bozukluğu yaratacaktı.

Şunu söyleyebiliriz ki elinizde tuttuğunuz çalışma, bütün eksiklerine rağmen, bugüne kadar Ereğli, Kars musikisi ve kültürel yaşamı üzerinde yapılmış en derli toplu ve en geniş çalışmadır. Bu çalışmada başta danışman hocam Doç. Can Etili olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür etmeyi borç bilirim

İstanbul 1997

Birsen GİCİLİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR.....	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	vii
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ.....	xiv
I. BÖLÜM	1
1.1. KARS TARİHİ.....	1
1.1.1. Coğrafi Durum	4
1.1.2. Sosyo Ekonomik ve Kültürel Yapı	4
1.1.2.a. Kars'ta Bulunan Etnik Gruplar ve Anadolu'ya Yayılışı	6
1.2. KARADENİZ EREĞLİ TARİHİ.....	9
1.2.1. Mitolojik Devreden (Yunan İlk Çağ) Osmanlı Egemenliğine Kadar Ereğli	9
1.2.2. Türk Hakimiyetinde Ereğli	12
1.2.3. Cumhuriyet Döneminde Ereğli	13
1.2.4. Karadeniz Ereğli'nin Sosyo Kültürel ve Ekonomik Yapısı.....	13
1.3. GÖÇÜN SEBEPLERİ.....	19
1.3.1. İç Göçler	22
1.3.2. Dış Göçler.....	23
1.3.3. Kars'ta Göç Hareketleri	24
1.3.4. Zonguldak'a ve Ereğli'ye İl Dışı Göçler.....	24
1.3.5. Göçün Bireysel ve Toplumsal Etkileri.....	25
1.3.6. Ereğli Demir Çelik'in Ereğli'ye Etkileri.....	27
II. BÖLÜM	32
2.1. ZONGULDAK MUSİKİ FOLKLORU	32
2.1.1. Zonguldak'ta Köçeklik Geleneği.....	33
2.2. EREĞLİ MUSİKİ FOLKLORU	37
2.3. EREĞLİ'DE KÜLTÜREL ETKİNLİKLER	42

2.4. EREĞLİ'DE KÜLTÜR SANAT KURUM VE KURULUŞLARI.....	45
2.5. BİR MAKALE " ABUKATIN HASAN (DEDE) HASAN KAYNAK"	47
III. BÖLÜM	51
3.1. KARS MUSİKİ FOLKLORU	51
3.1.1. Anonim Musikisi Geleneği.....	52
3.1.2. Aşık Musikisi Geleneği.....	54
3.1.3. Azeri Musikisi Geleneği.....	56
3.1.4. Kars Musikisi'nde Kullanılan Usuller	57
3.1.5. Kars Musikisi'nde Kullanılan Sazlar	58
3.2. KARS'TA OYUN GELENEĞİ	58
3.2.1. Bar.....	60
3.2.2. Halay	61
3.2.3. Yallı.....	64
3.2.3.1. Nanaylı Yallılar.....	65
3.2.3.1.a. Ağır Yallılar	66
3.2.3.1.b. Geçişli Yallılar	66
3.2.3.1.c. Yelli (Hızlı) Yallılar.....	66
3.2.4. Nanay- Deme-Çevirme (Dönderme)	66
3.2.4.1. İcra Şekilleri	70
IV. BÖLÜM	73
4.1. KARADENİZ EREĞLİSİ'NDE İCRA EDİLEN KARS MUSİKİSİ	
ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ	73
Dam Üsdünde Damımız	74
Evleri KöndelenYar.....	77
Çimen Üsdünde Gazlar	79
Yeleğim Yele Yele	81
Biber Ektim Bostana	83
Penceresi Yeşil Boya.....	85
Yaş Odunlar Yanmıyor	87
Boztepeyi Hergeyelerem	89
Şen Ana	91
Yenge Can	93
Özün Menden Kopardılar	95
Her Yolu Düz Gider Sanma	97
Gurbet Elde Köyüm Düştü Aklıma	99
V. BÖLÜM	101
5.1. KÜLTÜREL DEĞİŞMELERE ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	101
5.2. YABANCI KÜLTÜRÜN YERLEŞİK KÜLTÜRLE ETKİLEŞİMİ.....	104

SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA	112
REFERANSLAR.....	117
EKLER	119
Ek A. Notalar	120
Ek B. Resimler	146
ÖZGEÇMİŞ.....	149

KISALTMALAR

a.e.	: Aynı eser
a.g.a.	: Adı geçen ansiklopedi
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.g.	: Adı geçen görüşme
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.p.	: Adı geçen program
a.g.y.	: Adı geçen yer
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviri
Erdemir	: Ereğli Demir Çelik Fabrikaları
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
Kdz.Ereğli	: Karadeniz Ereğli
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları
TMDK	: Türk Musikisi Devlet Konservatuarı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyonu
TTK	: Türkiye Taşkömürü Kurumu
t.y.	: Tarih yok
y.y.y.	: Yayın yeri yok

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

- e : e ile i arasında oluşan kapalı (e) sesi
- ^hh : y ile başlayan ve ön damakta oluşan hırıltılı sızıcı (h) sesi.
- ^h_vh : Art damakta oluşan hırıltılı, sızıcı (h) sesi.
- g : Art damak (g) sesi.
- k : Art damak (k) sesi.

ÖZET

Toplumların yaşadıkları değişiklikler, sadece bazı alanlarda değil, toplumu etkileyen hemen her dalda kendini gösterir. İletişimin gelişmesi, bilginin artması ve hızlı yayılma göstermesi gelir düzeyindeki gelişmeler, birçok alanda kendisini göstermektedir. Bu değişim bazen gelişme, bazen gerileme biçiminde olmaktadır.

Bu çalışma Kars yöresi müziğinin yukarıda sayılan etmenlerin yanı sıra, doğal ortamından göç yoluyla taşınması ve yeni ortamında ne tür değişiklikler yaşadığı araştırılmıştır.

Çalışmada Karadeniz Ereğlisi'nde yaşayan Kars kültürünü taşıyanlarla yapılan mülâkâtlar sonucu derlenen ezgiler de değişme olup olmadığına bakılarak, tür form dizi (ayak), ritm, güfte (edebî), ses sahası ve seyir özelliği gibi yönlerden incelenmiştir. Bu çalışmada sadece derlenen ezgiler analiz edilmiştir. TRT repertuarında bulunan Kars ve dolaylarına ait ezgilerin notaları ekde verilerek bölgenin repertuarında bir bütünlük sağlama gayesi güdülmüştür.

Elde edilen ezgiler "Nanay Havaları" türünde yoğunluk göstermektedir. Nanay havalarının yanı sıra, kişisel yaratılara da rastlanmıştır. Bu ezgilerle birlikte iki tane "Kına Havası" veya "Gelin Getirme (Gelin Endirme) Havası" denilen ezgi derlenmiş ve notaya alınmıştır.

Elde edilen sonuçlar ilgili bölümde detaylarıyla izah edilmiştir. Denilebilir ki, kültürdeki değişimler birdenbire değil, ancak safha safha olmaktadır. Bu çalışmada, kültürel değişimin ilk safhası incelenmiştir.

SUMMARY

The Public of the music formation on spread out have got a lot of factor. Most important factor is emigration.

Living of the emigration people how do you have psychology. This question has got a lot of answer. But, The interest answer us emigration people and emigration individual have got lost anxiety.

And then the individual living of the social life whose to tackle claim has come into an inheritance.

The emigration lived the individual or people come to new environmental like the own of the cultur new environmental cultur to take and influenced.

But the influence where is border to find the important is answer.

Influenced individual lived, renews and casualties are accord the fastest Whether, The people is living influence the time is most growerst.

Because, The outside influence getting touch with cultur is showed resistance. This resistance the showed of the people side the density resistance are increased.

Finally it is occur and change the another reaction. This development or regression showed of the shape.

That existing the inheritaridance of the cultur is protecting and the adding of the new cultural value the renew is developing side. But the cultural value of the is forgetting and degeneration the review is side of the regression.

Preseding is renewed situation or behavior different shape are explained so the renew is forward like back of the side occurred.

My age cultur fast renew is time all of the world showing global. The time all of my world is showing associate cultur associate language and a lot of associate value.

Coming to the associate cultur is bringing a lot of boiler but the outhur had a lot of casualties are included. But most important thing is ethnic music.

The urbanized, the exist of industry public, developing communication and increasing of the knowledge easy transportation and emigration of the cultur is most important subjection.

All of the world are living change cultur. Cultur renew was occurred amosional and mental behavior lived.

Reality, possibility of cultural renew which is cultural factor and a lot of people new put in order is accepting.

Renewing is occurred there included factor is existed.

- 1- Time
- 2- Environmental
- 3- People

The new changing whatever time whatever place and the people is coming. Cultural renew is influenced factor such putting in order.

1- People new necessity is coming into being. Changing is accrued or the side of the influenced new environment.

2- Existing necessity changing factor is better then the other thing and individuals are wanting new things.

3- Every arena assemble of the knowledge and particle life. Technical arena is acting of being spread out successfully.

4- The value of the cultural factor is helping mental and knowledge faster than suggestion.

5- Public and cultural building is degrees of the complication.

The public how many position and different class and expert part of work communication and the system of the transportation have got of the life.

Renewing of the social factor. Changing moved. There are all society is accruing.

One thing factor and change is showing the enough reason.

Same of them are factor:

a) The factor of the geography, the factor of the environmental nature are changed. Example changing climate, erosion, flooded, earthquake, degeneration, forest, the exhausted of natural water.

b) The factor of the demographic increasing population or decreasing population.

Influencing of the public life like extremely increasing population event reason, inside, outside emigration.

c) The history of religion all of public are changing recently Like The religion of Islam, clan Arabic people are emigrated and than the Arabic people is shaped government.

d)Invention and discovery cultural life is changed.

e) Development technology is ending of manufacturing Social life is big changing and developing like. Mechanical agriculture the population of the agricultural. The other side is emigrated of the city. The reason faster urbanization manufacturing reason little family. Women are working individual vertical caving is accrued. Changed the tradition and custom. Educational and association poultice is according most important factor.

Changed cultur variety of the passed state. This state is renewing election, agricultural admission and the state of the integration.

And than the another state at the end of the part is acculturation.

One or two and different group of the cultur and cultur continue influenced relation the end. Most group of and the other group is adopting and arising new cultur.

The mixed cultur is occord cultur.

Cultural process is planing but doing force individual trains cultivation takes named. Whether the society the another society is annihilating. Finally the part is accruing assimilation.

Changing cultural is over to slowly and slowly settle cultur.

Changes society obstacle is showed. Those are the most important cultural factor is it.

The most important cultural value is factor traditional. The reason of religion convictions fatalism the egoism of the cultur pride and honour.

The convictions of the religion every time is obstructing new review.

The egoism of the cultur every society showing the important cultur. This think showed every society.

Every individual culture's the other cultural reflection is most important scenic the element of the other cultur. Generally egoism cultur reasoning aelittle the situation is accruing changed.

This working is emigration natural environmental itself. The cultur of the Kars Black Sea and Ereğli is examine but sing and example are obtaining. The natural environmental especially music song and example is defending.

Whether new people isn't know this cultur. The subject has got included variety reason come to the natural environmental cultur. The part of the most important are changing.

-To be formed of the tradition and changes moving population is most importune things. This moving inside moving population is most importune things. This moving inside the emigration is calling attention. Emigrations living emigration individual and family has got won economical and social value but Full of the problem. This problem is folklore factor. The public of the music emigration and song the absence from home is happened.

-The Ereğli of the Black Sea has got Kars music tradition. This examination have very kind of music. Those are knowing creator like (Erdal Avcı, Şevket Ülker).

-Emigrations in the first place Ardahan, Posof and Çıldır to be occurred.

In addition to the established of Fabric Ereğli Emigrations to a many workers. Example Adana, east Black Sea, Trabzon, Çankırı, Sivas country and Zonguldak to be happened.

-Coming to emigration of the variation place Kars. Showing of the community. Terekeme, Azeri and Ahıska. This community themselves. The section tradition and custom a revidopted of living life and working.

The Group of the emigration Kars introducing cultur of the music like “bar” and Azeri ağzı place Ereğli. The tradition of the “Aşıklık” a is living recently. Representative is Erdal Avcı and Şevket Ülker are traditions.

-Emigration of the Cars old people have got music but not to addition to. This people forgotten. Young people don’t remember recently.

Most important factor are city life coming to result. Rural environmental life don’t city life. Moreover adaptation of tradition section of their life.

The Ereğli of the Black sea has got a lot of cultural value. This day didn’t bring. In this connection need to a lot of resource.

-The part of the Ereğli has got oldest history. Ereğli has near the big city center. So most important cultur and commerce center. Emigration people First of all living are harmony of the life. And than this people living cultural progress.

-The part of the Kars and Ereğli has got cosmopolitan cultur. This situation are occurred mixed type cultur. But the cultur always changed. The cultur didn’t show the another part and place continue cultur. Caring to cultur is taking new place effecting. New cultur showed now changed life.

The race of the Turkey showed the medium Asian cultur and life section. Anatolia life is different thing. Because, The Geographic section are occurred. In addition climate, feeding agriculture and natural spying factor are changed.

This working most important thing. What doing the cultural life. I think most important factor is protecting of the cultur didn’t anything most important factor is changing cultur to find the another section.

Faster urbanizing, education changing knowledge and communication, manufacturing and technologic advancing. Individuals and society haven't kept.

The show of the every medium are occurring easy. Individuals complicated city life. All of necessity are doing little time and easy way Like in the past ceremony of marriage has continued two or three weeks but recently the ceremony of the marriage is doing simple ceremony. This the ceremony of the marriage isn't continues.

This working the geographic Kars geographic Ereğli has been being traditional working way.

The religion of the melody rural analyses is examine myself.

The meaning of melody separates little melody. One or two sentences is accruing mentally of the period. All them period like A,B,C. All of letter are sentences like a,b,c, etc.

It's also the explain is used symbolic. Every melody row, seyir, rhythm, vocal, tonic, kind of form examined.

The archive of the T.R.T. don't find the part of place all the them are using.

The most important sing "Nanay Havası" is finding. The reason the kind of melody this place is speerating out. The shape of the "Mani" the refrain (this meaning is "Arabendi" or "Arabent" section of the knowledge melody is the name "Nanay Havası".

This melody the other hand has been playing. The playing music is accruing the most important thing.

This working "Nanaylı Yallılar" is explained and then it is ordinary to appear of the important title.

The quality of the most important working it is included social life The Public of the music formation social effect and social change influence to the explain the first prafrag and 1. part.

The end of the working result ordinary.

-Social and Cultural changes are harping neabour factor

-The fast of social life inside peeped and community influence is density individuals different kind of value ve understanding face to face in happened individuals is developing ve needs to suitable definition.

-Developing country manufacturing and modernism Relativity of family life is effected. Young and old people most important dissuasion to be happened.

-This situation change the tecological life Every time isn't.

GİRİŞ

Günümüzde sosyal değişimlerin ve hareketlerin, kültürlerin değişiminde veya gelişiminde önemli bir etken olduğu bilinen bir gerçektir. Sosyolojik dalgalanmaların, kültürün bir elemanı olan müziğe de etkileri olacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu dalgalanmaların etkileri görsel anlamdaki maddi kültürde açık ve baş döndürücü bir hızla izlenmektedir. Manevi kültürde ise bu etkinin görülmesi süreci biraz daha uzamaktadır.

Maddi kültürü oluşturan hergün kullandığımız ve mekanları dolduran teknoloji harikası cihazları veya her türlü materyalleri kolayca kabullenebildiğimiz halde, manevi kültürü oluşturan inaç, ibadet, ahlaki değerler bütünü ile edebiyat ve müzik gibi ögeler değişimlere daha geç adapte olabilmektedir. Zira bu ögeler zaman içinde toplumun süzgecinden elenerek gelmişlerdir ve değişimlerin neticelerini hemen görmek mümkün değildir.

İşte manevi kültür şemsiyesi altında saydığımız müzik, özellikle halk müzikleri, değişimi geç yakalayan kültürel unsurlardandır. Halk müziklerinin başka bir deyişle yerel müziklerin, kültürel dalgalanmalara bağlı olarak, sosyal hareketlerden etkilenmesi doğaldır. Bu sosyal hareketler içinde yer değiştirmeler yani göçler önemli bir yer tutmaktadır.

Çünkü göç yoluyla bireyler ya da aileler yaşamlarını biçimleyen hazır bir şablondan çıkıp, hiç bilmedikleri yeni bir şablona girmektedirler. Bu konunun uzun uzun izahlar gerektirecek sosyal ve psikolojik tarafları üzerinde kısaca durulacaktır.

Ancak burada bir hareket noktası belirlemek için çarpıcı bir tablo arama gereği duyularak, en çok göç veren ve en çok göç alan iki coğrafi yerleşim birimi seçilmiştir. Burada seçilen iki yerleşim biriminden birinin diğerine yüksek oranda göç vermiş olmasının tesadüf olmadığı bir gerçektir.

Bu iki yerleşim biriminden biri en fazla göç veren iller arasında bulunan Kars, diğeri ise, en çok göç alan ve kendisi de göç veren Zonguldak ilinin Ereğli ilçesidir. Kars ve Karadeniz Ereğlisi yöreleri bütün göç alan merkezler gibi kozmopolit yörelerdir.

Kars, kuzeydoğuda sınır bölgesi olması dolayısıyla sınır göçüne uzun yıllar maruz kalmıştır. Kdz. Ereğlisi ise evvela Türkiye Taşkömürü İşletmesi ve Ereğli Demir Çelik Fabrikası gibi iki önemli sanayi kuruluşu, 1960'lardan günümüze kadar hızlanan bir biçimde göç alma durumunda kalmıştır.

Burada akla neden İstanbul, Ankara gibi büyük kentler seçilmedi sorusu gelebilir. Ancak kültürel değişimin büyük yerleşim birimlerinde çok daha hızlı yaşanması ve arabesk kültürün yerel kültürleri gölgelediği metropol merkezlerde araştırma sahasının genişliği gibi çalışma sakıncaları da göz önünde tutularak tercih edilmemiştir.

Ayrıca araştırma konusu olarak seçilen merkezdeki yerel kültürün bir üyesi olan Karslı nüfusun yerleşik nüfusa oranı metropollerdeki orana göre daha yoğunluk göstermektedir. Bu konu ilk bakışta şaşırtıcı bir başlık olarak gelebilir. Ancak sosyal nedenler ve değişimler araştırıldıktan sonra Kars Müziği genel bir bakışla, ezgi, söz ve ritm yönünden Ereğli müziğiyle karşılaştırılmıştır.

Elde edilen müzik örneklerinde özellikle biçim analizinde takip edilen yol şöyledir: Biçim analizinde, ezgiler önce donanım, durak, güçlü, ses sahası, dizi usul, ölçü sayısı ve ritmik yapıları açısından incelenmiştir. Daha sonra notalar üzerinde form açısından analiz yapılmış ve yapılan analizin

kümesel ifade ve simsejel açılımları belirtilmiştir. Güfteler edebi yönden ve işleniş biçimine göre incelenmiştir.

Kısaca, çalışmanın esasını oluşturan ana fikir "Kdz. Ereğli'de Kars Halk Musikisi" (Göçlerin neden olduğu) olarak belirlenmiştir. Çalışmada gözlem, sahada derleme, inceleme ve araştırma yöntemleri mülakat ve müzik analizi izlenerek, meşakkatli ve uzun bir takvimi içeren bir plan yürütülmüştür.

Toplum psikolojisi, siyasi idari ve askeri örgütlenmeler, yönlerinin incelenmesi çalışma sınırları dışında bırakılmıştır. Çalışmanın kapsamı miras olan kültürün korunup, korunmadığı, aldığı etkiler ve yerel kültüre olan etkileri ile sınırlıdır.

I. BÖLÜM

1.1.KARS TARİHİ

"Yapılan araştırmalara göre "KARS" adı Eski Bulgar Türklerinin Velentur boyunun, Karsak oymağından gelmektedir. Karsaklar, M.Ö. 130-127 yıllarında Kafkas dağları kuzeyinden ve Dağıstan'dan gelerek, bugünkü Kars çevresine yerleşmiş ve buraya adlarını vermişlerdir."¹

"Kars" adı bir söylentiye göre de Gürcü dilinde "Kapı Kenti" anlamına gelen "Kars Kalaki" ye dayanmaktadır. Fakat bazı tarihçiler tarafından iddia edilen bu tez, son bulgularla geçerliliğini yitirmiştir. Divan-ı Lugat-it Türk'te Kars, deve veya koyun yönünden yapılan elbise, şal, kuşak, dokuma anlamındadır.

Yer olarak; Türkistan'da bir su, Dağıstan'da bir köy; Bursa, Kütahya, Maraş, Adana, Silifke, Tortum, Tercan, Afyon ve Ankara'da birer köy; Ural ırmağı civarında bir göl, köy ve dağ, Makü bölgesinde bir kışlak adıdır. Ayrıca 1855 Kars zaferinin kazanılması üzerine Britanya ve Kanada'da birer kasabaya "Kars" adı verilmiştir.

"Yapılan araştırmalara göre Kars'ın tarih öncesi çağlardan bu yana yerleşim merkezi olduğu anlaşılmıştır." ² Kur ve Aras nehirleri boylarında yapılan kazılarda, bunun izlerine rastlanmaktadır. Bölgenin Kabataş, Yontmataş ve Cilalıtaş devirlerinden itibaren yerleşme merkezi oluşu ile birlikte bir diğer özelliğide, Orta asya Medeniyetine uygun olarak M.Ö. 9000-8000 yıllarında hayvan ehlileştirme ve tarım devirlerini de yaşamış olmasıdır.

¹ Cumhuriyetin 50.Yılında Kars İli Yıllığı, Ankara, 1993, s.1

² Yener Karadeniz, Sosyo-Kültürel ve Tarihi Açından Kars, İst. 1994 s.12

M.Ö. 5000 yıllarında Türkistan'a ve M.Ö.400 yıllarında Azerbeycan'a ve Doğu Anadolu'ya yerleşen Hürriiler, Kars'ın bilinen ilk sakinleridir. Yener Karadeniz'e göre, "Hürriiler çivi yazısını da kullanarak, Doğu Anadolu'da tarih çağını açan kavim olmuştur. (M.Ö. 2000) Daha sonra M.Ö.9. yy.'da güneyden gelen Urartu baskısı ile bölge, Hürriilerin elinden çıkmış ve böylece Urartular'la birlikte Kars'ta yazılı tarih başlamıştır."³

Urartular, 2500 yıl küçük beylikler vasıtasıyla egemenliklerini sürdürmüşlerdir. M.Ö. 665 yılında Kimmer olmaları sonucunda Urartular bölgeden çekilince, hakimiyet İskitler'e geçmiştir. İskit egemenliği M.Ö.145 yılına kadar sürmüştür. Partlar, İskit egemenliğine son vererek Türk Arsaklı Beyliği'ni kurmuşlardır. Arsaklılar, M.Ö.2.yy'dan M.S. 5.yy ortalarına kadar Kars'ta hüküm sürmüşlerdir. 430 yılında Sasaniler'e geçen bölge uzun süre Sasani, Bizans ve Araplar arasında savaş alanı olmuş, bunlar arasında kısa sürelerle el değiştirmiştir.

Halife Ömer döneminde Arap Ordusuna (646) teslim olan Kars yöresi, 653'te Bizanslılar'ın eline geçmiş ve 1060 yılına kadar Hristiyan olarak kalmıştır. Hristiyan halkı ile Müslüman Araplar arasında savaşlar çıkmış Hristiyan Türkler'in yenilmesiyle, yörenin başına Bagratlılar getirilmiştir. Daha sonra Bizanslılar Ani Bagratlılarını yenerek, Kars Bagratlılarını kendine bağlamıştır.

XI. yüzyıl başları, Kars ve Türk Tarihi bakımından ayrı bir özellik gösterir. Zira 100 yılından itibaren Selçuklu'lara bağlı göçebe Oğuz boylarının akınları başlar. Bu akınlara hedef olan yerlerden birisi, kapı durumunda ki Kars ve çevresidir. Bunun üzerine Bizans imparatorluğu Ani'daki bölgesel Bagratlı beyliğinden ve 1045 yılında yukarı Aras boyuna gelip Divin'deki Müslüman Türk Emirleri hükümetini kuran Saddatlar'dan yardım alarak Kars'ın önemli yerlerini ve şehri zaptetti. Kars İl Yıllığına göre, "Alpaslan'ın 1064 yılındaki Fethi, Kars'ın bir Türk yurdu olmasına ve Anadolu'nun Türkleşmesinde çok önemli bir adımdır."⁴

³ Yener, Karadeniz, Sosyo - Kültürel ve Tarihi Açından Kars, İstanbul, 1994, s.12.

⁴ Kars İl Yıllığı, s.4

1200 yılında Gürcü Atabeyleri'nin eline geçen bölge, 1230'da Moğollar tarafından işgal edilmiştir. "Moğollar, Anadolu'dan çekilince 1406'da karakoyunluların, 1467'de Akkoyunluların eline geçmiştir. Bu iki beyliğin sürekli savaşları Kars ve çevresini çok etkilemiştir. Yerleşme merkezlerinin tahrip edilmesine ve nüfusunun azalmasına sebep olmuştur."⁵ Bölge, daha sonra Safavilere bırakılmıştır.

1534 yılında Kanuni Sultan Süleyman döneminde Kars ve çevresi kesin olarak Osmanlı yönetimi altına girdi. Kanuni döneminde safavi saldırılarına maruz kaldı. 37 yıl süren bu savaş Amasya Antlaşmasıyla sona erdi. 1603 yılında bu anlaşma bozuldu ve Safeviler tekrar Kars'a saldırdılar. "IV.Murat zamanında 1639'da yapılan Kasr-ı Şirin Antlaşmasından sonra Kars, 95 yıl süren barış dönemine girdi."⁶

1807'de Çarlık Rusya'sı Tiflis yönünden saldırıya geçti. Bunları daha sonra İranlılar izledi. Kars 1828'de Ruslar tarafından işgal edildi. Çıldır eyaletinin, merkezi Ahıska kenti ile 6 sancağı savaş tazminatı olarak Rusya'ya verildi. Fakat 1855'te Rus ordusu Kars'ı yeniden kuşattı. Yöre halkının Ruslara karşı çok iyi direnmesinden dolayı Kars'a "Gazi" ünvanı verildi. Kars, Ruslar'dan 1856'da imzalanan Paris Antlaşmasıyla kurtuldu. Ayrıca 1877-1878 (93 harbi) Osmanlı Rus harbine kadar önce İranlılara, son Ruslara karşı en büyük askeri üs olmuştur. 1918'e kadar 40 yıl Rus işgalinde kalmıştır. 3 Mart 1918 yılında Ruslarla yapılan Brest-Litovsk antlaşmasıyla Kars ve Ardahan Osmanlılara bırakılmıştır.

30 Ekim 1918'de yapılan Mondros Mütarekesi gereği ordunun çekilmesi üzerine Karslılar, önce Milli Şura, sonra Cenub-i Garb-i Kafkas hükümetlerini kurarak mücadeleye devam etmişlerdir. 30 Ekim 1920'de Kazım Karabekir yönetimindeki Türk ordusu Kars'ı Ermeniler'den alarak topraklarımıza katmıştır.

⁴ Kars İl Yıllığı, s.4.

⁵ a.e. s.5

⁶ a.e. s.6

1.1.1.Coğrafi Durum

Türkiye'nin kuzeydoğusunda, Doğu Anadolu Bölgesi içinde yer alan bir ilimizdir. Kars ili, kuzeyde ve doğuda (130 km) Ermenistan, güneydoğuda kısa bir sınır boyunca (45 km) İran ile komşudur. Kuzeybatıdan Artvin ili batıdan Erzurum; güneyden Ağrı ili ile çevrilidir.

Kars toprakları yapısı, yükseltisi, iklimi ve yapılaşma biçimleriyle Doğu Anadolu genelinden farklı bir coğrafi birim oluşturur. 1442 km²'lik alanıyla Türkiye topraklarının bir bölümünü kaplayan Kars, Greenwich'e göre 42 10' ve 44 49' doğu boylamlarıyla (meridyen), 39 22 ve 41 37 kuzey enlemleri (paralel) arasında bulunur. Deniz seviyesinden yüksekliği 1750 m.dir.

1.1.2.Sosyo Ekonomik ve Kültürel Yapı

Kars kültürel açıdan oldukça değişik bir zengin bir ilimiz olup köklü temellere dayanmaktadır. yörenin tarih boyunca renkli bir etnik yapısı olmuştur. Kars'ın toplumsal yapısı bu çeşitli ulusların kültürel gelenekleriyle şekillenmiştir. Değişik etnik grupların kültürel etkileri yörenin kültürünün oluşumunda önemli yer tutmaktadır.

Sosyal yapıyıda ilgili olan bu kültürel zenginlik, yörenin stratefik özelliklerine bağlı olmaktadır. Anadolunun kapısı olması nedeniyle birçok

Türk kavminin gelip geçmesini ve her birinin değişik değerler bırakmasını sağlamıştır. Bundan başka Kars, Eski Oğuz kültürünün Anadolu'daki beşiğidir. Saka-İskit devrinden günümüze kadar uzayan bir kültür çizgisi, çağlardan ve medeniyetlerden aldığı değerlerle de gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Türk tarih ve kültürünün en önemli, en zengin kaynaklarından biri olan "Dede Korkut Destanları" Kars Coğrafyasında yaratılmış, buradan yayılmıştır.

Ayrıca Kars tarihi, kültür değişimlerini zorunlu kılacak sosyal ve ekonomik olaylarla doludur. Bu değişim devrelerinde hiç bir şekilde kopukluk olamamış, aksine her değişiklik bir bütünleşme anlamında olmuştur.

Gelenek, görenek, halk hikayeciliği, maniler, türküler ozanlık geleneği ve benzer şeylerde görülen zenginlik bugün Türkiye'nin hiç bir ilinde görülmemektedir. Bu zenginlik, Kars'ın eski bir yerleşme merkezi olması, çeşitli kavimlerin, çeşitli zamanlarda bu bölgede yaşamaları dolayısıyla olmaktadır. Bu bakımdan Türk kültürü araştırmalarına önemli katkılarda bulunabilecek bir kültüre sahiptir.

Merkezde askeri ve eşraf kökenli ailelerin oluşturduğu yarı seçkin yaşama karşın, kent bütününde ulusal-dinsel (mezhep ve tarikatlar) ayrımlara dayalı geleneksel yaşama biçimi egemen olmuştur.

Hayvancılık ve tarım, ilde temel uğraş alanlarıdır. Ruslar, beslenmede, giyim-kuşamda, toprağı işlemede çok etkili olup, yörede toprağı derin sürme "Kotan", kullanımı yaygınlaşmıştır.

Tek kotanla tarla sürmenin zorluğu ailelerin insan ve hayvan güçlerini birleştirerek "Modgam" denen ortaklaşa bir çalışma sistemini oluşturmuştur. Ekonomik yaşamında bu gelenek, kışlık yiyecek hazırlamadan, hayvanların sürüye katılımına dek yaygınlaşmıştır.

Yöre uğraşlarının geleneksel yapısı 1960 yılından sonra değişime uğramış, önce pulluk, daha sonra traktör kullanımı yaygın hale gelmiştir. Nüfusun artmasıyla toprak ve ürünlerin yetersiz kalması göçü zorunlu kılmıştır. Bu uğraşlardaki geleneksellik, doğumdan evlenmeye, toplumsal ilişkilere, yaşama biçimine de yansımıştır. Üretimin emeğe dayanması geleneksel aile yapısının uzun süre bozulmasını engellemiştir.

Bunun yanında çokeşlilik oldukça yaygın olup, erkek çocuk isteme, insan gücüne gereksinim bu olugunun nedenleri arasındadır.

Toplumsal ilişkilerin bir başka belirleyicisi de mezhep ayrılıklarıdır. İnanmalar yanında, farklı geleneklerin varlığı, mezhepler arasında değişen yaşama biçimini oluşturmuştur. Sünnilik ve Şiilik gibi mezheplerin yanı sıra Kadirîlik, Caferîlik gibi tarikatlarda önemli bir yer tutmaktadır. Yerleşme biçimlerinden , alışverişlerine, gidilen kahvehanelere varıncaya dek bir takım ayrılıklar ortaya çıkmış ve bu ayrılıklar, gruplar arası ilişkiyi ortadan kaldırmış, sonuç olarak 1970'li yıllarda kentten göçe hızlandırmıştır.

Bu göçlerin nedenlerinden biri de, yöredeki geçim kaynaklarının sınırlılığıdır. 1980'ler de kente dönüş başlamış, bu da kent yaşamına yeni etkiler getirmiştir. Beslenmeden, giyim - kuşama, insan ilişkilerine kadar ayrı kültürel değerlerden kaynaklanan yaşama biçimleri, yörede karmaşık bir görünüm yaratmıştır.

Askeri birliklerdeki görevliler ve memur ailelerince yöreye taşınan yeni ve çağdaş değerlerde toplumsal yapıyı etkileyen nedenler arasında yer almıştır.

1.1.2.a. Kars'ta Bulunan Etnik Gruplar ve Anadolu'ya Yayılışı

Kars ili kurulduğu günden biri birçok kültürün etkisi altına girmiştir. Bu bölgede birçok savaş olmuş, değişik kültürler ve medeniyetler birbirini izlemişlerdir. Günümüzde de birçok kültürü birarada görebileceğimiz, bu kültür katmanlarını oluşturan topluluklardan bazıları şöyledir. Urartular, İskitler, Bagaratlılar, Oğuzlar, Bizanslılar, İranlılar, Ruslar, Ermeniler, Gürcüler, Akkoyunlular, Osmanlılar, Selçuklular, Azeri, Terekeme, Afşar, Ahıska, Kıpçak boyu gibi boylar Kars'ın kültür zenginliğini oluşturan yapı taşlarıdır.

Azeriler özellikle Sovyet sınırına yakın doğu illerinde ve bölgeye nüfus değişimiyle yerleşmiş Azeri Türkleridir. Büyük çoğunluğu Kars, özellikle Iğdır ilçesinde, Ağrı Taşlıçay'da Erzurum Şenkaya'dadır⁷.

Azeri Türkleri'nin büyük çoğunluğu Karabağlı ve Şirvanlılardır. Amasya nüfusunun büyük bölümünü Şirvanlılar oluşturur. Eskiden Karabağ'dan göç eden bir aşiret grubu, Afyon'un güneyinde, Emirdağ'a ve akraba bir grup da Kars, Iğdır'a yerleşmiştir. İran Azerbeycan'ından gelen 5000 kadar Türk'ün de Van, Başkale ve Muradiye'deki boş topraklara yerleştikleri söylenmektedir. İlk gelen göçmen grubu Bursa'ya kadar yayılmıştır.

Bugün Bursa'nın İnegöl, Teleferik ve Atıcılar semtlerinde çok sayıda Azeri Türkü'nün yaşadığı bir gerçektir.

Grup kimliğine bakıldığında, Azerbeycan muhacirlerinin şiiiliği yaşadıkları ve dışarıya açık ancak kendi içlerinde kapalı bir kültür sürdürdükleri görülmüştür.

Amasya'ya yerleşenlerin şii kalıp kalmadıkları bilinmemekle beraber, Afyon'dakiler dil ve din olarak büyük ölçüde asimilasyona uğramışlardır.

Azeri Türklerinden olan Karapapak veya Terekemeler de özellikle Kars'ın Çıldır ve Arpaçay ilçelerinde yoğunlaşmışlardır. 1978 sayımına göre Kars'ın toplam nüfusunun %15'i (İslam Ansiklopedisine göre) terekemedir. Ayrıca Kars merkez; Selim ve Kağızman'da da yaşadıkları bilinmektedir⁸.

Terekeme adı, Türkmenler manasına gelen Terakime'den gelmektedir. 1500 yılından hemen sonra Terekemelerin Kazak, Borçak Çanak ve Şemsettin kollarına ayrıldıkları, bunlardan Borçak kolunun⁹ meskun diğer

⁷ Peter Alford Andrews, Türkiye'de Etnik Gruplar, Çev: Mustafa Küpüşoğlu, Ant Yayıncılık İstanbul, 1992, s.97.

⁸ a.e., s.99.

⁹ Haydar Çetinkaya, "Şah Bezeme ve Kaldırma Geleneği", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongreleri Bildirileri, C.IV. Gelenek, Görenek ve İnançlar, Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Basımevi, Ankara, 1982, s.86.

kollarının göçebe oldukları Osmanlı kaynaklarından anlaşılmaktadır. Meskun olanlar kendilerini o tarihten bu yana “Karapapak” göçebe olanlar da “Terekeme” saymışlardır.

Kısacası “Kars’tan Dağıstan’a, Bakü’den Amasya’ya kadar uzatılacak hatlar üzerinde, tarihin Sebir-Sabir olarak tanıdığı, bazı tarihçilere göre de doğrudan doğruya Oğuz’un Salur boyundan geldikleri iddia olunan ve bugünkü adlarıyla Terekeme -Karapapak Azeri olarak bilinen Türk toplumunun fertleri yaşamaktadır.

Çoğunluğu Kars ili ve ilçelerinde, bir kısmı Orta Anadolu’da Sivas’ın Tutmaç, Büyükköy ve Kurdoğlu köylerinde, Tokat-Zile’de, Muş’un Malazgirt, Yoncalı köyünde, Kayseri’de Pınarbaşı ve Sarız köylerinde, Ağrı’nın Tutak ve Eleşkirt ilçelerinde ve Adana ile Amasya¹⁰. illerimizde bulunmaktadır.

Kendi kendilerin “Terekemelik adımız, Karapapak ünvanımız, benim koyun kokulu Terekemem sözü parolamız” diye tanıtan bu ulus, araya dini ve siyasi ayrılıklar sokulmak suretiyle ayrı ayrı üç boydan gelmiş ve üç ayrı oluşmuş, gibi üç gruba ayrılmışlardır. Asıl olarak, Terekeme, Azeri, Karapapak aynı ulusa verilmiş üçlü addan başka birşey değildir.

Özet olarak, Karanlı nüfusun Türkiye coğrafyasında yoğunluk gösterdiği bölgeler, Amasya, Sivas, Afyon Emirdağ, Bursa, Teleferik, İnegöl, Atıcılar, İstanbul, İzmit, Ankara, İzmir gibi merkezlerdir¹¹.

Özellikle İstanbul’un Esenler, Osmangazi, Gazi Osman Paşa, Küçük Bakkalköy, Avcılar semtleriyle, Ankara’nın Keçiören ilçesi, İzmir’in Şirinyer ilçesi Karanlıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdir.

¹⁰ a.e., s.102.

¹¹ İbrahim Yıldırım, 01.02.1996 tarihli görüşme, Özel Muayenehane, İstanbul.

Buralardaki Azeri Türklerinin bir kısmı 93 Harbi diye bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda muhacir olarak, bir kısmı ise, iç göçler yoluyla anayurtlarından kopmuşlardır.

Kars dışına göçeden birey veya aileler,kültürlerini devam ettirebilecekleri uygun merkezler aramaktadırlar. Zorunlu haller dışında, bu merkezler genellikle Kars ve yakın coğrafyadan olanların oturdukları merkezler olmaktadır.

Karadeniz Ereğli'deki Karslılar da, genel olarak merkez ilçenin, Kepez, Kavaklık, Güldere, Sarıkorkmaz ve Kışla mahallerinde yoğunluk gösterecek şekilde yerleşmişlerdir. Merkez ilçeye bağlı Belen köyü tamamen Karslı ailelerden oluşmuştur. Bu yerleşim planı içinde yer yer diğer illerden gelen ailelerle birlikte bir kültür mozaiği gözlenmektedir. Ereğli'de nüfus bakımından yoğunluk gösteren grup, Terekemeler ve Ahıska Türkleridir. Terekemeler, genel olarak Kars'ın Arpaçay ilçesi ve köyleri ile Çıldır ilçesi ve köylerinden göç etmişlerdir. Ahıska Türkü olduklarını söyleyen bir grup da Ardahan'ın, ekseri Posof ilçesi ve civar köylerinden göç etmişlerdir.

Her iki grup da sosyal münasebetlerde bulunmakta ancak, kültürel özelliklerini yaşama konusunda son derece ayrılıklar göstermektedirler.

1.2.KARADENİZ EREĞLİ TARİHİ

1.2.1.Mitolojik Devreden (Yunan İlk Çağ) Osmanlı Egemenliğine Kadar Ereğli

Zonguldak kıyılarına ilk yerleşmelerin (M.Ö.) 2500-800 yıllarına rastladığı tahmin edilmektedir. Bu bölgeden söz eden en eski kaynak Homeros'un "İlyada"sıdır¹². Maryandinya (Mariadyn) Batı Karadeniz sahilindeki Ereğli'nin tarihçe malum olan eski adıdır. Maryandinler, Bitinya

¹² Sina Çıldır, Karadeniz Ereğli'nin Tarihi, Demokrat Yayınları Kültür Dizisi:1, Kdz. Ereğli, 1994, s.1.

da Sakarya ve Kokon ülkesi arasında yaşıyorlardı. M.Ö. 2400-2000 yıllarında irova yolu ile Sakarya boylarına devam eden göçler yüzünden Irak kabillerinden ayrılarak Ereğliye yerleşmişler ve bu havalie kendi adlarını vermişlerdir¹³. M.Ö. VII. yy. başlarında Kafkaslardan Anadolu'ya inen Kimmerler Kral III. Midas'ı yenerek krallığa son verirler. Yerleşik bir yasama düzeni olmayan Kimmerler ardından Karadenize geçer ve varlıklarını M.Ö. 630 yılına kadar sürdürürler. Lidya ve Asur orduları karşısında zayıf düşen Kimmerler Med ordularına yenilince Frigya'yı Lidya'yı ele geçirir. Anadolu'ya ve Yunan kolonilerine hakim olurlar¹⁴.

M.Ö. VII. yy.da Yunanistan'da Beatya'dan, Tongor'dan ve Megaris'ten göçeden kabileler Bizans'tan geçerek Karadeniz'e çıkarlar ve elverişli buldukları kıyılara yerleşirler. M.Ö. 560-500 yıllarında Ereğliye yerleşen Megarlar burayı bir Yunan kolonisi haline getirirler. Karadeniz'in kuzeyinden getirdikleri malların boşaltılabileceği küçük iskeleler kurarlar. Ereğli o zaman bin haneden fazladır. Bu yıllarda Yunanistan'ın Galos adasından yola çıkan ve Doğu Karadeniz'deki Altın postu ele geçirmek ve bu arada Karadeniz kıyılarında egemenlik kurmak isteyen, kahraman Herakles'i (Herkül) de beraberinde getiren Argonot gemisi Ereğli'ye de uğrar, bu yıllarda dünyanın ilk ibadet yerlerinden olan Cehennem Ağzı (Kehanet) Mağaraları'ndaki Kerberus'u (üç başlı köpek) yakalayarak halkın sempatisini kazanır. Buna izafeten Ereğli Herkül şehri olur ve Heraklia Pantika (Karadeniz Herakliası) ismini alır. Yüzyıllar sonra bugünkü ismine buradan dönüşecektir¹⁵. M.Ö. 550'de Med devletini yıkıp Lidyalılar'ı da M.Ö.546'da ortadan kaldıran Persler, Anadolu'yu zaptedince kıyılardaki Yunan şehirleri İran hükümdarına tabi olurlar. Persler kolonilerin yönetimine fazla karışmazlar ve kentlerin yönetimine "Tiran" denilen kendi yandaşlarının getirilmesini sağlarlar. Nitekim Klearhos ve soyundan gelen Tiranlar Heraklia'yı da uzun süre yönetir, ancak ekonomik bağımsızlığına karışmazlar¹⁶. M.Ö. 344'te

¹³ Tahsin Aygün, Karadeniz Ereğlisi Tarihi, Yıldız Matbaası, Ankara 1960, s.12

¹⁴ Kutsal Kıvrak, Bizim Eller Ereğli, İki Perdeli Oyun, Erdemir Musiki Cemiyeti ve Kdz. Ereğli Tarih Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği Yayını, Kdz. Ereğli, 1992, s.62.

¹⁵ a.e.

¹⁶ a.e.

Anadoluya geçen Makedonya Kralı İskender, Pers ordularını yenilgiye uğratıp Ortadoğuya geçerken Batı ve Kuzeybatı bölgelerinin yönetimini Makedonyalı subaylarına bırakır. Bu dönemde (M.Ö. 388-310) Atina'da Eflatun'un öğrencisi olan ve onun ölümünden sonra Ereğli'ye yerleşen Herakleides dünyanın eksenini etrafında döndüğünü ilk olarak dünyaya Ereğli'den haykırır¹⁷.

Sezar'ın konsüllerinden oluşan Roma orduları ile Pontusun M.Ö.88-85 yılları arasındaki savaşlarında gizlice taraf tutan Ereğli yakıp yıkılır.

M.S.65'te Roma topraklarına katılan Ereğli, Romanın ikiye bölünmesi ile M.S.395'te Bizans'a tabi olur. Bu dönemde ünlü mimar sanatçısı Krispos Ereğlidedir. M.S. 10 yy.da Emevi ve Abbasilerin yaptığı akınlarda Ereğli kuşatılır. Daha sonra başlayan Selçuklu akınları ve 1071 Malazgirt zaferinden sonra Marmara ve Bitinya Selçuklu istilasına uğrar. Kutulmuşoğlu Süleyman döneminde Ereğli'nin de Selçuklu egemenliğine girdiği düşünülmektedir. Bu dönemde Oğuz boylarında Bolu ve Ilgaz dağlarını aşarak Karadeniz kıyılarına inerler. Ancak Kılıçaslan döneminden başlayan Haçlı seferleri sonucu Karadeniz kıyıları ve Ereğli tekrar Bizanslıların eline geçer.

Dördüncü Haçlı seferinde Doğu Roma İmparatorluğu sona erer. Latin İmparatorluğu kurulur. Haçlılar Bizanslı payederler. Ardından Latin İmparatorluğunun yıkılmasını ayarlayan Cenevizliler 1261 Nymphaeum anlaşmasıyla Bizanslılardan imtiyaz olarak İzmir, İstanbul'da Galata ve Beyoğlu, Ege ve Karadenizde bazı ada ve limanları alırlar. Bu arada Ereğlide Ceneviz egemenliğine geçer.

¹⁷ a.e., s.63.

1.2.2. Türk Hakimiyetinde Ereğli

Ereğlinin 1280 de Orhan Gazi döneminde Osmanlıların hakimiyetine geçtiği ifade edilir. Bu dönemde yörenin Türkleştirilmesi için büyük çaba harcanır. Kalabalık Türk aileleri Ereğliye yerleştirilir. Ağaçlandırma, tarım ve denizcilik işlerine önem verilir. Ereğli, Osmanlı yönetiminde XIX. yy. başlarına kadar ayanlıkla yönetilir. Sonra müslimlik merkezi olur. Safranbolu, Bartın, Devrek Ereğli'ye bağlanır.

Ereğli'de XIX. yy'ın ilk yarısında iki önemli gelişme vardır. 1816'da Osmanlı donanması için kalyon inşasına başlanır. Ereğli Müslimliğine atanan kişiye Kalyon Nazırı ünvanı verilir ve Ereğli ormanları Kalyon inşasına tahsis edilir.

Diğer önemli olay ise tüm yurttaki etkisi bugünden görülen taşkömürünün bulunuşudur. (8 Kasım 1829) bu tarihte nüfus 42000 dir. 1. Dünya savaşında Ereğli kömür ocaklarının yönetimi müttefik Almanya'ya bırakılır ve bu savaşta Ruslar tarafından bombalanır.

Kömürün işletilmeye başladığı dönemde Osmanlı donanmasında buharlı gemiler kullanılmaya başlandığından kalyon inşaatından vazgeçilir ve bu kez Ereğli Ormanları maden direği tedarikinde kullanılır¹⁸.

Mondros Mütarekesi'nden sonra Fransızlar işletmekte oldukları kömür ocaklarını denetlemek için Zonguldak'a asker çıkarırlar. Ereğli'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bu dönemde kurulur. Cemiyetin çalışmalarında Nimet öğretmen önderlik eder.

Fransızlar 8 Haziran 1920'de Ereğliye 300 Senegalli asker çıkarırlar. Kuvayi Milliyeci güçler ve halkın direnişi sonucu Fransızlar 18 Haziran 1920 de Ereğli'yi terkederler.

¹⁸ a.e., s.63.

1.2.3.Cumhuriyet Döneminde Ereğli

Milli mücadele yıllarının Ereğli’de yaşanan diğer önemli olayı Alemdar Gemisinin Fransızlara karşı mücadelesi ve Ereğli halkının bu mücadeleye katkısıdır. Ereğli’ye gelen Alemdar gemisi, Ereğli’de tayfa ve kumanya tedarik ettikten sonra Kuvayi Milliye’ye katılmak üzere Ereğli limanından çıktıktan sonra Fransız hücumbotuna esir düşer. İstanbul’a geri dönülürken Alemdar Ereğli açıklarında Fransız hücumbotu ile çatışmaya girer ve Ereğli limanına sığınmaya çalışır. Ereğlilerin kıyıda ve denizden desteğiyle Fransız hücumbotu yenilgiye uğrattırılır. Bu sayede Anadolu hükümeti Batıda resmen ve ilk kez tanınırken elde edilen zaferle Kabotaj hakkının ilk adımı atılır¹⁹.

Ereğli’nin yakıntarihi içinde son kilometre taşı, 1960 yılında Demir-Çelik fabrikalarının kurulmasıdır. Böylece dört bin yıllık tarih ve kültür geçmişinin son noktası olan Ereğli Demir-Çelik fabrikaları etkileri çok köklü olan büyük bir kültürel, sosyal, demografik ve ekonomik değişimle Ereğli’nin kaderini önemli ölçüde değiştirecektir.

1.2.4.Karadeniz Ereğli’nin Sosyo Kültürel ve Ekonomik Yapısı

Yunan devrinde bölgede yerleşik bulunan Heraklealı’lar yünden ve ketenden yaptıkları geniş ve serbest elbiseler giyerlerdi.

Ev hayatları basitti. Sofralarında ekseriyetle et, zeytin, peynir ve şarap bulunurdu. Kadınlar evlerinde dikiş, nakış, dokuma işleri ile uğraşırlar ve çocukların eğitimine bakarlardı. Müzik ve spor başlıca meşgaleleri idi. onbeş yaşından itibaren evlendirilen genç kızlar ve anneler için müzik öğrenmek bir zaruretti.

¹⁹ a.e., s.63.

Cumhuriyet dönemine kadar halkın çoğunluğu Rumlardan oluşmaktaydı. Katip Çelebi Safranbolu'ya sılaya validesini ziyarete giderken Ereğli'ye uğramıştır. Klaviye Ereğliye 1404 tarihinde uğramıştır.

Katip Çelebi gerçeğine dayanarak Orhan Gazi zamanında 200 yıldan fazla süren Türkleşme hareketi esnasında Seyit Nasrullah Efendi'nin büyük hizmetleri olmuştur, denebilir.

II. Mahmut'un ıslahat hareketleri sırasında birkaç ailenin İstanbul'dan gelerek Ereğli'ye yerleştikleri bilinmektedir. Şehirde Sultan Orhan Gazi adına inşa edilen camii bugüne kadar gelmiştir.

1452 senesinde Fatih'in yaptırdığı Rumeli Hisarı için Ereğli'den malzeme nakledilmiş, Kanuni devrinde Ereğli'nin bazı mahalle ve eserleri imar edilmiştir. XIX. yy.ın ortalarına doğru, surlar dışında Ali Molla Camii ve yakın zamanlarda İskele ve Bozhane'de Halil Paşa Camileri yapılmıştır. II. Abdulhamit zamanında Hamidiye medreselerinin yapıldığı bilinmektedir.

Ereğli'de bugün, 14 cami ve iki mescid vardır. Başlıcaları, Ali Molla, İsmail Ağa, İskele Camii, Orta Camii (kiliseden çevrilmiştir), Bozhane ve Halilpaşa Camileridir.

Heraklea zamanından kalma kale (Kaletepe mevkiinde) ve Cenevizlilerden kaldığı tahmin edilen Yusufağa mağarası olarak bilinen iki mağara vardır.

Şehirde canlı bir kültür hareketi görülmektedir. Aldığı göçlerle demografik yapısı değişen ve bu değişikliği sosyal hayatına yansıtan bir görüntü izlenmektedir.

Bölgede en eski gazete ve matbaalardan Şirin Ereğli (21 Haziran 1957) Ereğli Memleket, (19 Ekim 1966), Yaman matbaası (1970), Kayak

Matbaası (1967), Aygun Matbaası (1972), Demokrat Gazetesi (1 Aralık 1987) ve Hakimiyet Gazetesi Ereğli'nin Sesi, Birikim ve Değişim gazeteleri başta gelmektedir.

Türkiye'nin II. Demir - Çelik Fabrikasının Ereğli'de kurulmasıyla sanayileşme ve buna bağlı olarak iş ve çalışma hayatında çok hızla değişme ve gelişme olmuştur. Demir - çelikin işletmeye açılmasıyla Anadolu'nun her yöresinden insanlar buraya akın etmişlerdir. 1969'da 8812, 1965'de 19-1997, 1970'de ise 28.984 insanın yaşadığı bu ilçede bugün 50.000'in üzerinde insanın yaşadığı bilinmektedir.

Türkiye'nin Zonguldak ve Karabük'ten sonra en hızlı gelişen yerlerinden birisidir. Bu gelişimin daha uzun yıllar devam edeceği de anlaşılmaktadır. Böyle, kısa süre içinde nüfus artışlarıyla karşılaşılacak kentlerde konut sorunu ve buna bağlı olarak da gecekondulaşma doğal karşılanmaktadır. Ereğli'de diğer illerimizde olduğu gibi sağlıklı konutlaşma, ya da düzensiz kentleşme fazla yaygın değildir. Kooperatifleşen işçiler, Ereğli'nin dağınık taşını apartmanlarla doldurmuşlardır.

Bu ilçede Türkiye'nin her yöresinden insanlar gelip iş bulup çalışabilmekte, yerleşebilmektedir. Her ilden ve her yöreden insan vardır. Bir bakıma Anadolu'nun özeti gibidir. Buradaki nüfus artışı Zonguldak merkezinin nüfus hareketlerini etkileyen etmenlere benzer durumlar etkilemektedir. İlçede doğum, il içi ve il dışı göçler sözkonusudur.

Ereğli ilçesinin ekonomik yapısına etki eden ülkenin tek taş kömürü çıkaran kuruluşu olan Ereğli kömürden işletmesi ve dev bir ağır sanayi kuruluşu olan Ereğli Demir Çelik fabrikasıdır.

Ağır sanayiyle beraber gelişen yan sanayi ve ticaret hayatı bölgeye önemli ölçüde istihdam imkanı sağlamış, Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren

diğer bölgelerle kıyaslanamıyacak derecede iş bulmak amacına yönelik göç almıştır.

Böylece Ereğli ve Zonguldak önü alınmaz bir nüfus patlaması ve ekonomik kalkınma hamlesi sürecine girmiştir.

Tarım olarak ilçede yapılan orta çaplı bağcılık, bahçecilik, buna bağlı olarak konservecilik sayılabilir ilk konserve tesisi 1935'lerde kurulmuş ve 1959'larda fabrika haline gelmiştir. Çanakkale Gelibolu ve Ereğli konserve fabrikaları yetiştirilen ürünlerin başında Osmanlı çileği denen küçük cins ve hoş kokulu çilek, kestane, fındık, mısır, üzüm var olan eski fabrikalardır.

1959 yılından beri yapılan ziraati çalışmalarda, suni tohumlama ile sığır neslinin ıslahına çalışılmaktadır. Kıl keçisi bölgede fazlaca beslenir. Katır ve merkep bağ-bahçe ve tarla işlerinde ve binek olarak kullanılır ve fazlaca yetiştirilir.

Kümes hayvancılığı olarak tavukçuluk ve tavuk çiftlikleri iç piyasanın önemli ölçüde yumurta ve et ihtiyacını karşılamaktadır.

Ayrıca her çiftçi az ya da çok hayvan beslemekte günlük ihtiyacını karşılamaktadır.

Balıkçılık olarak Ereğli, kıyıları itibariyle çok elverişli bir bölgedir. Hamsi, mezgit, istavrit ve palamut en bol avlanan ürünlerdir.

Ereğli ormanlık bir bölge olması dolayısıyla keresteciliğe uygundur. Çam, kestane, meşe gibi ağaç cinsleri en çok yetişen ürünlerdir.

Bölgede bulunan Orman İşletmesi kanalıyla mevcut ormanlık alanlar, başta maden direği yapımı, kereste imali, yakacak, avcılık ve hayvan besiciliği gibi işler için ıslah edilmektedir.

Keten ve ipekböcekçiliği ise bölgenin ilk dönemlerden yakın tarihine kadar yapılan önemli bir yan sanayiydi. Var olan dut ağaçları ve ketenciler köyü adıyla bilinen bölge de göstermektedirki ketencilik, eskiden çok yaygın ve el tezgahlarında dokunan elpek bezi ve bürümcük günümüzde nerdeyse yokolmak üzeredir.

Liman işletmeciliği de bölgenin hayati ve önemli bir ulaşım ve ticaret kolunu oluşturmaktadır.

Genel olarak, Ereğli'de çilek, enginar, fındık, ceviz, nar, kestane, köylerinde çavdar, kaplıca, buğday, akdarı ve bilhassa, mısır ziraati yapılmakta ve verimli toprakları sayesinde senede iki ürün alınmaktadır.

Ereğli'ye bağlı bulunan Kandilli, Çamlı (Armut dalı) ocaklarından kömür ve dahilden manganez çıkarılmaktadır.

Ereğli dışarıya süpürge, kereste, ceviz kütüğü, meyve, sebze, yumurta, konserve, balık, ıhlamur çiçeği, keten tohumu, çekirdek, çilek, deri, maden kömürü, manganez, mobilya ve limanda açıklarda avlanan, uskumru, kılıç, barbunya, palamut, lüfer, çinekop hamsi, istavrit ve mezgit gibi balık ürünleri satarak hem iç piyasanın hem de dış piyasanın ihtiyacını karşılamaktadır.

Zonguldak ilinin batısından, il merkezine 65 km. uzunlukta, Karadeniz kıyısında bulunan çok eski ve son yıllarda hızlı bir gelişme ve değişme gösteren ilçelerimizden biridir. 1988 yılında belediye ve ilçe örgütüne kavuşmuş, iki bucak, 131 köy ve 324 yerleşme merkezinden oluşmuştur, son nüfus sayımına göre şehir merkezinde 50.096 ve köylerinde 112.048 olmak üzere toplam 162.44 insanın bu ilçede yaşadığı anlaşılmıştır.

İlçenin iklimi, genel olarak Zonguldak iklimine benzerlik göstermektedir. Yazları serin, kışları ılık geçer. Hatta her mevsim yağış

olmakla birlikte genellikle yağmurlar sonbahar ve ilkbaharda görülmektedir. İlçenin kuzeybatısını Bababurnu kaplamakta böylece sert rüzgarların esintisi ilçede görülmektedir. Ereğli'nin düzenli iklimi ve coğrafi yapısının elverişliliği, toprak yapısının fazla eğilimli alanlarıyla kaplanmasına neden olmaktadır. Her türlü bitki, sebze ve meyve yetiştirmeye elverişli bir yapıya sahiptir. Ürün vermeyen arazi azdır. Burayı görenler sadece bir endüstri merkezi olmayıp aynı zamanda tarım ve ormancılık alanında da önemli bir üretim yeri olduğu kolaylıkla anlamaktadırlar. Özellikle her türlü tarımsal üretimin yanında çilek ve ormancılık ilçenin bilinen demir-çelik endüstrisiyle birlikte en önemli üretim alanlarıdır.

Endüstriyel gelişmeye, ilişkin olarak son yıllarda ilçede meydana gelen nüfus patlaması, ilçenin çok zengin tarımsal üretimiyle herhangi bir beslenme ve barınma sorunu görülmemiştir. Yine ilçenin deniz kenarında kurulmuş olması ve Alaplı Suyu ile Gülüç Suyunun etkisi sonucunda sanayileşmenin bu ilçede insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek herhangi bir sorun gözlenmemiştir.

Alaplı çayı 322.8 km².lik su toplama havzasına sahiptir. Yörede önemli bir tarımsal alan yaratmaktadır. Çevresinde bolca sebzeçilik ve bahçe tarımı yapılabilmektedir. En büyük özelliği yıldan yıla çayın yatak değiştirmesidir. Gülüç suyu 677.6 km².lik bir toplama havzasına sahiptir. Bu su kıyısında da önemli derecede tarımsal üretim yapılabilmektedir. Gülüç ırmağı aynı zamanda Erdemir İşletmesi'nin de su gereksinimi karşılamaktadır. Bu çayların yatakları dışında ve kıyılarda bulunan plaj ve piknik yeri niteliğindeki düzlükler aynı tutulduğunda, Ereğli genel görürümü ile bir yayla izlenimi vermektedir. Yeşilliği bol şirin bir ilçemizdir. Ayrıca bu ilçede tarla bahçeçilik, ormancılık dışında ve 70 dekar dolayında fındık ekim alanı ile önemli bir başka ekonomik olanağınada sahip bulunmaktadır. Özetle, Ereğli çok zengin ve çok güzel bir yerdir. Ereğlide yaşayanlar ise çok şanslılardır. Bu hızlı nüfus yoğunluğu ilçede esnaf, sanatkar ve diğer küçük iş alanlarının da çoğalmasını etkilemiştir. İlçe bir yandan Kandilli'ye, diğer

yandan Alaplı'ya uzanarak büyük bir sahil görünümü kazanmıştır. Denizden ilçeyi seyredenler büyük bir hilal biçimine bürünmüş dere, tepe, iş yeri ve konutlarla dolu bir manzara ile karşılaşır.

Son yılların nüfus ve kentleşme oranının hızla yükselmesine paralel olarak ilçenin okullaşma oranı da hızla yükselmiştir. Okulsuz köyü yoktur. İlçede toplam 800 ilk ve orta dereceli okul öğretmeni görev yapmaktadır.

İlçede tarihi ve kültürel değeri yüksek olan ve Herakles döneminden kaldığı sanılan bir kale bulunmaktadır. Yine Cenevizliler döneminden kaldığı sanılan ve Yusuf Ağa mağaraları diye bilinen iki mağara bulunmaktadır. Eğitim-öğretim, kültür ve sanat çalışmaları bakımından genel anlamda gelişmiş bir ilçemizdir.

1.3.GÖÇÜN SEBEPLERİ*

İç göçlerin dağılımda, çekim merkezleri olarak baştan beri nüfusu 500.000'in üstünde olan başta gelmektedir.

Yakından bakıldığında, Türkiye'deki kentleşme sürecinde birbirini tamamlayan bu iki aşamanın birbirinden farklı etmenlerin ürünü olduğu anlaşılmaktadır. Nüfusa ilk dinamiği veren veya onu yer değiştirmeye eğilimli hale getiren etmenlerin genellikle "itici güçler" onu bir kent merkezine göç etmeye sürükleyen etmenlerinse "çekici güçler" olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, Türkiye'de kentleşmenin aldığı biçime göre, itici güçler nüfusun bulunduğu yerde göçe eğilimli olmasına, çekici güçlerse kıra veya bir başka kent merkezine değil de belli bir kente yönelmesine yol açan nedenlerdir. Kısaca kentleşme itici ve çekici güçlerin birlikte işleyişinin ürünü olan bir olaydır.

* Bu bölüm, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi'sinden (Milliyet Yay., C.9, s.4657) faydalanılarak hazırlanmıştır.

Nüfus artışıyla birlikte, iç göçlere katılan nüfusun önemli bir artış göstermesi “daha elverişli yaşama koşulları elde etmek üzere kentlere akın” gerçeğinin, kentleşmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özetle, Türkiye’de kentleşme hareketinin başlıca kaynağı, kente yönelik iç göçlerdir.

İstanbul, Ankara, İzmir, İçel ve Hatay 1950’lerde en önemli çekim merkezileri iken bu tarihten sonra bu illere Kocaeli, Bursa, Sakarya, Eskişehir, Zonguldak gibi sanayileşen illerde katılmıştır.

Bugün bu kentler içinde Kocaeli (net göç hızı % 63), İstanbul (%56), İçel (% 54), Bursa (% 40), İzmir (% 39), Antalya (% 32), Adana (% 16), Eskişehir (% 16) başı çeker.

Önemli göç alan diğer merkezler arasında ekonomisi tarım ağırlıklı iller de (Aydın, Manisa gibi) bulunmakla birlikte bu kentlere göçler genellikle mevsimlidir, çünkü sanayi bitkileri üretiminin ağır bastığı tarımsal yapıya sahip olan bu illerde, hasat ve ekim zamanlarında çok sayıda tarım işçisine gereksinim duyulmaktadır.

1985 yılı verilerine göre, Tunceli (net göç hızı % 135) başta olmak üzere, en çok nüfus kaybeden iller sırasıyla şunlardır. Kars (% 81), Erzurum (% 66), Gümüşhane (% 57), Sivas (% 56), Ağrı (% 55), Artvin (% 54), Muş (% 52), Bingöl (% 46), Giresun (% 45), Erzincan (% 44), Siirt (% 43) ve Sinop (% 40).

İllerin aldıkları ve verdikleri göçler birlikte göz önüne alındığında Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Denizli, Bursa, Eskişehir, Hatay, İçel, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Manisa, Muğla, Sakarya ve Tekirdağ’dan oluşan 18 ilin nüfusunun göç yoluyla arttığı, diğer illerin ise göçler nedeniyle nüfus kaybettiği görülür.

Göç eden nüfus içinde 15-24 ve 25-44 üretken yaş grupları ile erkek nüfusun ağırlıklı bir yeri vardır. Bu durum göçlerin aile ölçeğinde olmayıp aile reisi düzeyinde (tekil göç) geliştiğini göstermektedir.

Kişisel girişimlerde önce Almanya'ya başlayan bu göç, daha sonra örgütlü olarak Fransa, Avusturya, Hollanda, Belçika, İsviçre gibi ülkelere de yöneldi.

1970'lerde batı ekonomileri bir durgunluk dönemine girip işgücü talepleri azalınca Libya, Sudi Arabistan, Ürdün, Irak gibi Arap ülkelere de göç başladı. Resmi kanallar yoluyla bazı yıllarda yurt dışına giden işçi sayısı 1961'de 1.476, 1965'te 51.520, 1970'de 129.575, 1980'de 28.503, 1982'de 49.388, 1985'te 47.353, 1990'da 47.707, 1985 sonunda yurt dışındaki toplam işçi sayısı 1.071.313 kişi iken 1991 yılı sonunda bu rakam 1.313.598'dir. Bunlara çocuklar ve çalışmayan işçi eşleri de eklendiğinde sayı 2.869.644 kişiye yükselmektedir.

Yurt dışındaki bu işçi ve ailelerin % 93'ü Avrupa ülkelerinde % 5.5'i Ortadoğu ülkeleri, Kuzey Afrika ülkeleri ve Kıbrısta, % 1.5'i Avusturalya'da yaşamaktadır.

Avrupa ülkelerinde yaşayan 2.659.824 Türk vatandaşlarının % 42'si (1.125.095) işçidir.

Almanya'nın 1967'de işgücü talebini kısıtlamaya başlaması, o döneme kadar çok sayıda olmayan kaçak işçi göçünü hızlandırmıştır.

1980'den sonra, Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünün vize uygulaması nedeniyle bu ülkelere göçler, aile birleşmeleri biçimini almış ve göç eden aile sayısında düşme olmuştur.

1984-1985 yılları arasında, Almanya'ya gitmiş olan Türk Vatandaşı 68.589 iken, 1989 yılında bu rakam 85.679'dur. Almanya'dan ayrılarak kesin dönüş yapanlar 1984-1985 yılları arasında 256.715 kişiyken 1989'da 37.666 kişidir.

1985'te yurt dışına göç eden 47.353 işçinin %99'u Ortadoğu ülkelerine ve Libya'ya gitmiştir. Bunlardan 35.067 kişi (% 74) Suudi Arabistan'ı 9.680 kişi (% 20) Libya'yı geri kalan bölümü diğer Arap Ülkelerini seçmiştir.

1990'da ise yutdışına göç eden 47.707 işçinin 37.077'si (toplam göç % 18'i) Libya'ya gitmiştir. Geri kalan 6.024 işçi (toplamın % 13'ü) diğer ülkelerde çalışmaktadır.

Toplumsal ilişkilerin bir başka belirleyecisi de mezhep ayrılıklarıdır. İnanmalar yanında, farklı geleneklerin varlığı, mezhepler arasında değişen yaşama biçimini oluşturmuştur. Sunnilik, Şiilik gibi.

Mezheplerin yanı sıra Kadirilik, Caferilik gibi tarikatlarda önemli bir yer tutmaktadır. yerleşme biçimlerinden alışverişlerine, gidilen kahvehanelere varıncaya dek bir takım ayrılıklar ortaya çıkmış ve bu ayrılıklar, gruplar arası ilişkiyi ortadan kaldırmış ve sonuç olarak 1970'li yıllarda kentten göçü hızlandırmıştır. 1980'lerde kente dönüş başlamış, bu da kent yaşamına yeni etkiler getirmiştir.

1.3.1.İç Göçler

Günümüzde iç göçler, II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşın yıkımlarının üstesinden gelinmesi üzerine 1950'li yıllardan sonra, tarımda üretim teknolojisinin hızla değişmesi ve karayollarındaki gelişmeye koşut olarak ulaşım olanaklarının artması ile kırsal kesimlerden kentsel merkezlere doğru yoğun bir nüfus akımı başlamıştır.

Yüksek doğurganlığın da beslediği bir nüfus baskısı ile, daha iyi bir yaşam düzeyi ve iş olanakları sağlamak amacıyla yapılan bu göçler, önce il içinde kırdan kente doğru olmuş, ancak birçok ilin bu nüfusu istihdam edecek olanaklardan yoksun olması nedeniyle, ikinci bir aşama büyük sanayi ve ticaret merkezlerine akmıştır.

1.3.2.Dış Göçler

Türkiye 1960'lara kadar dışarıdan göç alarak nüfusu doğal artış hızının üzerinde artan bir ülke iken, bu dönemden sonra göç veren bir ülke oldu.

1950'lerde başlayan ve hızla gelişen iç göçler nedeniyle nüfus yığılmalarının başladığı kentsel alanlardaki iş olanaklarının bu yoğun iş taleplerini karşılayamaması önemli ölçüde bir işsizliğin ortaya çıkmasına yol açtı. (1960'lı yılların ortalarında işsizlik oranı tarım kesiminde % 9.9, tarım dışı kesimlerde % 9.5 idi.)

Öte yandan bir işe sahip olanlarda (özellikle niteliksiz işçiler) son derece düşük ücretlerle çalışıyorlardı.

Bu dönemde Batı Avrupa ülkeleri ise önemli bir işgücü sıkıntısı içinde bulunuyorlardı. Böylece, yurt dışında çalışma olanaklarının doğması, yurt içinde de ekonomik koşulların zorlaması ile, Türkiye'den yurt dışına hızlı bir göç başladı.

1.3.3.Kars'ta Göç Hareketleri

Kars'ın sanayi, ticaret gibi dinamiği yüksek ekonomik faaliyetlerden yoksun olması halka göç olayını yaşatmıştır. Kars'ın eğitiminde olduğu gibi, sağlık ve toplumsal örgütlenme düzeyleri de çok geridir. Tarım kesimindeki işsizlerin artması, nüfusun kırsaldan kopmasına yol açmaktadır. Kars'ta ufak çaplı açılmış bulunan kurumların da oluşturdukları iş gücü talebi fazla olmadığından il dışına göç gittikçe hızlanmaktadır. Kars'ta iş bulamayan insanlar çareyi yurt dışında veya şehir dışına gitmekte bulunduğundan dolayı Kars göçünün en önemli bir başlangıcını oluşturmuştur.

Bunların dışında bazı huzursuzluklar gibi sosyal nedenlerden kaynaklanan göçlerin başlaması, aile göçünün önem kazanmasına yol açmıştır. Kars'tan göç eden çoğu insan sanayi merkezlerine yönelmektedir. Kars'ın merkez ilçe, ilçeleri ve köylerinde 1991 yılında 75.752 kişi göç etmiştir. Kuzeydoğudaki iller arasında en çok göç veren iller Kars ve Erzurum ve Sivas'dır. Bu göçler önce yakın illere, sonra uzak illere doğrudur.

Kars nüfusu iş sebebiyle büyük merkezlere doğru göç ederken yolu üstündeki daha cazip iş kollarına yerleşmekte, ancak bununla tatmin olamayanlar İstanbul, İzmir, Bursa gibi daha büyük merkezlere kaymaktadırlar.

Son yıllarda Kars'taki göçün sebeplerinden biride terördür. Yine terör etkisiyle göçün eksenini Güneydoğu Anadolu'ya doğru kaymıştır.

1.3.4.Zonguldak'a ve Ereğli'ye İli Dışı Göçler

Zonguldak diğer Karadeniz illerinden farklı olarak net göç alan bir ildir. "Bölgedeki ağır sanayii ve maden göç hareketlerinin nedeni olmaktadır".²⁰

²⁰ Ali Koçal, İki Katlı Şehir Zonguldak, Atatürk'ün 100. Yılı, Bartın-Zonguldak, 1981, s.53-54.

Bu arada il dışına olan göç hareketleri de gözlenmektedir. Buraya en fazla göç veren iller sırasıyla Trabzon, Kastamonu, Çankırı, Rize, Ordu, Artvin, Giresun, Bolu Kars ve Gümüşhane'dir²¹.

İlde yerleşme durumu düzenli değildir. Yerleşimin tarıma elverişli alanlarda eğimin yaşamaya imkan verdiği yörelerde, ormanların yakınlarında ve kömür yatakları çevresinde kümелendiği, bu etkenlerden zayıfladığı yerlerde ise yerleşmelerin seyrekleştigi görülür. Zonguldak- Ereğli doğrultusunda sahile paralel olan yerleşmeler ve Devrek, Çaycuma. Bartın arasındaki yerleşmelerde bu etkenin payı büyüktür.

Genellikle kömür yataklarının bulunduğu yörelerde nüfus yoğunluğunun çokluğu göze çarpmaktadır. Kömür işletmesi genişledikçe Zonguldak kenti de giderek daha fazla kentsel fonksiyonlar yüklenmekte ve bölgesel etki alanını genişletmektedir. Bu nedenle de Kozlu ve Kilimli nahiyelerinin merkez ilçe ile birleştiği görülmektedir.

Ereğli ve Karabük'te Demir-Çelik fabrikalarının bulunması bu ilçelerin hızla gelişmesine ve kentleşmesini kolaylaştırmıştır.

1.3.5.Göçün Bireysel ve Toplumsal Etkileri

Toplumsal yapılanmaların ve günlük yaşamın, doğal tarihsel evrimi içinde, sağlıklı yollardan bütünüyle modernleşemediği asyatik toplumsal koşullarda kimi tek bireyler, zorunlu olarak ancak kendi olanaklarıyla "Bireysel Modernleşme" çabasına başlamakta ve bunların önemli bir kesimi de, bunun en kestirme yolunu hemen modernleşmiş sanayi toplumlarına göç etmekte bulmaktadırlar.

²¹ a.e.

Ancak yeterli nesnel ve tinsel ön hazırlıklardan yoksun olarak başlatılan böylesi göçmenlik serüvenlerinde her zaman amaçlanan sonuçlar alınamamakta, sağlanan bazı ekonomik kazanımlara karşın çok zaman göçmenlerin ruhsal yapılarında ve kişiliklerinde önemli kimi değişikliklerin ortaya çıkmaya başladığı görülmektedir.

Göç genellikle rahatsızlık verici bir olaydır. Göç eden kişi ailesini, arkadaşlarını ve bildik herşeyi arkasında bırakır. Başka bir ülkede ise, yeni bir dil öğrenmek, değişik bir kültüre uyum sağlamak gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bazen iş bulabilmek için yeniden eğitim görmek, hatta meslek değiştirmek zorunda kalabilirler.

Yeni toplumda kullanılan tüm sözcükler, kavramlar dilbilim kuralları, eksiksiz anlaşılabilirse bile her tartışma ve diyalog boyunca göçmen insan, kendisinin yabancı olduğu bir kültür ortamı, bir dil, bir toplum içinde bulunduğunu ve kendisinin nesnel, kültürel ve tinsel birikimlerin bu ortamdan ne yaşamaktadır.

Bu durumda, ayrı kültürel dokulardan oluşmuş insanların aralarındaki ilişkiler, genellikle günlük işleri yapmaya yönelik karşılıklı konuşmalardan öteye gidememekte, düşünce ve duygu tabakasına imkan verecek ortak payda oluşmamaktadır.

Burada en baştan ve belli bir yaşam boyu sürececek bir ayırımın ve çok sınırlı gergin bir yaşam alanı daralmasının bulunduğu görülür.

Bu koşullarda yaşanan ve giderek süreklilik kazanan olumsuz ruhsal durumunu dengeleyebilmek için göçmen insan zorunlu bir savunma yöntemi olarak "iç konuşma" yolunu seçmektedir. Bu sayede benlik böylesine bir "iç kırılma" ile olası pek çok örseleyici uyarımlardan da kendisini korumaya çalışmaktadır.

İşte bu iç konuşmanın bir yolu da, göçmen insan için vazgeçilmez kültürel unsurlardan biri olan türkülerdir.

Türk insanı, başına gelen olayları, bunun toplum içindeki iz ve akislerini, aşk, hasret gurbet gibi insanlığın ortak duygularını, metrelik ve kahramanlık gibi milli karakterini hep müzik yoluyla dile getirmiştir. Bu vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştur.

Göç olayları değişik bakımlardan sınıflandırılabilir. Genel anlamda göç,ekonomik, sosyal ya da siyasal etkenler nedeniyle bireylerin ya da toplulukların yahut da top yekün bir halkın yerleşmek amacıyla bir ülkeden veya bir bölgeden başka bir yere gitmeleridir (muhacerret).

1.3.6.Ereğli Demir Çelik'in Ereğli'ye Etkileri

Ereğli, geçmiş tarihi içerisinde ilk büyük etkilenmeyi 1829'da yörede taşkömürünün bulunmasıyla yaşamış, böylelikle doğal bir liman olarak kazandığı önemi bir kat daha artmıştır.

Yerleşim, ikinci büyük değişimini yeraltı kaynaklarından, ulaşım kolaylıklarından işgücü potansiyelinden yararlanmayı gerektiren Demir-Çelik Sanayi'nin burada kurulmasıyla yaşamıştır. Kentte hızlı yaşanan birtakım değişiklikler kendini sosyal, mekansal ve ekonomik boyutlarda göstermiştir.

1960'lı yıllara kadar % 31,37'lik bir artışla büyüyen, bir sahil kasabası olan Ereğli, yine aynı yıllarda kısa adı Erdemir olan Ereğli Demir-Çelik tesislerinin kurulmasıyla 1965 yılında nüfusu % 0230.73 bir artış göstererek 18.978'e yükselmiş ve zamanla hemen hemen 3.5 kat artmıştır. (Tablo 1.A)

EREĞLİ'NİN YILLARA GÖRE NÜFUSU (1935-1990)			
Yıllar	Nüfusu	Yıllar	Nüfusu
1935	5843	1965	18978
1940	5415	1970	28904
1945	6360	1975	45992
1950	7132	1980	50105
1955	7878	1985	54837
1960	8812	1990	63987

Yurt ölçüsünde büyük bir hızla artan demir ve mamülleri ihtiyacını karşılamak üzere 28 Şubat 1960 tarih 7462 sayılı yasayla kurulmuş, 2.5 trilyon TL sermayeli anonim bir şirket olan Ereğli Demir-Çelik fabrikalarının kısa adı Erdemir'dir. Burada 473 mühendis, 852 teknisyen, 5565 işçi ve 1202 idari personel olmak üzere toplam 8092 kişi çalışmaktadır.

Türkiye ihtiyacının % 65'ini karşılayabilen Erdemir 4 km²'ye yayılan, Türkiye'nin sayılı tesislerindendir (Zonguldak-Ereğli, Analitik Etüd Raporu 1990, İller Bankası, Ankara). Hem demir-çelik sanayinin yüksek istihdam olanakları, hemde bunun oluşturduğu yan sanayinin olanakları, kentin hızla göç almasını sağlamıştır.

Özellikle fabrika inşaatının sürdüğü yıllarda çalışan işçi sayısının 11.000'e kadar çıkması nüfusun o yıllarda artmasına ve inşaat bittikten sonra işçi sayısının 4000'e düşmesiyle bu artış hızı düşerek durgunlaşmasına yol açmıştır. 1980'li yıllardan itibaren işçi sayısında sürekli düşüş kaydedilmiştir²².

Ereğli'nin nüfus artışında etken olan doğal artış ve göçler yerinde yapılan gözlemler ve nüfus müdürlüğünden alınan bilgiler doğrultusunda değerlendirildiğinde şu görülür.

Doğal nüfus artışı yanısıra yurtiçi göçlerle insan sayısı hızla artan Ereğli'de oturanların sadece % 41'i Ereğli'nin yerlisidir. Ençok il dışı göç aldığı görülen kentte %50'nin üstünde Ankara ve İstanbul'dan gelmektedir.

²² Gönül, Ülker, "Ereğli'de Demir ve Çelik Endüstrisi ve Etkileri", Selçuk Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Ödevi, s.15.

Bu göçlerin yıllara dağılımında dikkati çeken, yine göçlerin 1960-70, 1970-80 yılları arası yoğunlaştığıdır. Ereğli'ye dışardan %63,6'sı 1960-80 yılları arasında gelmişlerdir. (Tablo 1.B)

GÖÇ EDEN NÜFUSUN GELİŞ YERLERİ VE YILLARI						
Yerleşim	%	1950	1950-60	1960-70	1970-80	1980+
İl içi	6,0	—	—	—	4,5	1,5
Köyler	34,9	1,5	7,7	13,6	7,6	4,5
İl dışı kent	57,6	—	4,5	16,7	19,7	16,7
Almanya	1,5	—	—	—	1,5	—
TOPLAM	100,0	1,5	12,2	30,3	33,3	22,7

Nüfusun mahallelere dağılımında en yüksek nüfusları, bağlık, kışla ve müftü mahalleleri barındırmaktadır. (Tablo 1.C) En yüksek aile ve hane büyüklüğü Sarıkorkmaz mahallesindedir. Bunun nedeni bu kesimde henüz kırsal dokunun korunuyor olmasıdır.

MAHALLELERE GÖRE NÜFUS YOĞUNLUKLARI (1990)			
Mahalle Adı	Nüfusu	Alan (km ²)	Yoğunluk
Akarca	4765	0,3	15883
Bağlık	14135	1,6	8834
Kışla	8960	3,1	2890
Kırmanlı	1498	0,32	4681
Murtaza	3378	0,3	11260
Müftü	7252	4,84	1498
Orhanlar	3872	0,34	11388
Sarıkorkmaz	5860	0,3	19533
Süleymanlar	5410	1,24	4363
Kepez	3663	4,6	796
Uzunmehmet	2907	0,7	4153
* Kırmacı	2287	—	—
EREĞLİ	63.987	17,64	85.279

Kışla, Kırmanlı ve Murtaza mahallelerinde de aile büyüklükleri göreceli olarak büyüktür. Ereğli'de genel olarak çekirdek aile tipinin hakim olduğu görülmektedir.

Ereğli'nin genç ve dinamik bir nüfusu vardır. Ereğli Yaş piramidi kentsel nüfuslara özgü yapıyı yansıtır. Çocuk ve yaşlı oranının düşük olduğu, 22-44 yaş aralığında ise bir şişkinlik olduğu farkedilir.

Ereğli'de çalışanların ekonomik faaliyetlere göre dağılımı şöyledir:

% 5.5 üretim sektörü, % 41.4 hizmetler sektörü, % 53.1 imalat sektörü. İmalat sektörünün payının büyüklüğünde doğal olarak 8400 kişinin çalıştığı Erdemir önemli bir rol oynar. Erdemir katılmadığı zaman imalat sektörünün % 20'lere kadar düşer.

Ticaret, ulaşım, kamu gibi alt sektörlerin canlılığına bağlı olarak Ereğli'de hizmetler sektörünün ekonomideki payı artmıştır. Kars'tan göç edenlerin işgücüne dağılımlarında aynı doğrultuda, en büyük potansiyeli Erdemir fabrikası olacak şekilde, küçük esnafılık ve seyyar işlere dağılmaktadır.

Yöre halkının gelir ve tüketim durumlarında değişmiştir. Daha önce toprağından, hayvanından elde ettiklerini dar bir çevrede, az bir para karşılığında satarak kıt kanaat geçinen köylünün bugün gelir kaynağı fabrika olmuş, tarlası, hayvanı ikinci plana düşmüştür. Aynı zamanda fabrika sayesinde meydana gelen tüketim merkezinde ürününü istediği gibi değerlendirebilmekte ve emeğinin karşılığını alabilmektedir.

Fabrika her alanda gösterdiği etkiyi eğitimde de göstermiştir. Nüfusun % 90.6'sı okuma-yazma bilmektedir. Bu kişilerin % 45.6'sı ilkokul, % 24.6'sı orta-lise, % 5.2'si meslek okulu yada yüksek eğitim düzeyindeki bir okuldan mezundur.

Ereğli'de eğitim düzeyi de oldukça yüksektir. Bunu eğitim kurumlarının sayısından ve çeşitliliğinden anlarız. Ereğli belediye sınırları içinde de eğitim vermekte olan 12 ilköğretim, 10 adet de orta öğretim düzeyinde kurulmuş elektrik, inşaat, döküm, muhasebe ve işletme dallarında 3 yıllık eğitim veren yüksekokul daha sonra Alaplı'ya taşınmıştır.

Kentte ilkokul çağındakilerin toplam nüfusa oranı % 12.6 civarındadır. Ereğli'de ilkokula giden öğrencilerin toplam oranı ise % 14.2'dir. Bu değerler arasındaki farklı Ereğli'nin civar yerleşimler için bir eğitim merkezi olmasından ortaya çıkmaktadır. Ereğli'de ilkokula giden toplam öğrenci sayısı 8127 'dir. Ereğli'de bu düzeyde eğitim gören öğrencilerin toplam

nüfusa oranı ise % 16.9'dur. İkinci yüzdenin yüksek çıkması, yine civar yerleşimlerin çocukluklarını Ereğli'ye eğitime yolladığını ortaya koyar.

Ereğli demir-çelik fabrikasının bölge folkloruna etkilerine kömür işletmelerinin bulunduğu Ereğli, Devrek, Karabük ilçelerinde farklı yaşamşekilleriyle karşılaşılmaktadır. Yörede sanayinin gelişmesine bağlı olarak folklorik özellikler kaybolmaya başlamıştır.

II. BÖLÜM

2.1.ZONGULDAK MUSİKİ FOLKLORU

Zonguldak, Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bir ilimizdir. Maden kömürü yataklarının bulunmasıyla kurulan kömür işletmeleri ve demir işletmeleri ilin nüfus yapısını, toplumsal yapısını, geleneklerini ve insan ilişkilerini etkilediği görülmüştür.

Anadolu'nun çeşitli yörelerinden göç alan Zonguldak çevresinin karmaşık bir yapısı vardır. Aynı gelenekte ve görenekte kişilerin ortak bir folklor oluşturmaları belirli bir süreci gerektirdiğinden, il merkezinin halk müziği ve oyun dağarcığı zengin değildir.

Ancak Safranbolu, Bartın, Devrek, Çaycuma gibi ilçeler ve köylerinde halk ezgileri ve halk oyunları canlılığını korumaktadır. Bunun bir sebebi de bu bölgelerde kentleşme etkilerinin daha geç görülmesidir.

İlde ilk resmi derleme 1948'de Ankara Devlet Konservatuarı'nın girişimi ile Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken, Rıza Yetişen'den (teknisyen) oluşan bir kurulca gerçekleştirilmiştir. Safranbolu'da Sadi Yaver Ataman ve oğlu Adnan Ataman da özel derlemeler yapmışlardır²³.

Yörede en çok oyunlu türküler göze çarpmaktadır. Uzun hava yok denecek kadar azdır. Daha çok 9/8'lik usul hakimdir. (2 2 2 3 = 9) kalıbı hakimdir. Daha çok "yahyalı kerem oyası işlenmişse de garip, muhalif, yanık kerem, düz kerem, misket gibi ayaklarda görülmektedir".²⁴

²³ Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1983, C.6, s.7808.

²⁴ Ender Tatbul, Zonguldak Türkülerinin Birbirine Karşılaştırılması, İTÜ, TMDK. Temel Bilimler Bölümü, Bitirme Ödevi, İstanbul, 1992, s.9.

Yörenin halk müziğinde kullanılan enstrümanların başında bağlama gelmektedir. Darbuka, tef, zilli maşa, davul, kaşık ritm aleti olarak kullanılmaktadır. Zurna, kaval, çifte, nefesli saz olarak kullanılmaktadır.

Bölgede oyunlu türkülerin yanısıra, kaşıklı karşılama, zeybek, çiftetelli ve köçek oyunları da yaygın olarak görülmektedir.

2.1.1. Zongulda'ta Köçeklik Geleneği*

Köçek" kelimesinin Etimolojisine bakılacak olursa, Sadi Yaver Ataman'a göre; "En eski Türkçe'de "G" ile başlayan kelime hiç yoktu. Mesela "göçmek" fiilinin en eski kayıtlı ve söylenişi "köçmek" idi. Kötek, kürek veznindeki "köçek", "küçek" bu haliyle halis Türkçe'dir. Fakat en eski Türkçe'de izi yoktur. "Küçücek" in küçültmenin muhtelifi olması mümkündür."

Mehmet Ali Ağakoy ise bu konuda; köçek kelimesinin, "yavru, özellikle deve yavrusu" anlamına geldiğini belirtmektedir.

Metin And, Geleneksel Türk Tiyatrosu adlı eserinde "Köçek" için; Yeniçeri Ocağı'na giren en genç adaylara verilen addır; ilişkin anlamına da gelirdi: Bektaşî köçekleri gibi.

Meydan Larousse göre; Mevlevilik'te Şeyhin, ahçı dedenin veya kıdemli ve yaşlı dedelerin hizmetinde bulunan kıdemsiz dervişlere de köçek denmekteydi.

Köçek, Esat Korkmaz'a göre; Alevi yada Bektaşî tarikatlarına yeni girmiş kimseye denir.

* Bu bölüm, Ufuk Tuncel'in "Kastamonu'da Köçeklik" (İTÜ; TMDK, Türk Halk Oyunları Bölümü, İstanbul, 1996) adlı bitirme çalışmasından faydalanılarak hazırlanmıştır.

O. Şaik Gökyay, "köçek" terimini genç, güçlü kuvvetli delikanlı, civelek olarak tanımlamaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun Derleme Sözlüğü'nde ise, kelimenin illere göre değişen pek çok anlamı bulunmaktadır:

Balıkesir: Topaç

Tokat, Kızılköyü: Bir çeşit av köpeği

Çankırı ve Samsun: Köpek yavrusu

Yozgat: Semerlerdeki çengel

Çankırı, Bağlıca; Artvin, Ardanuç ve Niğde, Bor'da hoppa, dönek, kötü huylu olarak adlandırılmıştır.

Aşağıdaki tanımlar konuyla ilgili anlamları taşımaktadır. Z. Melek'e göre; eski devirlerde, çalgı ile raks eden erkeklere "köçek" denirdi.

"Köçek", kadın kıyafetleri giyerek raks (dans) eden genç erkeklere verilen addır. Köçek yerine rakkas da kullanılır" şeklinde ifade de bulunmaktadır.

Burada kullanılan anlamıyla "köçek" terimi kadın kılığına girerek dans eden erkek dansçılar anlaşılmalıdır.

Köçekler, İstanbul Halk Tiyatrosu'nun, Kastamonu, Zonguldak, Bartın, Çankırı gibi başlıca bölgelerin vazgeçilmez oyuncularıdır. Ayrıca Anadolu Esnaf Alaylarının bazı teşkilatlarında da yer almaktadırlar.

Seyirlik oyunlarda Köçek takımı, köçeklerden oluşan ve belli kurallara göre yönetilen dans topluluğu. (Köçek kolu da denir.) anlamında kullanılmaktaydı.

Kadinsı hatları olan, güzel yüzlü ve vücutlu erkek çocuklarından seçilen köçekler, 7-8 yaşlarında dansa başlatılırdı. 13-14 yaşlarında eğitimleri sona erer, köçek takımlarından birine katılırlardı. Kadın gibi giyinir, saçlarını kesmez, lüleler halinde omuzlarına bırakılırdı. Üzerlerine boyu diz kapağına değin uzanan, genellikle ipekten ve işlemeli bir entari, alta çok geniş ve topuklara değin uzanan gösterişli ve alacalı bir etek giyer, bellerine değerli kumaşlardan kuşak sararlardı. İçlerinde ipekten yapılmış gömlek olur, giydikleri fesin üzerine kenarları sırmalı ipek çevre sararlardı.

Ellerindeki ritm çalgısıyla (zil, çalpara, çegâne) çalınan parçanın ritmini vurarak oynarlardı. Başarılı köçekler, oyunları kadar çalpara vuruşlarıyla da tanınırlardı. Belirli yerlerde solo oynar, daha sonra topluca raksederlerdi. Çoğunluğu eşcinsel olan köçekler uğruna bütün varlığını ortaya koyan zenginler vardı. Yeniçeriler arasında da bu nedenle sık sık kanlı bıçaklı kavgalar çıkar, sonu ölüme değin varan olaylar olurdu.

Bir görüşe göre Mahmut II. döneminde çıkan bir fermanla köçeklik yasak edilince, çoğunluğu Mısır'a Mehmet Ali Paşa'nın yanına kaçtı. Bir başka görüşe göre, 1857'de çıkan bir kanunla yada 1856 tarihli bir fermanla yasaklandı. 1855 yılında İsteferaki Bey'in ısrarıyla Reşit Paşa tarafından yasak konduğunu öne sürenlerde vardır.

Köçeklerin özellikle sakızlı rum ve çingene olanları ünlüydü. Bunlardan bazıları güzelliklerine oyun yetenekleriyle yalnız İst.'da değil imp.Unher yanında ün kazanmışlardır. Evliya Çelebi Seyahatname'de XVII yy.nın ünlü köçeklerini sayar ve bilgi verir. Endarunlu Fazıl Hüseyin'de (XVIII yy.) bunlar üzerine Çenginame ve Defteri aşk adlı manzum iki kitap yazmış ve döneminin ünlü köçeklerinden birçoğunun adını vermiştir. Bunlardan çoğunun sülün, taze fidan, yeni dünya, tilki, şeker, büyük afet, altın top vb. profesyonel takma adları vardı. En tanınmış oyunları kaytan oyunu, tes oyunu ve tura oyunuydu.

Köçek takımı denen Köçeklerin çeşitli kolları vardı. Her kolun başında bir kolbaşı ve kolbaşı yardımcısı bulunur, kolu bunlar yönetirlerdi. Koldaki köçek sayısı genellikle on-on ikiden az olmazdı. Kolda köçeklere eşlik eden en az dört kişilik bir çalgıcı takımı ve hanendelerle çeşitli yardımcıları bulunurdu.

Davetle ve ücret karşılığında saraylara, konaklara, eğlence yerlerine gider, çeşitli gösteriler düzenlerlerdi. Bunun yanı sıra, sarayın da bir köçek takımı vardı.

Bugün yurdumuzun Batı Karadeniz Bölgesi'nde (Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Çankırı, Sinop) yaşamını sürdüren köçeklik bir gelenektir. Bu geleneğin en büyük özelliği erkeklerin, kadın kılığına girerek oynamaları, dans etmeleridir.

Köçeklik babadan oğula usta çırak ilişkisi ile geçmekte ve geleneğin devamı ailelerce sağlanmaktadır.

Köçeklere "Takım" denilen müzisyenlerce eşlik edilir. Bu gelenek Anadolu'nun en büyük sorunu olan göç ile büyük şehirlere bilhassa İstanbul'a taşınmıştır.

Zonguldak ve Ereğli'de görülen köçekler, okulların tatil olmasıyla başlayan, sünnet düğünlerinin vazgeçilmez unsurudurlar. Sünnet olacak çocuk bir ata bindirilir, önde ise bir köçekle yörede mehtar denilen saz takımı, cadde ve sokaklarda bahşiş toplama yarışına girerler.

Köçeğe eşlik eden ezgiler oynak, hareketli ve popüler ezgilerden oluşan bir repertuarı içermektedir. Yöreye has özel bir köçek havası tespit edilmemiştir. Eldeki tek örnek Cemil Demirsipahi'nin, "Türk Halk Oyunları" adlı eserindeki ezgidir.

2.2.EREĞLİ MUSİKİ FOLKLORU

Ereğli'de ekonomik koşulların doğrudan belirlediği bir yaşama biçimi vardır. Kömür ve demir işletmeleri ilin nüfus yapısını, toplumsal yapısını, geleneklerini, insan ilişkilerini köklü bir biçimde etkilemiştir.

Önce sınırlı bir alanda kurulu bir maden ve balıkçı kasabası görünümündeyken, göçlerle hızlı ve düzensiz bir kentleşme yaşanmıştır.

Ereğli'nin musiki geçmişine ait en detaylı kaynak elinizdeki çalışmadır. İlk ve sınırlı bilgiler ise , bir Sosyolog olan Prof. Dr. Mübeccel Kıray'ın, Kdz. Ereğli için hazırladığı araştırmasına dayanmaktadır.

Bozhane çarşısı denen mevkii, Dökülü civarında, eskiden Rum Mahallesi olan bölgenin sahile yakın kısmındadır. Rumlar zamanında burada gazinolar, eğlence yerleri ve onların alışveriş ettikleri dükkanlar bulunmaktaydı.

Rumların mübadelesinden sonra "tahmilât" işçilerinin kahve ve meyhaneleri açılmış. "Demiryolu ve mekanik yükleme tertibatının inşasından önce üretilen kömür ocağı en yakın sahile indirilir ve buradan kayıklara yüklenip Ereğli Limanı'ndaki vapurlara taşınmış. Bu devrede, taşıma ve yükleme işlerinde yüzlerce işçi çalışır ve bu kimseler tahmilât işçisi diye anılmış." Bugün burada toplu bir halde balıkçı kahveleri bulunmaktadır²⁵.

Bunların dışında, kendi içlerinde örgütlenmiş bir grup belirli aralarla toplanarak alaturka müzik fasılları yapmaktadır. Grupta her üye bir saz aleti çalar ya da şarkı söylerdi. Uzun yıllar bu faaliyetlerine devam ettikleri halde bu grup bir genişleme göstermemiştir²⁶.

²⁵ Mübeccel Kıray, Bütün Eserleri, ODTÜ. Yayınları, Ankara, 1964, s.35.

²⁶ a.e., s.139.

Bir de bazı memurlardan meydana gelmiş küçük bir grup hafif batı müziği toplantıları yapmaktadır. Genellikle bu seanslarda dans da edilmektedir. Bunların toplantıları çok seyrek olmaktadır²⁷.

Muzaffer Sarısözen Türk Halk Müziği usulleri kitabına Karadeniz Bölgesi'nden 19 kadar türkü ve oyun havası almıştır.

Yazar, kitabında ayrıca, bölgenin ilginç bir üfleme çalgısı olan "çifte"den de söz ederek, iki sesli olarak çalınan çalgının Zonguldak Ereğli'sinde sık kullanıldığını belirtmektedir.

Çifte, yurdumuzun özellikle Zonguldak dolayları, Orta Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde kullanılan halk sazı olarak, birbirine bağlanmış iki kamıştan meydana gelir. Boruların her ikisinde delik sayısı eşit olabileceği gibi bir tarafta da tek olabilir. Bugün yörede çifte sazı ve icracısı kalmamıştır.

Necati Gedikli'ye göre; yine Zonguldak yöresinde, ülkemizin en büyük özel çalgı koleksiyonuna sahip, değerli müzikolog ve yayıncı Etem Ruhi Üngör'de "Tınak Kemençesi"ne rastladığını söylemiştir.

Ereğli yöresinde klarnet, keman ve davul eşliğinde oyun havaları bulunmaktadır. Buna "ince saz", "meyter" veya "mehtar" denmektedir.

Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Zonguldak ve Ereğli'de, kaşıkli karşılama, çiftetelli, zeybek, seğmen ve köçek oyunları ile bunlara ait müzik kültürü görülür.

Zonguldak'ta zeybek karakterinde oyun ve ezgiler vardır ki bunlara seymen havaları denir²⁸.

²⁷ a.e., s.140.

²⁸ Nida Tüfekçi, İTÜ, TMDK Türk Halk Müziği Ders Notları, İstanbul, 1993.

Cemil Demirsipahi'nin Türk Halk Oyunları eserinde, Karadeniz Bölgesi'nden toplam 340 oyun yer almış. Bu oyunların en çok oyun alınan ili Artvin 57, en az oyun alınan ili 2 oyunla Zonguldak'tır.

Ereğli Rumların çok olduğu eski bir yerleşim merkezi olduğu için, ilçenin müzik kültürünü rumlar yaşatmıştır. Sadi Yaver Ataman'a göre, "o zamanlar düşünülerde para ile tutulmuş çalgıcılar, genellikle ya çingene ya da gezginci rumlardı"²⁹.

Bölgeye ait yazılı kaynak olmadığı ve bu bölgede herhangi bir derleme çalışması yapılmadığı için elimizde net bilgiler bulunmamaktadır.

Bu sebeple bölgenin yakın musiki tarihine ilişkin eserlerden ve civar bölgelerde yapılan çalışma ve tesbitlerden Sadi Yaver Ataman'ın verdiği bilgilerden yola çıkarak, aynı müzik kültürünün Ereğli'de de varlığını sürdürdüğü düşünülmüştür.

Sadi Yaver Ataman'ın bölgedeki çalışmalarından anlaşılabileceği gibi, "..... genellikle Balkan Savaşı'ndan sonra gelişen bu hareketin içine Gımata adıyla Klarnet, Buli adıyla Trompet, ... kemane yerine Keman, cümbüş gibi çalgılar da sokulmuştur."³⁰

"Zilli maşa, zilli tokaç, parmak zili, zilli tef, kaşık gibi ritm çalgılarının yaygın olduğu bazı bölgelerde, mesela, Çankırı, Konya, Kastamonu, Safranbolu, Eflani, Bartın, Kırşehir gibi yerlerde, vücudun çeşitli yerlerine özellikle ayakkabılara irili ufaklı ziller, tongurdaklar takılarak oynanan oyunlar olduğunu eskiler söylemektedirler. Eskiden Safranbolu'da kadınların giydiği yürürken tıngır tıngır ses çıkarmasından kinaye olarak (tongurdaklı kundura - tongurdaklı mes) denirdi. Çok eskiden köylerde ayakkabılara ziller takıldığı bilindiği için (tongurdaklı) deyimini burdan gelse gerektir."

²⁹ Sadi Yaver Ataman, "Türk Halk Çalgılarına Ait Bilgiler" 1.Uluslararası.TFK Bildirileri.III.C.Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence. Mifad Yay.Ank.1997.s.118.

³⁰ a.e., s.119.

Çocukluğumuzda, vücudunun her tarafına ziller, tongurdaklar takarak (Takkeni topla Feyzullah, amanın deyive Feyzullah...) gibi tekerlemelerle sokak oyunları yapan, halkın kürt dediği gezginci oyuncular vardı³¹.

"Kestaneci köyünden" adlı türküyü, S.Yaver Ataman Alaplı'da öğretmenlik yaparken Abukatın Hasan'dan (Hasan Kaynak) derlemiştir³².

Tahsin Aygün eserinde Ereğlili kadınların musikiyle pek meşgul olduklarına, kadınların ekseri ud çaldığına değinmektedir.

Yörenin en eskilerinden olan Maksude Çubukçu "eskiden evlerde gramofonla müzik toplantıları yapılır, Gülüş Çayı'nda sandal sefaları müzikli olurdu" demektedir. "İstanbul'a yakınlığı nedeniyle müziğe düşkün bir halkın ve fasıl musikisinin varlığı, Gülüş Çayı'nın kenarındaki Uzunkum Plajı'nda, üstü açık müzikli çay bahçelerinde doyulmaz meşklere vesile olurdu"³³.

Bu çay bahçeleri, sahiplerinden kiralanmak suretiyle sadece yaz akşamları ikindi namazından sonra program yapmaktaydı³⁴.

Kış geceleri mısır zamanı (1. ve 2. aylarda) mısırlar ufalanır ve kurutulur. Bu zamanlarda her gece ayrı bir evde mısır patlatma eğlenceleri olurdu. Bu eğlencelerde mâniler söylenir, türküler ve oyunlar oynanırdı.

Hidrellez zamanında aynı zamanda bir mesire yeri olan Gülüş Çayı kıyısında eğlenceler düzenlenirdi.

Topal Memet def çalar, şarkı söyler, Abukatın Hasan keman, Halit de bağlama çalardı. Çiftetelli ve köçek yörenin vazgeçilmez bir oyun geleneğidir.

³¹ a.e., s.112.

³² Seyfettin Onat, 14.11.1996 tarihli II. görüşme, İstanbul, İTÜ Vakıf Binası.

³³ Maksude Çubukçu, 19.12.1995 tarihli görüşme, Kdz. Ereğli, Maksude Çubukçu'nun evi.

³⁴ Orhan Kanbur, 10.01.1996 tarihli görüşme, Kdz. Ereğli.

Ereğli'nin Cumhuriyet Dönemi musiki geleneğinin temsilcilerinden fasıl ve halk müziği icra eden Ömür Ahmet, Sarhoş İbrahim, Eftim Papazoğlu ve Ligor önemli şahsiyetlerdir. (Bkz.Bir Makale "Ömür Ahmet".)

Yine son dönem icracılardan Yılmaz Özakin, Terzi Orhan, Erturan Akdeniz, Metin Demirkaya, Adnan Örecek (1930), Ertan Özdayı (1936) ve İbrahim Azak (Azaklı İbrahim) bu sahada önemli hizmetler vermişlerdir.

Ertan Özdayı, İbrahim Azak eski müzik topluluğunun şefiydi. İbrahim aynı zamanda iyi bir müezzindi. Toplantılarımız çınaraltında löküs ışığı altında olurdu. Azaklı demektedir. 1950-1961 arasında Uzunkum'daki kiralık bahçelerde yapılan müzik toplantılarının sürdüğünü aktarmaktadır.

Ereğli'de en çok görülen usuller 4 zamanlı usuldür. Bunun dışında 2, 5, 9 zamanlı usullere de rastlanmaktadır. En çok kullanılan melodik diziler yahyalı kerem, misket, garip, yanık kerem, düz kerem dizileridir.

Oyunlu ezgilerde 4 zamanlı usullerle mâni tipi yaygındır. Ezgiler köy kökenli olduğu gibi, şehir kökenli müzik de yaygındır.

Elde edilen eski kayıtlarda, "A Benim Söm Söm Yarım", "Geminin Hanbarında", "Kestaneci Köyünden", "Yalı Boyu Zeybeği", "Eğrice Meşeden", "Şu Derede Tavşanlar", "Harman Vakti", "Bozhane Türküsü" ve "Tombalacık Halimem" ezgileri tespit edilerek, TRT repertuarında mevcut olup olmadığı araştırılmıştır.

Ancak "Kestanece Köyü" dışında diğer ezgilere rastlanmamıştır. Adı geçen ezgilerden "Yalı Boyu Zeybeği" ve "Eğrice Meşeden" Adnan Ataman'ın özel nota arşivinden temin edilerek çalışmada yer verilmiştir. Diğer ezgiler ise çalışmanın sınırları açısından sadece isim olarak zikredilmiştir.

Burada bir konuya dikkat etmek gerekir. Ereğli'liler, "Tombalacık Halimem" ezgisinin kendi bölgelerine ait olduğunu savunurken, TRT repertuarında bu ezgi Bolu yöresine ait diye görünmektedir. Bu yaklaşımının dayanağı ise,

Tombalacık Halimem
Taşbaşına gel
Ben gidiyorum Bolu'ya
Düş peşime gel

dörtlüğünde geçen Taşbaşı mevkiinin Alaplı ilçesinde bulunduğudır. O zamanlar bolu vilayet iken, her türlü resmi muamelenin vilayet de görüldüğü gerçeğinden hareketle, Halime'nin sevdiği, nikah muamelesini yaptırmak üzere Bolu'ya gitmek için, Taşbaşı mevkiini buluşma yeri olarak seçmiştir şeklinde bir kanı yaygındır.

Öte yandan Devreklilerde bu ezginin Devrek'e ait olduğunu ileri sürerek bir araştırma konusu yaratmaktadırlar. Yöredeki ezgilerin kültür katmanları incelenerek bu tartışmaların cevapları aranmalıdır.

Bu da göstermektedir ki halk ezgileri, tarihsel boyutlar ve kültür katmanları açısından değerlendirilmeye ihtiyaç göstermektedir.

2.3.EREĞLİ'DE KÜLTÜREL ETKİNLİKLER

Yakın zamana kadar Kandillilerin "Madenci Gece"lerinde, sinemalarda yemekli ve müzikli toplantılar olurdu.

1950'lerden önce belediye bandoları ve Türk Ocaklarınca yürütülen müzik etkinlikleri son dönemde Erdemir Musiki Cemiyeti'nin kurulmasıyla son şeklini almıştır.

Halkevleri de kültürel etkinlikler anlamında önemli bir hizmet vermekteydi. Ancak günümüzde bir müzik grubunun olmayışı Ereğli'nin kaybolmakta olan kültürüne ışık tutmaktan uzaktır.

Şehir merkezinde bulunan Atatürk Kültür Merkezi, kütüphane ve sinema salonu olarak hizmet vermektedir.

"Ereğli'de ilk bando 1928'de kurulmuştur. Bu bando cuma akşamları program yapardı. Halkevinin amatör olan bandosunda tüccardan tahsildara hatta odacıya kadar her meslekten müzisyenler vardı. Bu bando belediye parkının içinde şimdi olmayan bir binada çalışmaktaydı."³⁵

"Çınaraltında bulunan Azmi'nin kahvesi ve Kavakdibi mevkiindeki Rahmi'nin kahvesi de o zamanların musiki meşklarının yapıldığı mekanlardı."³⁶

1950'li yıllarda senede bir kere çilek bayramı yapılırdı. Bu bayram günümüzde "Çilek Festivaline" dönüşmüştür. Bu bayramlarda en iyi çileği yetiştirene ödül verilir ve bir de çilek güzeli seçilirdi.

Kdz. Ereğli Tarih, Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği, Şirin Ereğli'yi Sevenler Derneği, Ereğli Köylerini Güzelleştirme Derneği, Erdemir Musiki Cemiyeti ve çok sayıda kültür ve dayanışma dernekleri yörenin kültür değerlerine hizmet vermektedirler. Ancak bu çalışmalar yetersiz ve bilimsellikten uzaktır.

Bu derneklerin faaliyetleri bölgenin tarihi eserlerine ve mekanlarına yöneliktir. Musiki Cemiyeti yılda iki kez Türk Müziği, Türk Halk Müziği ve Türk Halk Oyunları gösterisi düzenlemektedir.

³⁵ Seyfettin Onat, a.g.g.

³⁶ a.g.

Yaygın olan meraklardan biri güreşlerdir. Her yıl tarihsel Kırkpınar güreşlerinden sonra Temmuz'un ikinci haftasının sonunda, Ereğli'de güreşler tertiplenir³⁷.

Dışarıdan ve Ereğli'den pehlivanlar bu güreş yarışmalarına davet edilir. Hafta sonu kasabanın içinden ve dışından kadınlı-erkekli gruplar güreşlerle ilgilenir, şehir içindeki pehlivanlar bütün Ereğlililer tarafından tanınır ve herkes onlara itibar eder.

Horoz dövüşü, dövüşçü horoz yetiştirmek ve bahislere girmek de yaygın ilgilerden birini teşkil eder. Horoz dövüşleri, eğlence ile çalışmanın farklılaşmamış olduğu örnek uğraşılardandır. Horoz besleyenler genellikle esnaflardır. Bunlar uzun günlerde dükkanlarının önünde horozlarını dövüştürürler. Komşu dükkan sahipleri ve gelip geçenler toplanıp dövüşü seyrederler³⁸.

Yakın zamana kadar 8 Kasım'da "Uzun Mehmet Anma ve Kömür Bayramı" kutlamaları yapılmaktaydı³⁹. Bu kutlamalar çok canlı bir şekilde kutlanmaktadır.

Her yılın Haziran ayının ortalarında üç gün süren "Çilek Festivali" düzenlenmektedir. Bu esnada Ereğli'nin köylüsü şehire iner, üç gün boyunca yapılan faaliyetlere katılırlar. Ereğli'nin yerlisi olanlar böyle zamanlarda biraraya gelerek hasret giderirler.

Festival süresince, yöresel sanatlar, mahalli gelenekler, müzikli eğlenceler, konferanslar, imza günleri, satranç turnuvaları, yağlı kazık yarışmaları, sportif faaliyetler ve tarihi eserlere toplu ziyaretler düzenlenmektedir.

³⁷ Mübeccel Kıray, a.g.e., s.35.

³⁸ a.e.

³⁹ Demokrat Gazetesi, 24 Ekim 1990, 4.3.s.825.

2.4.EREĞLİ'DE KÜLTÜR SANAT KURUM VE KURULUŞLARI

Ereğli kültür ve sosyal kuruluşlarının en çok olduğu bölgelerden biridir. Siyasi, sosyal, kültür ve dayanışma gibi amaçlarla kurulan çeşitli dernek ve kuruluşların sayısı 217'dir. Bu sayı her geçen gün artmaktadır.

Bu kuruluşların başında Erdemir Musiki Cemiyeti gelmektedir. Ereğli Tarih, Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği, Ereğli'yi Sevenler Derneği, Ereğli ve Köylerini Güzelleştirme Derneği gibi kurumlar Ereğli kültürünü yaşatmak için çeşitli resim ve el sanatları sergileri ve diğer etkinlikleri gerçekleştirmektedir.

Sosyal kültür dernekleri arasında, Rotary Kulübü, Lions Kulübü, Anneler Derneği, Kütüphaneciler Derneği gibi kuruluşlarda özel geceler tertip ederek ilçenin kültür yaşantısına hizmet vermektedirler. Her yıl düzenlenen Çilek Festivali'ne yurt çapında tanınmış sanatçıların organizasyonunda adı geçen kuruluşların payı çoktur.

Demir Çelik Fabrikası işçilerinin ve ilçede yaşayan memurların kurdukları sendikalarda toplumsal dayanışmanın yanı sıra ilçenin kültür dinamiğini ayakta tutmaktadırlar. Sendikaların faaliyetleri daha çok işçi ve memur haklarını savunmaya yönelik olacak şekilde müziğin de araç olarak kullanıldığı bir tablo çizmektedir.

Bunların dışında, göçle gelen muhacir halkın kendi bölgesindeki geleneklerini yaşatmak için kurdukları yöresel derneklerin başında Kars Kafkas Folklor Derneği (1986) ve Ardahanlılar Kültür Derneği gelmektedir. Bu dernekler kanalıyla yöresel gecelerde, Erdal Avcı, Sefer Göyçek, Erhan Polat, Birkan Polat, Nevzat İzci, Alaaddin Gelen gibi mahalli sanatçıların musiki gelenekleri yaşatmada önemli hizmetler vermektedirler.

Hemen her bölgeden insanın yaşadığı Ereğli'de Hacı Bektaşî Veli Derneği, Trabzonlular Dayanışma Derneği, Gümüşane Kültür ve Dayanışma Derneği, Ankara'yı Sevenler Derneği gibi kuruluşlarda ilçede faaliyet gösteren yöresel derneklerdir.

Bu tür dernekler sanat ve kültür faaliyetlerinden çok mensubu olan yöre insanlarını bir çatıda toplayan siyasi ve sosyal meselelere çözümler bulmak için kurulmuş gibidir.

Bunca derneğin varlığına rağmen, hiçbiri Ereğli'nin anonim müzik ve oyunlarına eğilmemekte ve popüler olan müzik ve halk oyunları çalışmalarına yönelmektedirler. Değişen ihtiyaçlar, insanları kolay tüketilen müzik türlerine yöneltmektedir. Böylece popüler sanat ürünleri mahalli ürünlere tercih edilmektedir.

Ayrıca bugüne kadar halk kültür ve sanatına merak sarılmaması, bu konuda araştırmaların bulunmayışı bu gibi çalışmaların cazibesini kaybettirmiştir.

Ereğli'nin tüm araştırmalara rağmen ortak bir oyun ve müzik kültürüne rastlanamamış olması, şahsi gayretleri gerektirdiğinden bugüne kadar zayıf kalmıştır.

Bunun en önemli sebebi bölgenin kozmopolit olması ve her yeni gelen uygarlığın bir öncekini yakıp yıkmasıdır. Aşağıdaki makale alıntısı bu fikri doğrular niteliktedir.

Kültürel Açıdan Ereğli⁴⁰

Ereğli'deki kültürel etkinliklerin çapı nedir?

Hemen yanıtlayalım ki, çok dardır. O kadar dardır ki Ereğli'nin sosyo-ekonomik gelişme düzeyine kıyasla devede kulak bile değildir. Ereğli örneğin, müzik üretimi açısından şaşılacak kadar yoksuldur. Ereğli'de müzik yok gibi birşeydir. Müzik üretimi için kurulan Erdemir Musiki Derneği halkın

⁴⁰ Sina Çiladır, "Demokratın Gözüyle "Makale, 25 Ocak 1990, Perşembe, Yıl:3, S.626.

karşısına sıkça çıkamadığı gibi, müzik performansını da ulusal düzeyde boy gösterecek bir düzeye ulaştıramamıştır. Nitekim demeğin Türk Sanat Müziği Korosu, sazların yetersizliği nedeniyle TRT, TV denetimini aşamadı geçenlerde.

Müzikte yerel folklorik motif ise, hala "Kestaneci köyünden Abalı köyüne uçan kaz"la simgelenmektedir.

2.5.BİR MAKALE: "ABUKATIN HASAN (DEDE), HASAN KAYNAK"

Ereğli'deki çalgıcılar beş kişiydiler. Ömür Ahmet, Sarhoş İbrahim, Eftim, Papazoğlu ve Ligor. Ömür Ahmet klarnet çalardı. Sarhoş İbrahim ud. Eftim'le Papazoğlu da keman. Ligor gurubun şarkıcısıydı. Şarkı söyler, tef çalardı. Arasına kanun çaldığı da olurdu.

Çalgıcıların başı, içlerinde tek nota bilen Ömür Ahmet'ti. Ömür Ahmet askerliğini bandoda yaptığından nota okumasını bilirdi. O da 2/4'lük marş notalarıydı. Geri kalanların hiçbirisi nota bilmezdi. Ama yanlışsız çalar, yanlışsız okurlardı. Yeni duydukları şarkıları, Ömür Ahmet'in Yeni Mahalledeki kahvehanesinde toplanıp geçerlerdi.

Ömür Ahmet'in altı kahve olan evi demir parmaklıklı küçük bir bahçenin içindeydi. Bahçede bir havuz, havuzda fıskiye vardı. Küçük bir top, fıskiye'nin sularında dönüp yükselirdi. Havuzun iki yanına karşılıklı tahta sıralar konmuştu. Sağda solda birkaç tahta masayla, masaların çevresinde sandalyeler vardı.

O Nisan günü sıraların birinde Ligor oturuyor, öbüründe de Ömer ahmet dizine dayadığı tahta destekli kayışta ustura biliyordu. Ufak tefek sarı saçlı küçük mavi gözlü bir adamdı. Ava meraklı olduğu için sarı benekli siyah av köpeği de ayaklarının dibine uzanmıştı.

Ömür Ahmet'in tersine Ligor iri yarı, şişman bir adamdı. Boğazına çok düşkün olduğundan çağrıldıkları düğünlerde sofradan kalkıncaya kadar önündeki yiyeceklerden başka bir yana bakmazdı. Söz gelimi masaya et geldi. Ligor kimseye kalmayacak kadar eti tabağına doldudur, herkes aldıktan sonra ortadan yemeğe başlar, ortadaki et bittikten sonra tabağına aldığı eti yedi.

Ligor'un fıtığı vardı. Tıka basa yedikten sonra boşbulunup zorlayıcı bir hareket yapsa, şarkı söylerken tiz bir notaya çıkmaya kalksa "Amanın gene çıktı" diyerek olduğu yere sırtüstü yatar, fıtığını yerleştirmeye uğraşırdı. Dalmış, Ömür Ahmet'i seyreden Ligor sıkıntıyla doğruldu:

"Nerde kaldı bu adamda yahu?" dedi.

Yeni bir şarkıyı geçmek için o sabah toplanmaya karar vermişlerdi. Eftim, Papazoğlu ve sarhoş İbrahimi bekliyorlardı. Yolda ayak sesleri duyunca bışını çevirdi. Çekine çekine bahçe kapısına doğru gelen Hasan'ı gördü.

"Abukatın oğlu geldi" diye mırıldandı.

Hasan bahçenin demir parmaklıklı kapısını itip içeri girdi. Ömür Ahmet'in yanına gelerek eline uzandı. "Öpem Ahmet Amca" dedi. Ömür Ahmet usturayı sol eline alıp sağ eline Hasan'a uzattı. "Çok yaşa Hasan oğul" dedi. Hasan sonra Ligor'un eline uzanıp öptü. O da, "Çokla binle yaşa Hasan" dedi. "Otu bakam Ligor Amcanın yanına Hasan" dedi Ömür Ahmet.

Ömür Ahmet, "Ne o sen bugün mektebe gitmedin mi Hasan?" diye sordu.

"Ben artık mektebe gitmeycem Ahmet Amca" dedi Hasan.

"Neden o"

"Çalgucu olmak isteyem ben Ahmet Amca... çalguyu çok seveyom".

“Çalguyu sevmek başka, çalgucu olmak başka Hasan oğul”, dedi. “Çalgu çalmak için ille de çalgucu olmak ilazım delki.. Bi iş tutasın, çalguyu da keyfin için çalasun.. “Başka iş tutmak istemeyom ben Ahmet Amca” dedi. Hasan “Çalguyu iş diye isteyom.. Çalguculuktan geçen para yete bana.”

“Ne konuşıyon sen Hasan oğul?” dedi Ligor “Başka işlerimiz olmasa açlıktan oluruz biz. Sırf çalguculuğa kalsak. Benim meyhanem ve Bozhanede, meyhanecilik yapoyom. Ömür Ahmet Kahvecilik yapaya, diş çekeya, berberlik yapaya Papazoğlu, Madenci Halil Paşa'nın yanında çalışeya. Eftim balukçuluk yapaya. Bi sarhoş İbrahim va içimizde başka iş yapmayan. İçkiden başını kadıramaya ki bi iş tutsun. Geliri va da az buçuk doğrultuya belini.. ne deyon sen”.

“Onca düğün olaya” dedi Hasan.

“İşimiz düğünlere kalsa temelli aç kaluruz..” dedi. Ömür Hamet. “Düğünden ne olacak.. Ona baksan Bozhane’de Hacı Anesti’nin, Andonaki’nin gazinolarında da çalayoz biz, müşteri çağurtusa... Gezmelede, eğlencelede de çalayoz isteyen olusa.. Ama hepsini toplasan iki yakamız biraraya gelmez elimize geçen parayla.”

“Elinize ne geçeya Ahmet amca?” diye sordu Hasan.

“Belli olmaz ki... Ne vörülese.. pazarlık ederüz ama gene onların dedüğü olu. Alduğumuzu paylaşıyoruz.

“Bazı açıkgözle de hadi bu akşam içivörlüm deye çığrula adamı” dedi. Ömür Ahmet “İki kadeh rakıya mahkum edele. Çalasun, çığirusun, içtiğin iki kadeh rakıyla kalusun. Biz arkadaş del miyiz” derle. Bizden para almayve derle. “Sen de yidin içtin” derle...

“Çalguculuğun bu yanları da ve Hasan oğul” dedi Ömür Ahmet.

“İsteyom Ahmet amca” dedi Hasan.

“Sen bilüsün.. Benden günah gitti”

“Ne zaman gelem Ahmet Amca?” diye sordu Hasan.

“Nereye gelece?”

“Sana”

Ömür Ahmet: Bana gelip napacan?

Hasan: Ben ut çalmak isteyom.

Ömür Ahmet “Git” dedi. “Git Rüştüyeyi bitirmeden de gelme.

Abukatın Hasan Rüştüye’yi bitirdi. Ut aldı Ömür Ahmet’in yanında çalguculuğa başladı. Çok sevdiği besteci Saadettin Kaynak’tan ötürü Kaynak soyadını aldı. Çoluk çocuğu için diploması imdada yetişti. Belediyede, kömür işletmelerinde çalıştı. Ereğli’nin “DEDE” si olarak 1978 kalp yetmezliğinden öldü. Ömrü boyunca her çocuğa “Aman oku uşam” dedi. “Önce oku sonra çalgucu ol”⁴¹.

⁴¹ Ereğli’li yazar Fikret Arıt’ın Milliyet yayınları arasında çıkan öykü kitabından alınmıştır. Seyfettin Onat’ın kişisel arşivinden istifade edilmiştir. Eserin yayın tarihi yok.

BÖLÜM III

3.1.KARS MUSİKİ FOLKLORU

Türküler ve oyun havalarının ezgi ve ritmik yapıları açısından oldukça zengindir. Doğu Anadolu müzik kültürünün hareketli bir merkezi olan Kars, çeşitli Türk oymaklarının bünyesinde barındırmasına, stratejik ve coğrafi konumuna rağmen, kendi öz varlığı içinde, milli karakterini yabancı tesirlerden koruyabilmiştir.

Azerbaycan ile coğrafi durumu, burdan göçen toplulukların çeşitli köy ve kasabalara yerleşmeleri her ne kadar Kars folkloru üzerinde etkili olmuşsa da, hiç bir zaman milli kültürün orjinal yapısını bozamamıştır. Fakat bu, kültürün daha da zenginleşmesini sağlamıştır. Bu nedenle Kars'ın müzik ritim ve ezgileri zengin ve çeşitlilik arz etmektedir.

Yörede, Türk Halk Müziği konusunda iki resmi derleme yapılmıştır. İlki 1950'de Ankara Devlet Konservatuarı'nca gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken, Rıza Yetişen katılmıştır. İkincisi ise 1971'de TRT kurumu adına Nida Tüfekçi, Muzaffer Yönden, Zihni Dercin tarafından yapılmıştır.

Ezgisel yapıya yörede, mekan denmektedir. Fakat ayrı ayrı adlandırılan bu makamların çoğunun aynı dizide olduğu ancak ritm, tavır ve ağız değişikliklerine göre isim aldıkları görülür. Mesela:Yerli Divanısı, Osmanlı Divanısı, Mereke Divanısı, Şüregel Güzellemesi, Çıldır Güzellemesi, Yanık kerem, Keremi, Mansuri, Emrahi, Keşiş oğlu, Gereyli, Derbeder, Osmanlı Bozuğu, Sarabani, Mesdi Rüstem vs⁴².

⁴² Yurt Ansiklopedisi, C. 3, s.4552.

Kars Halk Müziği karakteri aşk dahil, kahramanlık ve cenk havası vermektedir. Köroğlu, Kızıroğlu gibi halk kahramanlarına yakılmış olan türkülerin Kars varyantlarında, özellikle ritmik yapıları dikkati çekmektedir. Genel olarak 5/8'lik ile söylenen Köroğlu türküleri, Kars'ta 6/8'liğe dönüşür.

Keskin, sert, hareketli, atik bir ritm şekli alan bu türkülerin Azerbaycan musikisinden ayrı özelliği, burada dikkat çeker. İşte Kars'ın asıl karakteristik musikisi bunlardır⁴³.

Yörede çeşitli ritm özelliklerine rastlanır. 5,7,9 birleşik zamanlı ve 10 zamanlı karma ritimler bulunsa da yörenin asıl ritm karakteri 6 birleşik zamanlı ritimlerdir. Yine bunların yanında 3 zamanlı yallılar, 2 ve 4 zamanlı ana usullerle bunların üçerli şekline de rastlamak mümkündür.

Aşık makamlarıyla çalınıp-söylenen türkülerin yanında yallı havaları (nanaylar), gelin-güvey türküleri, Kına havaları, hasat-harman türküleri, ağıtlar, öğütler, Kahramanlık türküleri, Köroğlu, Sümmani, Şenlik, Hasta Hasan, Emrah gibi ozanların deyişleri, güreş havaları, göç türküleri, dağ havaları, yayla türküleri, uzun havalar ve Azeri ezgilerinin tümü de çalınıp-söylenir.

3.1.1. Anonim Musiki Geleneği

Kars'ta hem anonim karakterli hem de yaratıcısı belli müziklere rastlanmaktadır⁴⁴. Kars'ta yapılan Azeri ağzı müzik, Azerbaycan halk müziği değil, Azeri kökenli Türkler'in Kars coğrafyası üzerinde yaptıkları ve yaşattıkları müziktir.

⁴³ Sadi Yaver Ataman, "Kars Halk Musikisi", TFA, IX, İst. 1964, sf.3483.

⁴⁴ Can Etili, "Bizim Sazımız Bizim Sözüümüz, Kars 1 Programı", TRT, İstanbul Televizyonu, 1986.

Eskiden beri Kars deyince akla Azeri, Azeri deyince akla Kars gelmektedir. Burada bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Bu kavram kargaşasına bir açıklık kazandırmak da bu çalışmanın sınırlarına girmektedir. Ancak esas itibariyle Kars bölgesinde çok değişik Türk ırkları yaşamaktadır. Bunların da kendine has ezgileri makamları ve müzik gelenekleri vardır. Mesela Türkmenler'de yani Terekemeler'de, "at üstü" denilen at üstünde göç yolculuğu sırasında yakılan göç ağıtları vardır.

Yine "Araz üste buz üste" ya da "Tello" diye bilinen ezgi yörenin anonim karakterli ürünlerine bir örnek teşkil etmektedir.

Anonim ya da yerel musiki örneklerine giren bir türde bölgede "somah" diye de adlandırılan semahlardır.

Semahlar diğer bir deyişle "Meyhana"lar⁴⁵ daha çok Terekeme ya da Karapapak denilen topluluk tarafından icra edilmekte ve çok saf olarak bir ritm saz eşliğinde gizli ve dini toplantılarda söylenmektedir. Örneklerine az rastlanmakla birlikte günümüzde hala yaşayan bir gelenektir. Aşık Üzeyir Pünhani'den bir semah örneği aşağıda verilmiştir.

Sabahtan uğradım ben bir güzele
Dönderdi yüzünü, gel dedi bana.
Çekme bu sevdayı sana yazıktır
Akan gözyaşını sil dedi bana.

Yeri gönül gönül
Yeri canan canan
Dost yeri yeri⁴⁶.

⁴⁵ Himmet Ülker, 15.01.1996 tarihli görüşme, Kdz. Ereğli.

⁴⁶ Can Etili, a.g.p.

3.1.2.Aşık Musikisi Geleneği

Kars bölgesinde anonim ezgilerden başka bir de Aşık Müziği vardır ki, bu tür bölgede oldukça canlı bir şekilde yaşamaktadır.

Bilindiği gibi aşıklar Türk Müziği'ni ve edebiyatını nesilden nesile aktaran kişilerdir⁴⁷. Aşıklar sıradan kişiler olmadıkları gibi, şair ruhlu, müzikte de usta kişilerdir. Onların şairliklerini ilk işleyen sosyal yaşam ve tabiat, geliştiren de önünde diz çöktükleri usta aşıklardır. Pasoflu Aşık Zülali bu konuda şöyle demektedir:

"Üstadından öğüt almak istersen
Gel otur yanına gal ağır ağır."

Bir aşık eğitime başlarken, önce söze hakim olmayı, sonra da saza hakim olmayı öğrenir. Söz, şiir,saz da makam örgüsünü ifade eder. Otuz iki makamı öğrenen aşık yavaş yavaş bu yola giriyor demektir. Ancak yüzoniki makama çıktığı zaman çırak aşığa, ustası mahlas verir. Yüzelliyedi makama kadar çıkan aşık "hanende" yani "baş aşık" ünvanını alır.

Aşıkları "gezici" ve "yerleşik" aşıklar diye sınıflandırabiliriz. Ayrıca irticali (doğmaca) deyiş söyleyenlerle, düşünerek (ya da yazma) deyiş söyleyenler diye de tasnif edilebilir.

Kars'taki aşıkların bir kısmı göç ederek büyük şehirlere kaymış ve bu geleneği gittikleri yerlerde icra etmeye devam etmektedirler. Bunlara örnek, Aşık Ali Rıza Ezgi (İzmir) Maksut Feryadi (İstanbul) Mürsel Sinan (Murat Çobanoğlu'nun Çırağı, İstanbul) gibi. Bir kısım aşıklarsa, yerleşik aşık olma özelliğini günümüzde de sürdürmektedir. Aşık Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova, Murat Yıldız, Günay Yıldız (Aşık Murat Yıldız'ın oğlu) gibi.

⁴⁷ Şenel Önalı, Bkz. Can Etili, a.g.p.

Aşıklamalarda, çoğunlukla kullanılan melodik diziler şunlardır: Osmanlı divanisi, Terekeme, Gülebeyi, Şikeste, Yanık Kerem, Gevheri gibi aşık makamları yaygın makamlardır. Karslı aşıklar makamları beş sınıfta tasnif etmektedirler:

- 1) Ağır Makamlar
- 2) Orta Makamlar
- 3) Yürük Makamlar
- 4) Yüksek Makamlar
- 5) Yanık Makamlar

Bunlara örnek vermek gerekirse, ağır makamlara, Osmanlı Divanisi, Mereke, Hasta Hasan, Terekeme Divanisi, Tecnis, Güzelleme gibi.

Orta makamlardan, Gülebeyi, Muhannes ve Kürdi Gereyli gibi

Yürük makamlardan, Destanı, Züverek (Simrek) gibi.

Yüksek makamlardan, Köroğlu, Gevheri, Türkmeni gibi.

Yanık makamlardan, Zarıncı, Kerem, Şikeste ve Derbeder gibi ⁴⁸.

Aşıklar halk şiirini konularına göre çeşitli şekillerde işleyerek, güzelleme, koçaklama, destan, taşlama, ağıt ve nasihat gibi dallarda ürünler vermişlerdir.

Ayrıca aşıklarda leb değmez (dudak değmez), atışma ve muamma gibi müsabaka şeklinde deyişler ve deyişmeler de oldukça zor ve hünere isteyen başlıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Leb değmez yani dudak değmez, b, p ve m dudak konsanantlarının şiirinde geçmediği aşık tarzı ürünlerdir. Bu ustalığı zorlaştıran en önemli yanı da aşığın deyişini okurken herhangi bir yanılma veya hile olmasın diye iki dudağı arasına yerleştirdiği iğnedir. Eğer aşık şaşırıpta b, p ve m harflerinin

⁴⁸ Şenel Önaldı, Bkz. Can Etili, a.p.

geçtiği bir söz kullanırsa iğne dudağına batacak ve aşıkda mağlup olacaktır. Bu dalda usta olan aşıklara Aşık Şenlik ve Aşık Elesker örnek verilebilir. Bu leb değmez geleneği günümüzde sadece Kars aşıkları tarafından yaşatılmaktadır.

Atışma geleneği de son derece ustalık isteyen o anda tele ve dile geldiği gibi söylenen bir yarışma, karşısındaki aşığı yenme, amacına dayalı bir gelenek özelliğidir. Muamma ise, mazmun halde bir dörtlükle sorulan bir bilmece türüdür. Bilmecenin cevabını bulan aşık çeşitli ödüller alarak ustalığını da pekiştirmiş olur.

19.yy. Semai Kahvelerinin uzun kış geceleri ve Ramazan eğlencelerinde muamma çözüme ve atışma geleneğinin çok hararetli ve coşkulu geçen gecelere sahne olduğu belirtilmektedir⁴⁹. Aşıklar özellikle 16.yy'ın başlarından bu yana belirmeye başlayan sanatçı tipi olarak günümüze kadar gelmiş ve toplum adına duyduklarını, gördüklerini ve daha önemlisi düşündüklerini söyleyebilmiş bir bakıma toplumdan etkilenirken bir bakıma da toplumu etkileyebilmişlerdir⁵⁰.

Bu yönleriyle aşıklar halkın dili, gözü ve kulağı olmuşlardır. Geçmişten günümüze taşınan kültürümüzünde en önemli yapı taşları olarak bir köprü vazifesi görmüşlerdir.

3.1.3.Azeri Musikisi Geleneği

Oğuz kökenli Türk dilleri arasında mevcut bazı farklılıklar olduğu bilinen bir gerçektir. Bunlara ağız farklılıkları denmektedir. Bunlardan bazıları, Gence ağızı, Urmevi ağızı, Bakü ağızı ve Azeri ağızı gibi ağızlardır. Mesela "ben" kelimesi, bir yörede "ben", bir yörede "men" olarak telaffuz

⁴⁹ Osman Cemal Kaygılı, İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri, Burhaneddin Basımevi, İstanbul, 1937.

⁵⁰ Can Etili, a.g.p.

edilmektedir. Yine "gönül" kelimesi kimi yörede "könül", kimi yörede "konul" şekline bürünmektedir.

"Azeri ağzı musiki geleneğinde bir mugammat yani serbest söylenen ve divan edebiyatı ile halk edebiyatı şiir türlerinin bir makam dizisi üzerinde serbest şekilde söylenmesi geleneği vardır."⁵¹

Bunun dışında mahnılar vardır ki, bunlar gadim ya da kadim denilen çok eski halk ezgileridir. Mahnılar Anadolu'daki türküler gibi yaratıcısı belli olmayan, anonim karakterli ezgiler olarak telakki edilebilir.

Tasnif denilen bir musiki türü daha vardır. Tasnifler bir makam üzerine yakılmış olup, bütün makamın özelliklerini gösteren ezgiler olduğu gibi, bunların bazılarının sahipleri bilinir, bazılarının tıpkı halk ezgilerinde olduğu gibi bilinmez. Tasniflere bir anlamda beste de denebilir.

Bunların dışında, Herati ve Şikesteler vardır. Bunlar da bizim, Anadolu'da ritimli uzun havalar şeklinde örneklendirebildiğimiz türlerdir.

3.1.4.Kars Musikisi'nde Kullanılan Usuller

Ritmik olarak Kars bölgesi, doğu anadolu bölgesi içinde ayrı bir özellik taşır. Yörenin müzik ürünlerinde en çok rastlanan 2, 3, 4 zamanlarla bunların üçerli şekli olan 6 ve 12 zamanlı usullerdir. 6 ve 12 zamanlı usuller yörenin ritmik yapısında önemli bir dilimi kaplamaktadır. Bunun bir sebebi azeri kökenli müziğin varlığıdır.

Bunların dışında 5, 6, 7 ve 8 zamanlı usullere de rastlanmaktadır. 7 zamanlı Yürük divanisi, 8 zamanlı Şöregel Güzelleme (323) düzümündedir. Bunların dışında, başka usullere rastlanmamıştır.

⁵¹ Şenel Önal, bkz. Can Etili, a.p.

3.1.5.Kars Musikisinde Kullanılan Sazlar

Kars'ta en çok görülen sazların başında Azeri ağızlı müzikte kullanılan "tar", "kemança" ve "garmon" gelmektedir. Nefesli olarak bir çeşit mey sazı, olarak tanıdığımız "balaban"ın yanısıra kaval ya da düdük olarak tanıdığımız tütek vardır. Tulum da bölgenin kuzeyinde yaygın olarak çalınan bir sazdır. Özellikle Sarıkamış bölgesinde çalınan çoban kavalı yani dilsiz kaval vardır ki, bölgede yaygın olarak çalınır.

Çerkezlerdeki "armonika" geleneksel körüklü bir sazdır. Garmon akordiyon benzeri bir saz olup halk tarafından yapılan ve icra edilen bir sazdır. Bağlama tüm Anadoluda olduğu gibi Kars'ta da yaygın olarak çalınmaktadır.

Ritm sazı olarak da "nağara" denen bir tür koltuk davulu kullanılmaktadır. Ayrıca bağlama ve divan sazı Aşıklık geleneğinin temel sazı olarak önemli bir yere sahiptir. Davul-zurna tüm yörede vazgeçilmez bir halk çalgısı bütünüdür. Buradaki davul daha kıvrak olup caz davulu olarak tarif edilebilir.

3.2.KARS'TA OYUN GELENEĞİ

Yörenin, çeşitli kültür birikimine sahip insan topluluklarını bünyesinde barındırması, halk oyunlarına da etkisini göstermiştir. Türkmen boyları ile Azeri ve Doğu Anadolu yöresi insanların oyunlarını birarada görmek mümkün olmuştur.

Sosyal yapıyı bütün ayrıntılarıyla ortaya koyan folklor konularından biri de halk oyunlarıdır. Birçok halk bilimcisinin oyunların, yöre insanının karakterini yansıttığına dikkat çekmeleri de bunu açıkça göstermektedir. Gerçekten de Karadenizlinin hareketli oyunları, Ege ve İç Anadolu insanının ölçülü adımları, o yöre insanın karakterini ortaya koymaktadır. Bu özellik, Kars yöresinde de kendini gösterir.

Kars'ta oyunlar genellikle kızlı-erkekli karma oynanır. Tek kişinin oynadığı oyunlar da vardır bunlara "tek oyun" denir. Yalnız kızların ve yalnız erkeklerin oynadığı oyunlarda yer alır. Düğünlerde çoğu kez yakın akrabadan kız ve erkekler elele tutarak oynarlar. Bu da sosyal yapının, oyunlarla yakın bir ilişkisi olduğunu gösterir. Oyunlarda ayrıca birçok sosyal konu anlatılır.

Yöre, halk oyunları yönünden bar bölgesine girse de, halay, semahlar ve azeri oyunları da oynanır. Ayrıca orta oyunu özelliğinde konulu oyunlara ve "nanay" denilen çalgısız yallılara da rastlanır. Yörede barlara genellikle yallı denir. Oyunlar davul-zurna eşliğinde oynanır. Fakat Azeri oyunlarda tar, akordeon, kemança, nağara kullanılır. Kapalı alanlarda bağlama, mey, def, kaval çalınır. Ayrıca bazı kesimlerde tulum çalındığı da görülür.

Bar yöresi olarak Erzurum, Artvin, Gümüşhane, Ağrı ve Kars birbirinden etkilenmişlerdir. Bu etkileşmelerin neticesi olarak ortak oyun ve müziklere rastlanmaktadır. Bu etkileşimler şu şekilde görülür. (oyun ve müziklerde de açıkça görülmektedir). Bazen söz unsuru aynen kalıp ezgi unsuru değişmekte bazen tersi olmaktadır. Bazense müzik ve söz değişmeden aynen alınmaktadır. Örnek: Erzurum Ovaları, Ördeği ipek ile bağlamışam, Ağrı dağından uçtum, Kaçeri uçayak, Köroğlu.

Kars'ta oynanan oyunlar sosyal yapıyı bütün ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır. Kars, Erzurum, Ağrı, Artvin gibi komşu illerden ayrı bir folklor çevresi olarak görünür. Kars'ta oyunların çoğu kızlı, erkekli olarak oynanır. Kıskaç, Enzeli, Terekeme, Askeran, Ceylan gibi tek düet yada solo olarak oynanır. Sadece erkeklerin oynadıkları oyunlar: Şeker oğlan, Şamil, Beğaçılan gibi..

Bunun yanında Erzurum, Ağrı ve Artvin dolaylarında oynanan oyunlar da bu şekilde kız ve erkeklerin beraber oynadıkları oyunlardır. Erzurum dolaylarından girdiği söylenen Köroğlu ve Ağrı'dan giren Koçeri gibi

oyunlarda kız yoktur. Bütün bunlarla beraber sadece kızlara ait oyunlar da vardır ki bunlardan (nanayla) oynananların figürleri oldukça basittir.

Kars bölgesi oyun geleneğine bakıldığında bir kavram kargaşasıyla karşılaşmakta ve bu helezon günümüzde de aynı şekilde sürüp gitmektedir.

Yörede hakim olan Bar, Yallı, Halay ve Nanay terimleri birbiriyle sıkı ilişkide olan ve içiçe geçmiş oyun ve müzik anlamları taşıyan yöresel tabirlerdir. Yörede semahlara da rastlanmaktadır. Kars ilinde oynanan oyunlar bünyesinde birden fazla oyun türünü barındırması bakımından son derece zengin bir oyun kültürüne sahiptir.

Bu bölümde her terim etimolojik olarak açıklanacak, eldeki eserlere göre örneklenerek ve alt başlıklara ayrılacaktır.

3.2.1.Bar

Etimolojik olarak bar kelimesi, "birliktelik", "düzene koymak", "sıraya koymak", "el ele tutmak", "şamanların davulunun kayışı" ya da "davulun kendisine" verilen ad anlamlarına gelir. Bazı yerlerde "Boru", "Barçe", "Bari" denir. Farsça'da "yük bütünlüğü denk", Moğollar da, "davula" verilen addır⁵².

Bar kelimesi anlam olarak ürün, meyve anlamına gelmektedir. Bar vermek, ürün vermek, meyve vermek anlamındadır. Ağaç bar verdi, ürün verdi, tarlalar barlandı, tarlalar buğdaylandı, ürünlendi, deyimleri halk arasında yaygın olan deyimlerdir⁵³.

Kars ve havalisinde oynanan oyunlar umumiyetle Kafkasya'dan gelmedir. Muhtelif zamanlarda, muhtelif sebeplerle yapılan göçlerler muhtelif Türk kavimleri bu havaliye yerleşmiş, adet an'aneleriyle beraber oyunlarını

⁵² Fikret Değerli, İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, "Türk Halk Oyunları Ders Notları", İstanbul, 1995.

⁵³ Adli Ayter, 28 Ağustos 1996 tarihli görüşme, Kadıköy Halk Eğitim Merkezi, İstanbul.

da unutmamışlardır. Halka ve yarım halka halinde oynadıkları oyunlara "bar" denir⁵⁴.

Bar, özellikle ,Erzurum, Kars,Ağrı, Artvin, Van, Bayburt, Gümüşhane ve Erzincan'ın bazı kesimlerinde çalınan söylenen ve oynanan türlerden biridir. Genelde tek bölümlü olmakla beraber birbirine bağlı bölümler halinde de oynanır⁵⁵.

Barları üç sınıfa ayırmak mümkündür:

- 1)Kadın barları
- 2)Erkek barları
- 3)Karma barları

Barlarda, açık, kapalı (daire) şekiller görülmektedir. Barlardaki tutuş şekli, belden, omuzdan ve serçe parmaklardan olmaktadır. Karma barlarda mutlaka serçe parmaklardan tutulur. Oyunlar hızlandıkça oyuncuların kopmasını engellemek için belden ve omuzdan tutuşa geçilir.

Baş bar, İkinci barı, Yayman bar, Atabarı, Çiftbeyaz Güvercin barı, Naz barı, Artvin barı ve Aşşahdan Gelirem gibi bar çeşitleri ele geçmiştir.

3.2.2. Halay

Halay kelimesi "alay" dan gelir. Yurdumuzun birçok ağız özelliklerinden dolayı kelimelerde farklılıklar meydana gelmiştir.Mesela (a) harfinin (ha) gibi söylenmesi (ya da tam tersi). Söz gelimi "Ayık-Hayık", "Ark-Hark", "Avlu-Havlu" ve daha birçok terimler terminolojik izaha yarayan işaretlerden sayılabilir.

⁵⁴ Kasım Ülgen, "Doğu Anadolu Oyunları ve Havalan", Kars Halk Evi Yay. İst. 1944, s.19.

⁵⁵ Nida Tüfekçi, a.g.e.

Sadi Yaver Ataman, "Halaylar" adlı bildirisinde halayı şöyle tanımlamaktadır: "Alay-Halay" terimi "birlik, beraberlik, yardımlaşma, dayanışma" gibi toplu hareketler ve "kaynaşma, alımlılık, süslü görünüş" anlamına gelmektedir⁵⁶..

Cemil Demirsipahi'ye göre ise halayın anlamı şöyledir: "Halay, kalabalık insan topluluğu" gösteri yapmak için bir araya toplanma", "cümbür cemaat" anlamlarında kullanıldığı gibi, Sivas halkı arasında "alay-halay" sözcüğünün "toplantı" anlamına geldiği görülmüştür⁵⁷.

"Halay üç ya da daha çok sayıda oyuncu ile ağırdan başlayarak gittikçe hızlanan yönetici komutu ile oynanan bağımlı oyunların genel adıdır. Askeri bir düzenin oyun haline dönüştürülmesinden oluşmuştur."⁵⁸

Genel olarak, halaylar kadın halayları, erkek halayları ve karma halaylar diye sınıflandırılmaktadır.

Halaylar ilkel toplumların törenlerindeki aşamaları gösterir. Halaylar 2,3 ve 4 bölümlü suit tarzında olmakla beraber tek bölümlü halaylarda vardır. Tek bölümlü halaylar genellikle ağır halaylardır.

Dört bölümlü halayların birinci bölümüne ağırlama denir (ölümü simgeler). İkinci bölüm yanlama (sıktırma, yaslanma) bölümünde yavaş yavaş harekete geçiş vardır (doğumu simgeler). Üçüncü bölüm oynatma (kollama, ayrılma), ikinci bölümden biraz daha hareketlidir (güçlenmeyi ifade eder). Dördüncü bölüm hoplatma (yelleme, yeldirme) bölümüdür. Bu bölümde oyunun hızı zirvededir. (kutlamayı simgeler)

⁵⁶ Sadi Yaver Ataman, "Halaylar" II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Halk Müziği, Oyun Eğlence, C.III, Ankara 1983, s.66.

⁵⁷ Cemil Demirsipahi, Türk Halk Oyunları, 1975, Türkiye İş Bankası Yay. Ankara, s. 229-230

⁵⁸ a.g.e.

Halayların sözlü ve sözsüz olanları vardır. Genel olarak halayların yoğunluk gösterdiği alanlar şöyle sıralayabiliriz. Ankara'nın doğusundan başlayarak Çorum, Çankırı, Yozgat, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Adana, Amasya, Tokat, Sivas, Kahramanmaraş, İskenderun, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya, Elazığ, Tunceli, Diyarbakır, Mardin, Erzincan, Gümüşhane, Bingöl, Muş, Bitlis, Siirt, Hakkari, Van, Ağrı, Kars ve dolaylarında görülür⁵⁹. Halaylar daha çok erkek oyunlarıdır. Kadınlar arasında oynanan halaylar türkü söylenerek tef eşliğinde oynanır.

Halaylarda genel olarak üç değişik form görülmektedir. Bunlar, düz, yay ve halkadır. Halay elele tutularak, kol kola girilerek, parmak veya omuzdan tutularak oynanır. Açık halay denilen tutuşsuz oynanan halaylar da vardır. Bu oyunlar sıra ve dizi oyunudur.

Azerbaycan'da halay kelimesinin etimoljisine bakılacak olursa, halay kelimesinin "daire", "iki gruba bölünmek" anlamları olduğu görülür. Halk arasında "halay çekmek", "halay kurmak", "halay vurmak" "dayanmak", "daire şeklinde oturmak" anlamında işlenir. Halay iki gruba bölünerek birlikte okuyup raks etmeye denir⁶⁰.

Oyun olarak halay okuma ve el çalma ile icra edilen aynı tipli rakslara verilen genel addır. Azerbaycan'da yaşayan halk eskiden pirinç ekmekle meşguldü. Pirinç yetiştirilmesi çok zahmet isteyen ağır işti. Çıkıntılar görüldükten 10-16 gün geçtikten sonra pirinç köklerinin dibi "alag" denilen yabancı otlardan temizlenir. Bu işleme de "alag vurma" denilir. İşte burada sözle hem ahenklik, ses uygunluğu tarzında "halay mahnısı" meydana gelir. Bu yüzden "halay" sözü mahsulden sebep çok zaman ağır, zahmetli, uzun müddetli işi ifade eder.

Halay rakısı sadece ritmik el çalma ile değil, hem de okuma ile beraber icra edilir. Bu da onun en eski karakterini ortaya koyar. Halay rakıları Azerbaycan'ın güney bölgelerinde yaygın olarak görülür⁶¹.

⁵⁹ Gamze Tüfekçi, "9 Zamanlı Oyun Havalarının Yurdumuzdaki Farklılıkları" Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Ana Sanat Dalı, Musiki Sanat Dalı, Türk Halk Müziği Alanı, İstanbul, 1990, s.25.

⁶⁰ Meltem İpekçi, "Azerbaycan'da Halaylar ve Yalılar" İTÜ, TMDK Türk Halk Oyunları Bölümü, Öğreticilik Anasanat Dalı, Bitirme Ödevi, İstanbul 1996, s.7.

⁶¹ a.e.

Halay, raks mahnıları düğün meclislerinde yalnız kadınlar arasında oynanır. Bu rakslar ya daire ya da karşılıklı iki çizgi şeklinde oynanır. Halaybaşının veya grupbaşlarının elinde def bulunur.

3.2.3. Yallı

Azerbaycan'da Yal, cerge (sıra) zincir hattı demektir. Yal, dağ, tepe demektir. Yallı, yan yana, omuz omuza, el ele kenetlenen dansçı delikanlıların, dizilişlerinin dağ tepelerini andırması münasebetiyle dağlara benzetmekten verilmiş bir isimdir⁶².

Yallı dağ gibi sıradağlar gibi manasını taşır⁶³.

Yallı halayın eşdeğeridir⁶⁴.

Bilindiği gibi "yallı" Kafkas kökenli bir kelimedir ve yurdumuzun Azerbaycan'a yakın bölgeleri olan Kuzeydoğu dolaylarında rastlanan bir oyun türüdür. Kuzeydoğu Anadolu, Artvin ve Kars yörelerinde bara "yallı" denilmektedir⁶⁵.

Yallıların karakteristik oyun özelliklerine değinecek olursak, grup başında olan oyuncuya "yallıbaşı" denir. Yallıbaşı, yallının disiplinli başlayıp oynanmasından sorumludur. Oyuna rehberlik eder. En sonda bulunan oyuncuya da "ayakçı" denir. Yallıbaşı ve sonu solistik özellikler taşıyan, oyunu iyi bilen kişilerden seçilir.

Yallılar 1, 2 veya 3 bölümlüdür. Ağırdan hızlıya gider. Böyle yallılara "geçişli yallı" denir.

⁶² Adli Ayter, a.g.g.

⁶³ a.g.

⁶⁴ a.g.

⁶⁵ Nida Tüfekçi, "Kars" Yurt Ansiklopedisi, İstanbul, 1982-1983, C.6, s.45553.

Yallı iki bölümlü ise, ilk bölüm orta (moderato), ikinci bölüm hızlı (allegro) tempoda oynanır. Üç bölümlü ise birinci bölüm ağır (andante), ikinci bölüm orta (moderato), üçüncü bölüm hızlı (allegro) tempoyla oynanır.

Tek bölümlü yallılar "ağır yallı", iki ve üç bölümlü yallılar da geçişli yallı adını almaktadır. Üç bölümlü yallının ilk bölümüne "ağırlama" veya "ağırayak" denir. İkinci bölüme "sektirme", üçüncü bölüme de "hoppandırma" denir.

Yallılarda serçe parmaklarla tutuş ve yuvarlak şekilde oynayış esastır. Yüksek tempolu bölümlerde kopmaları önlemek için omuzlardan veya belden tutularak da oynanır.

Yallılarda oyuncu sayısı 6 ve daha yukarı olabilir. Oyuncu sayısı çok olduğu zaman iç içe daireler şeklinde birkaç grup şeklinde de oynanmaktadır.

3.2.3.1.Nanaylı Yallılar

Nanaylar, çoğu zaman kızlarla erkeklerin beraber yallı tuttıkları zaman söylenir. Nanayların müzikleri sabit olup, her nanay, arabendi yani nakarat ile tanımlanır. Nanay uzadıkça manilerde uzar. Ayrıca aynı maniler çeşitli nanaylarda kullanılabilir.

Yallıya çıkıldığı zaman elele tutulur. Bir yallıda 6'dan 20'ye kadar kız ve erkek bulunabilir. Genellikle halka şeklinde oynanır. Hatta bazen çok kalabalık olduğunda iç içe girilerek birkaç halkada oluşturulabilir. Yallılar basit figürlüdürler. Fakat karmaşık figürlü yallılara da rastlanır. Bu nedenle yallılar figür ve ritm bakımından üçe ayrılır.

3.2.3.1.a. Ağır Yallılar

Bu yallılar oldukça uzun olur. Birkaç halka meydana gelir. Oldukça basit figürlerden oluşur. Hatta bir ağır yallı bilen diğer ağır yallıları da kolayca oynayabilir.

Oyunca sayısı yallı tutulan alanın genişliğiyle sınırlıdır. Genç ve yaşlı oyuncuların birarada oynayabildiği oyun olma özelliği nedeniyle çok uzun ve zevkle oynanır. Örnek, Araz Araz Han Araz.

3.2.3.1.b. Geçişli Yallılar

Bu yallılar önce ağır başlar. Birkaç dizi mani söylendikten sonra müzik ve figürler hızlanır. Hızlandığı zaman yaşlılar oyunu bırakır. Sarı Seyran barı örnek verilebilir.

3.2.3.1.c. Yelli (Hızlı) Yallılar

Bu yallılarda nanay sözleri kesik ve nakaratlar kısadır. Hareketli bir müziği vardır. Bu yallılar sadece kızlar veya sadece erkekler tarafından oynanır. Nefesin kesilmesini önlemek için nanayla beraber çalgı da bulunur. Nanay, bir tane söylenip dönderildikten sonra (Dönderme: Nanay sözlerinin bir çift tarafından söylenip, diğer bir çift tarafından tekrar edilmesi) çalgılar ara nağmesini çalar. Bu yallıya Şekeroğlan örnek verilebilir.

3.2.4. Nanay-Deme-Çevirme (Dönderme)

"Nanay, Kars, Erzurum, Artvin illeri ve dolaylarında çalgısız olarak söylenen türkü, yalnız türkü."⁶⁶ Nanay, karşılıklı, ikişerli kişiler veya gruplar halinde türkü söylenerek oyun oynanmasıdır.

⁶⁶ Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Cem Yayınevi, 4.Baskı, 1st. 1980, C.7, s.2794

Nanay bir tören ezgisidir, sadece oyun oynanırken söylenmez, her törende törenin içeriğini anlatan sözlerden oluşan dizelerin toplamı nanay havalarını oluşturur.

Nanay havaları söylendiği zaman nakarat bölümünde çok defa nanay sözcüğü terennüm olarak kullanılır. Aslında türkölü oyunların hatta, çalgı eşiksiz türkölü oyunların Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki adıdır Nanay genellikle kalabalık bir grup tarafından (20, 30, 40 kişilik gruplar) oynanan oyun havalarıdır.

Ezgileri yalın ritimleri sade olan nanay havaları, mani dörtlüklerinden oluşan şiirlerle söylenir. Nanay havasını bir kişi söyler diğer bir grup bunu tekrar eder. Çok defa maniyi, halay başı, bar başı veya yallı başı denen ve oyunu yürüten kimse başlatır.

Nanay havaları bazen iki bölümlü , bazen üç bölümlü olur.Bu durumda birinci bölüm ağırlama görevi üstlenir. Burada pek nanay sözcüğü geçmez ve şiir biçiminin mani olması şartı aranmaz. Bunlar bir nevi ağır bar tarzındadır ve çoğunlukla 3/4'lük bir ölçüye sahiptirler. Merkezi Kars olmak üzere, Erzincan ve Erzurum'da da görülür⁶⁷.

Mehmet Özbek bu konuda şöyle demektedir. "Nanay oyun havası, sözlü oyunlar çalgı eşiksiz oynanır.Bu tür oyunların özelliği saz olmayan köylerde ve genellikle gençlerin kendi aralarında yaptıkları toplantılarda oynanıyor olmasıdır."⁶⁸

"Nanay sözcüğünden benim anladığım, sanat müziğindeki terennüm, ten, nenni gibi sözcüklerin nanay heceleri ile seslendirilmesidir. Bir nevi türkünün bağlantısının doldurma işlemi diyebiliriz. Özellikle Kars yöresinde görülür. Kars dışında, Kars yöresinde görüldüğü gibi tekrar edilmez"⁶⁹.

⁶⁷ Derya Deveci, "Kars Yöresi Gelenek ve Göreneği", İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Oyunları Bölümü, Bitirme Ödevi, İstanbul, 1995, s.2.

⁶⁸ Mehmet Özbek, Bkz. Derya Deveci, s.3.

⁶⁹ Yücel Paşmakçı, Bkz. Derya Deveci, s.3.

"Müzik cümlesi tamamlanmayan yerlerde, nanay, şinanay gibi bağlantı cümleleri vardır. Bunlarla müzik cümleleri tamamlanır. "Gıydivanın kızları Huriyem" adlı türküde olduğu gibi. Bence genelde her yerde görülür. Müzik cümlesini tamamlanmadığı her türküde söylenen bağlantılar nanay havasıdır. Örnek, Karanfilsin Tarçınsın (Gaziantep), Kuru Kasten Akıyor'da olduğu gibi"⁷⁰.

Nanay, Türk halk müziğinin musiki eşliğinde söylenmeden halkın düğünlerde toplantılarda sade sesle söz ve sazı oluşturduğu halk müziği terimidir. Sayılı gecelerde ki bu çeşit gelenekler içinde geçerlidir. Şöyle ki, Nevruz gecesi, Karakış gecesi, sünnetlerde, kınalarda, bulgur dövmelerinde, insanların oynadıkça veya oturduğu zaman iki veya birkaç sesle katıldığı bir folklor yapısıdır⁷¹.

Nanay, yöremizin coğrafik yapısından meydana gelen bir özellikle her tür olaya mani koşulmasıdır. Nanayların ağıt olanları da vardır, dini olanları da vardır⁷².

Nanaylar, yallı havasıdır. Yallıdan başka bir yerde bana göre söylenmez. Ekseriyetle, Azeri Karapapaklar tarafından söylenir. Hep köylerde, düğünlerde sazsız söylenir. Biri söyler, biri çevirir. Saz eşlik etmez. Nanay manidir. Belli bir şekilde tekrar edilen sözler ara nağmedir. Nanaylarla muhakkak oyun oynanır⁷³. Nanayın bir ağır bölümü vardır. Ona ağır ayak denir. Birde sektirmesi vardır. Sektirme daha ritmiktir.

Bu dağlar goşa dağlar
Verip başbaşa dağlar
Yara mektup yazmışam
Getmesin boşa dağlar.

⁷⁰ Orhan Dağlı, Bkz. Derya Deveci, s.3.

⁷¹ Aşık Murat Çobanoğlu, Bkz. Derya Deveci, s.3.

⁷² Aşık Şeref Taşlıova, Bkz. Derya Deveci, s.4.

⁷³ Aşık Murat Yıldız, Bkz. Derya Deveci, s.6.

İşte bu türkü ağır ayağa örnektir. Nanayın aslını arabendi oluşturur.

Nanay ve yallıların yaygın olarak görüldüğü bölgeler Artvin, Kars, Bayburt, Erzurum, Ağrı, Erzincan bölgeleridir. Nanaylarda çoğu zaman kızlarla erkeklerin beraber yallı tuttıkları söylenirse de nanay denince akla ilk gelen kızlar ve genç gelinlerdir.

Deme Çevirme ve Döndürme ise şu şekildedir:

Nanayların karşılama biçiminde oynanılmasında bir sıranın söylediği (bir kişi de olabilir) maninin karşıt dizide aynı makamda, ikinci kez söylenmesi ile oynanan nanaylara, dönderme denir⁷⁴.

Cemil Demirsipahi, aynı eserinde çevirme tabiri için "yörenin bazı kesimlerinde döndermeye çoğürme adı verilmektedir". Daha çok oğlan ve kızların karşılama biçiminde mani atmalarında kullanılır" demektedir.

Deme-Çevirme ise bir çeşit mani atma geleneği sayılan atışmadır. Bazen iki grup arasında bazen de erkekler ve kızlar arasında oynanan nanaylarda deme-çevirmelere rastlanır. Anadolu'nun doğu, kuzey, güneydoğu bölgelerinde yoğun olarak görülmektedir. Deme,sözlük anlamına göre, söyleme, söyleyiş, demek anlamına gelmektedir.

"Çevirme ise çok çeşitli anlamlara gelmekle beraber bizi ilgilendiren manası itibariyle bir şeyin kesintiye uğramadan devam etmesi, akıcılığını yani sürekliliğini koruması anlamına gelmektedir"⁷⁵.

Halk müziğimizde genellikle belli bir türdeki işleri yaparken, bazen oynanırken icra edilen, ilk mısranın bir kişi tarafından daha sonraki bir mısranın ya da söylenen aynı mısranın koral yani topluluk tarafından tekrar

⁷⁴ Cemil Demirsipahi, a.g.e, s.282.

⁷⁵ Adnan Koç, "Halk Müziğimizde "Deme Çevirme", İTÜ, Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Çalgı Yüksek Bölümü, Bitirme Ödevi, İstanbul, 1992, s.9.

edilmesiyle oluşan türkülerimizin meydana getirdiği grup, deme çevirmeli türkülerimizi teşkil etmektedir. Deme çevirmeli türkülerimizin özünde tekrar esası yatmaktadır.

Deme çevirmeli türkülerimiz denince akla Doğu Anadolu bölgemiz gelir. Bununla beraber Doğu Anadolu bölgemize yakın olan yörelerimizde de bu tür türkülerimize rastlamaktayız. Van, Bayburt, Gümüşhane, Muş, Kars, Erzurum, Erzincan, Sivas, Tunceli akla ilk gelen illerimizdendir.

Solo okuyan kişinin devam olarak ezgi onun ağzından alınır ve devam ettirilir. Bu özellik halk arasında "ağızdan almak" olarak nitelendirilir⁷⁶.

3.2.4.1.İcra Şekilleri

1-Aynen mısra tekrarları.

2-Son heceden başlayan mısra tekrarları.

3-İlk mısraya (solo mısraya) cevap olarak verilen bağlantı tekrarları.

1- Mısra Tekrarları:İcra edilen döndermeli türkünün ilk mısra solo olarak grubun ya da ekibin başı tarafından söylenir. Daha sonra bu mısra, aynı melodi ile grup tarafından tekrar edilir.

Örnek: Aman Yaman Eller Kayalar Direk Direk Kayalar Direk Direk⁷⁷

⁷⁶ Suat Işıklı, Bkz. Adnan Koç, s.2.

⁷⁷ Adnan Koç, a.e, s.9.

2- Son Heceden Başlayan Mısra Tekrarları: İcra edilecek olan döndermeli türkünü ilk mısraı olarak ekip başı tarafından okunur. Ancak burada ilk mısra sona ermeden, mısranın son hecesinden itibaren mısranın tekrarı grup tarafından icra edilir.

Bu icranın amaçlarından biri icra edilen ezginin tonalitesinin kaybedilmemesi, bir diğeri de grup tarafından icra edilen mısraların son heceleri, bir sonraki mısraya dem niteliği taşımaktır.

Örnek: Kuyudan Su Çekerler Gümünen

Ku yu da nı su çe ke ri le ri gü gü nün nen

Ayrıca son hece tekrarlarının bir sebebi de solo okuyan kişinin aynı zamanda oynadığı düşünülürse, bu kişinin nefesinin yetmemesi ihtimaline karşı alının bir çeşit önlem olarak düşünülebilir.

3- İlk Mısraya (Solo Mısraya) Cevap Olarak Verilen Bağlantı Tekrarları: Bu tarzda tekrar edilen bölüm, ekip başının veya solo icracının okuduğu mısraya bir çeşit cevap olarak verilen, bağlantı yerinin tekrarıdır.

Örnek: Çay Aşağı İnerken

1- - - S O L O - - - || - - - K O R O (Bağlantı)

Gay aş şaşı i ner ken yaz ge lir ley lek yu va ya par gi der

giz se ve noğ lan ga ma bağ lar gi der

Deme çevirmeli türkülerimizin icrasında dikkat edilecek bir hususda grubu oluşturan elemanların bazen sadece kadınlar, bazen sadece erkekler, bazen de karma olmasıdır. Bu olay toplumun sosyal yapısıyla ilgilidir.

Mesela sadece erkekler tarafından söylenen bir ezgi aşağıdaki gibidir.

Aşağıdaki örnek ise, kadınlar tarafından icra edilir.

Aşağıda örnek ise, kadınlarla erkeklerin karşılıklı icra ettikleri biçime girer.

IV. BÖLÜM

4.1. KARADENİZ EREĞLİSİ'NDE İCRA EDİLEN KARS MÜSİKİSİ ÖRNEKLERİNİN İNCELENMESİ

KİMDEN ALINDIĞINOTAYA ALAN

Muhittin Ülker

DAM ÜSTÜNDE DAMIMIZ

Birsen Gicili

Saime İnal

Da mıs tün de da mı mız ay Aç hur cu nu

Ve ri bı ça ğı Ke sel ma yı Ver ya ra di

lim di lim di lim di lim Go şa dır hır

ma nı mız ay Aç hur cu nu Ve ri bı ça ğı

Ke sel ma yı Ve ri ya ra di lim di lim di

lim di lim Se no ru dan gel ben bur dan ay

Aç hur cu nu Ve ri bı ça ğı Ke sel ma yı

Ve ri ya ra di lim di lim di lim di lim

Kā rol sunduş ma nı mız ay Aç hur cu nu

Ve ri bı ça ğı Ke sel ma yı Ve ri ya ra di

Dam üstünde damımız

Bağlantı

Goşadı hırmanımız

Bağlantı

Sen ordan gel ben burdan

Bağlantı

Çatlasın düşmanımız

Bağlantı

Bağlantı: Ay aç hurcunu ver bıçağı kes elmayı
Ver yara dilim dilim dilim dilim

Dam üstünde sarı taya

Bağlantı

Yel vurdu saldı çaya

Bağlantı

Emeyh verdim yardı sevdim

Bağlantı

Emeyim döndü zaya

Bağlantı

Örnek No: 1

Dam Üstünde Damımız

Kafiye Şeması: 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

_____ a
 _____ a
 _____ b
 _____ a

_____ c
 _____ c
 _____ d
 _____ c

Karar: La karar.

Usul / Düzüm: 10/8 = (3 + 2 + 2 + 3)

Kümesel İfade: $X = A_8 + A_8 + A_8 + A_8$

Simgesel Açılım: $X = [A_8 (a_2 + b_6) + A_8 (a_2 + b_6) + A_8 (a_2 + b_6) + A_8 (a_2 + b_6)]$

Donanım	Durak	Güçlü	Yeden	Ses Sahası	Dizisi
---------	-------	-------	-------	---------------	--------

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Muhittin Ülker

Saime İnal

EVLERİ KÖNDELEN YARDERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Ev le ri kōn de len yar

Ay bi ze gül gön de ren yar

Ay bi ze gül gö n de ren yar

Gü lün yar pı za dön sün

Ay biz den üz dön de ren yar

Ay biz den üz dön de ren yar

Evleri köndelen yar
 Ay bize gül gönderen yar
 Gülün yarpıza dönsün
 Ay bizden öz dönderen yar

Evleri bize yahın
 Ay çıkın trene bakın
 Eğer yar yolda ise
 Ay elime hına yahın

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Muhittin Ülker

Saime İnal

DERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

ÇİMEN ÜSDÜNDE GAZLAR

Çi me nüs tün de gaz lar ay ci me ne gel
Yat mış uy ku ya dal mış ay ci me ne gel

yar ci me ne gel çim oğ lan Ga net le ri
yar ci me ne gel çim oğ lan Fin can me me

be yaz lar ci men ci çeh gön lü gö çeh
li gız lar ci men ci çeh gön lü gö çeh

ağ zı mu heh ay do da ağ dar ci noğ lan
ağ zı mu heh ay do da ağ dar ci noğ lan

Çimen üstünde gazlar, (ay çimene gel yar çimene gel çim oğlan)

Ganetleri beyazlar, (çimen çiçeyh göynü göçeyh ağzı muheyh ay dodağı darçın oğlan)

Yatmış uykuya dalmış, (ay çimene gel yar çimene gel çim oğlan)

Fincan memeli kızlar, (çimen çiçeyh göynü göçeyh ağzı muheyh ay dodağı darçın oğlan)

Çimene gel göreyim, (ay çimene gel yar çimene gel çim oğlan)

Bir deste gül vereyim, (çimen çiçeyh göynü göçeyh ağzı muheyh ay dodağı darçın oğlan)

Aramızda dağlar var, (ay çimene gel yar çimene gel çim oğlan)

Seni nerden göreyim, (çimen çiçeyh göynü göçeyh ağzı muheyh ay dodağı darçın oğlan)

Örnek No: 3

Çimen Üstünde Gazlar

Kafiye Şeması: 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

_____	a	_____	c
_____	a	_____	c
_____	b	_____	d
_____	a	_____	c

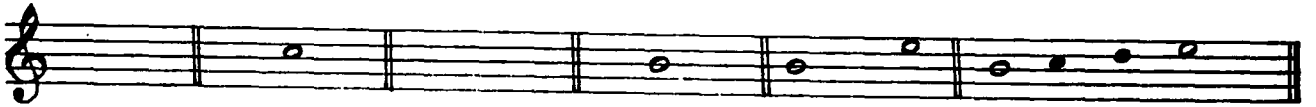
Karar: Do karar.

Usul / Düzüm: 12/8 = (3 + 3 + 3 + 3)

Kümesel İfade: $X = A_5 + B_7$

Simgesel Açılım: $X = [A_5 (a_2 + b_3) + B_7 (a_2 + b'_5)]$

Donanım	Durak	Güçlü	Yeden	Ses Sahası	Dizisi
---------	-------	-------	-------	---------------	--------

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

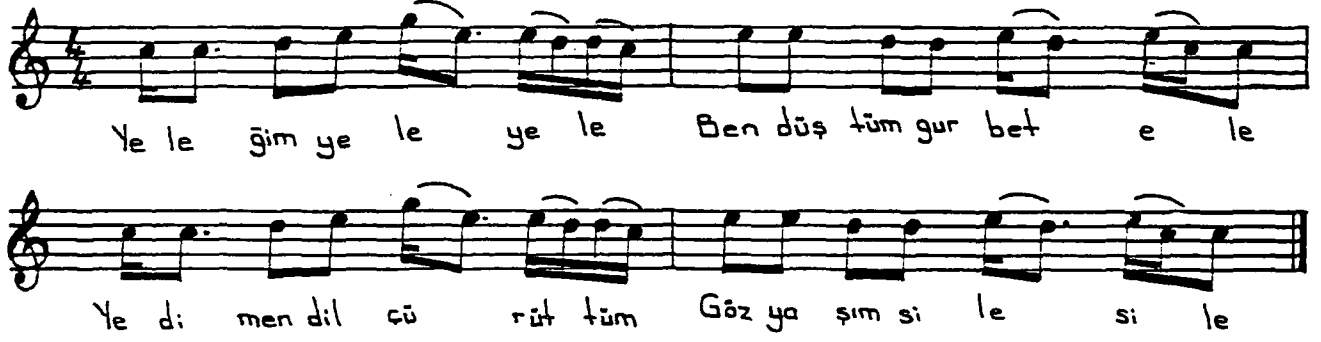
Menzer Karabağ

YELEĞİM YELE YELEDERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Yeleğim yele yele
Ben düştüm gurbet ele
Yedi mendil çürüttüm
Göz yaşımla sile sile

Yeleğimi çalhadım
Serdim dere taşına
Mor çiçekli yeleğim
Neler geldi başıma

Örnek No: 4

Yeleğim Yele Yele

Kafiye Şeması: 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

_____ a
 _____ a
 _____ b
 _____ a

_____ c
 _____ d
 _____ c
 _____ d

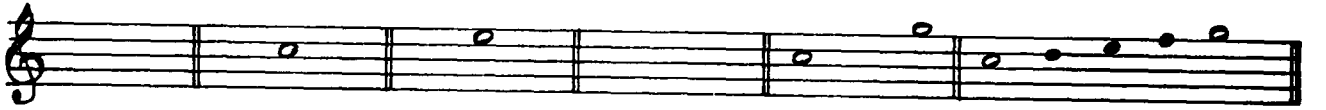
Karar: Do karar.

Uslul / Düzüm: 4/4'lük

Kümesel İfade: $X = A_4$

Simgesel Açılım: $X = [A_4 (a + b) + (a + b)]$

Donanım Durak Güçlü Yeden Ses Sahası Dizisi

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Güllü Ülker

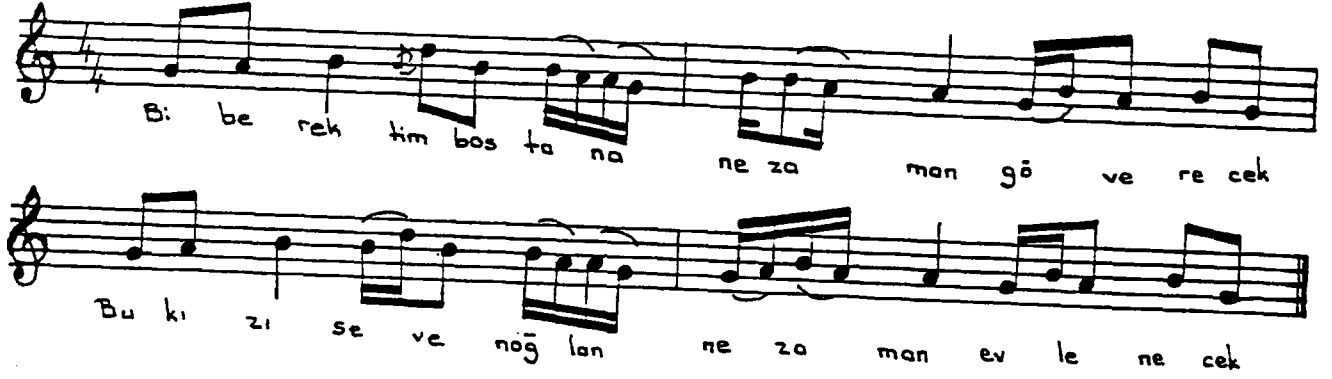
BİBER EKTİM BOSTANA

DERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Biber ekdim bostana
 Ne zaman göğerecek
 Bu kızı seven oğlan
 Ne zaman evlenecek

Su bağladım ipliğe
 Akamıyor erikliğe
 Benim bu garip gönlüm
 Dayanmaz gurbetliğe

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Muhittin Ülker

PENCERESİ YEŞİL BOYADERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Pen ce re si ye sil bo ya yan dı moy dil ber

da de lin den Tu te lim den gi deh to ya

il la da o ya rin di lin den Bi ley di moy

rı lık var yan dı moy dil ber da de lin den

Ö pe yi dim do ya do ya il la da o ya

ri ne lin den Son

Penceresi yeşil boya, (yandım ay dilber dad elinden)
 Tut elimden gedeyh toya, (illa da o yarin dilinden)
 Bileydim ayrılıh var, (yandım ay dilber dad elinden)
 Öpeydim doya doya, (illa da o yarin dilinden)

Örnek No: 6

Penceresi Yeşil Boya

Kafiye Şeması: 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

_____	a
_____	a
_____	b
_____	a

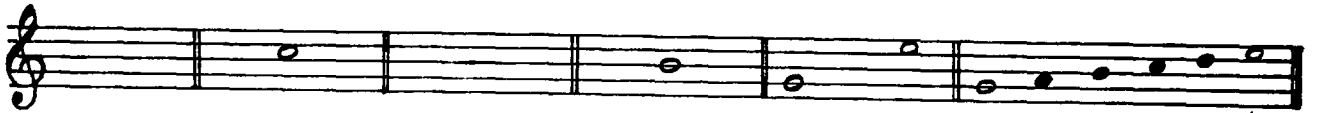
Karar: Do karar.

Usul / Düzüm: 10/8 = (2 + 3 + 2 + 3) ve (3 + 2 + 2 + 3) değişmeli

Kümesel İfade: $X = A_4 + A_4 + A_4 + A_4$

Simgesel Açılım: $X = [A_4(a_2 + b_2) + A_4(a_2 + b_2) + A_4(a_2 + b_2) + A_4(a_2 + b_2)]$

Donanım	Durak	Güçlü	Yeden	Ses Sahası	Dizisi
---------	-------	-------	-------	---------------	--------

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Menzer Karabağ

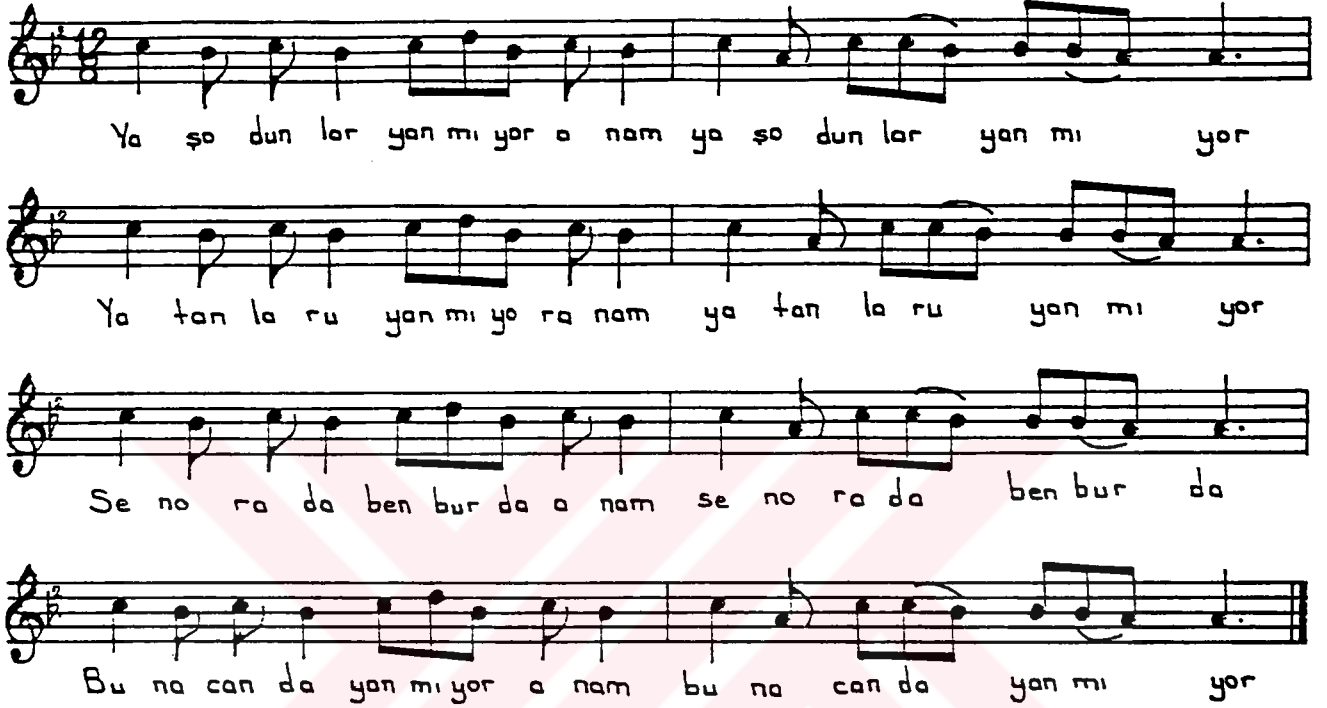
Aydın Karabağ

YAŞ ODUNLAR YANMIYORDERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Ya şo dun lar yan mı yor a nam ya şo dun lar yan mı yor

Ya tan la ru yan mı yo ra nam ya tan la ru yan mı yor

Se no ra da ben bur da a nam se no ra da ben bur da

Bu na can da yan mı yor a nam bu na can da yan mı yor

Yaş odunlar yanmıyor (anam)

Yatanlar uyanmıyor (anam)

Sen orada ben burda (anam)

Buna can dayanmıyor (anam)

Bu derenin uzunlu (anam)

Gıramadım buzunu (anam)

Aldım çerkes kızını (anam)

Çekemedim nazını (anam)

Örnek No: 7

Yaş Odunlar Yanmıyor

Kafiye Şeması: 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

_____	a	_____	c
_____	a	_____	c
_____	b	_____	c
_____	a	_____	c

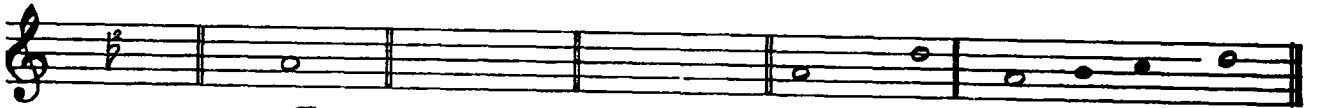
Karar: La karar

Usul / Düzüm: 12/8 = (3 + 3 + 3 + 3)

Kümesel İfade: X = Aa

Simgesel Açılım: X = [Aa (a+ b) + (a+ b) + (a+ b) + (a+ b)]

Donanım Durak Güçlü Yeden Ses
Sahası Dizisi

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Muhittin Ülker

BOZTEPEYİ HERGEYLEREMDERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Boz te pe yi her ge y le rem

Her ge y le re m ter ge y le rem

E ğer gön lü n ben de i se

Sev di ği mi ter ge y le rem

Boztepeyi hergeylerem
 Hergeylerem tergeylerem
 Eğer gönlün bende ise
 Sevdiğimi tergeylerem

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Menzer Karabağ

ŞEN ANADERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Şen a na şen ba ba e vin şe nol sun

Ar tık ben ge di yom ye rin ge nol sun

Da ha ben ge di yom ye rin ge nol sun

Şen ana şen baba evin şen olsun

Bağlantı

Sufrada gaşığım gardaşa galsın

Bağlantı

Masada bardağım bacıma galsın

Bağlantı

Duvar da elbisem ablama galsın

Bağlantı

Bağlantı: Artık men gedirem evin gen olsun

Daha men gedirem yerin gen olsun

Örnek No: 9

Şen Ana (Gelin Ağlatma Havası)

Kafiye Şeması: 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır

_____ a
 _____ a
 _____ a
 _____ a

Karar: La karar.

Usul / Düzüm: 4/4'lük

Kümesel İfade: $X = A_2 + A_2 + A_2$

Simgesel Açılım: $X = [A_2(a + b) + A_2(a + b) + A_2(a + b)]$

Donanım

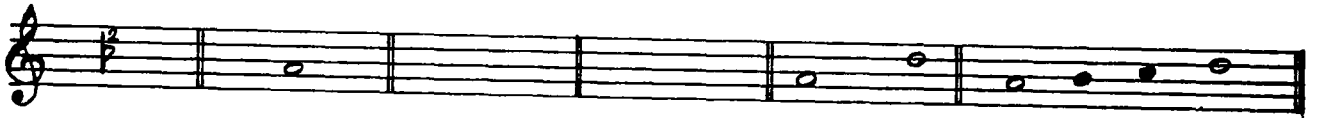
Durak

Güçlü

Yeden

Ses
Sahası

Dizisi

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Menzer Karabağ

Mahizer Ülker

YENGE CAN

DERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

Yen ge ge lif o tu ruf yen ge can

So run ne ler ge ti rif yen ge can

Gü müş ke mer ye ri ne yen ge can

Ba kır ke mer ge ti rif yen ge can

Yenge gelif oturuf (yenge can)

Sorun neler getirif (yenge can)

Altın üzüh yerine (yenge can)

Pahır üzüh getirif (yenge can)

Yenge gelif oturuf (yenge can)

Sorun neler getirif (yenge can)

Altın kemer yerine (yenge can)

Pahır kemer getirif (yenge can)

Örnek No: 10
Yenge Can

Kafiye Şeması: 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır

_____ a
_____ a
_____ b
_____ a

_____ a
_____ a
_____ b
_____ a

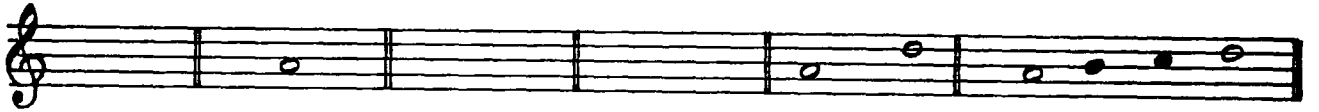
Karar: La karar

Usul / Düzüm: $12/8 = (3 + 3 + 3 + 3)$
: $6/8 = (3 + 3)$

Kümesel İfade: $X = A_2 + A_2 + A_2 + A_2$

Simgesel Açılım: $X = [A_2 (a + b) + A_2 (a + b) + A_2 (a + b) + A_2 (a + b)]$

Donanım Durak Güçlü Yeden Ses Sahası Dizisi

YÖRESİ

Posof

KİMDEN ALINDIĞI

Erdal Avcı

DERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

ÖZÜN MENDEN KOPARDILAR

Ö zün men den ko par dı lar

öz le me din mi Ay rıl dık ta ka vuş ma dık

göz le me din mi göz le me din mi

Ö zün do ğ ru söz ün do ğ ru me ne ba hır san

Kız göz le rin ne de gö zel ya man ça hır san

ya man ça hır san

Özün mene vermiyorlar gelmeyece mi
Men kapıdan geçiyorum gülmeyece mi
Özün doğru sözün doğru mene bahırsan
Kız gözlerin ne de güzel yaman çahırsan

Hep kaçarsın menden böyle ölmeyen mi
Biter gençlik sen ihtiyar olmayacan mı
Özün doğru sözün doğru mene bahırsan
Kız gözlerin ne de güzel yaman çahırsan

Örnek No: 11

Özün Menden Kopardılar

Kafiye Şeması: 13'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır

_____ a
 _____ a
 _____ b
 _____ b

_____ a
 _____ a
 _____ b
 _____ b

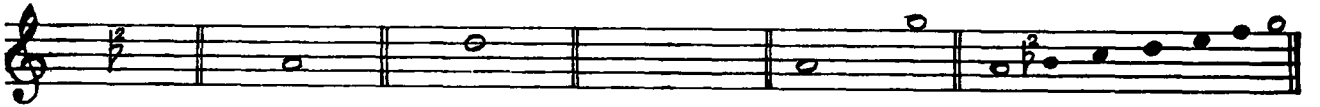
Karar: La karar

Usul / Düzüm: 12/8 = (3 + 3 + 3 + 3)

Kümesel İfade: X = Saz (A₆) + Söz (B₈ + C₈)

Simgesel Açılım: X = [A₆ (a₂ + b₄)] + [B₈ (c₄ + b₄) + C₈ (c'₄ + b'₄)]

Donanım Durak Güçlü Yeden Ses Sahası Dizisi

YÖRESİ

Posof

KİMDEN ALINDIĞI

Erdal Avcı

DERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

HER YOLU DÜZ GİDER SANMA

Gururlanma güzel dostum
Senden büyük Allah vardır
Her yolu düz gider sanma
Muhakkak bir yokuş vardır

Kapılma dünya malına
Maldan çare yok ölüme
Birazdan Allah yoluna
Muhakkak ki ölüm vardır

Ta Adem'den bak bu yana
Gelip giden şu insana
Kimden fayda olur sana
Muhakkak bir sonun vardır

Örnek No: 12

Her Yolu Düz Gider Sanma

Kafiye Şeması: 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır

_____	a	_____	d
_____	b	_____	d
_____	c	_____	d
_____	b	_____	b
		_____	d
		_____	d
		_____	d
		_____	b

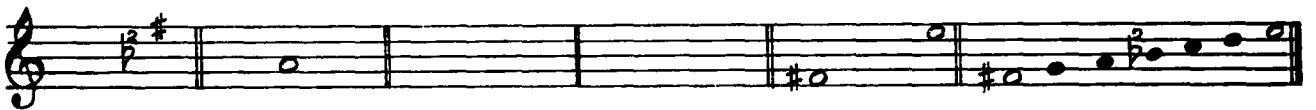
Karar: La karar

Usl / Düzüm: 4/4'lük

Kümesel İfade: $X = A_2 + B_3 + B_3$

Simgesel Açılım: $X = [A_2 (a + a') + B_3 (c + d + e) + B_3 (c + d + e)]$

Donanım	Durak	Güçlü	Yeden	Ses Sahası	Dizisi
---------	-------	-------	-------	---------------	--------

YÖRESİ

Kars

KİMDEN ALINDIĞI

Şevket Ülker

DERLEYEN

Birsen Gicili

NOTAYA ALAN

Birsen Gicili

GURBET ELDE KÖYÜM DÜŞTÜ AKLIMA

Gur be tel de kö yüm düş tü ak lı ma

Her bay ram da ben de bāy le hū zūn var

Bāy le hū zūn var Ço cuk luk gün le rim

gel di: ya dı ma So rı tor pah lık da

a yak i zim var

Son

Gurbet elde köyüm düştü aklıma
 Her bayramda bende böyle hüzn var
 Çocukluk günlerim geldi yadıma
 Sarı torpahlıkda ayak izim var

Nasıl unuturum üç kızıl dağı
 Yarpızı yemliği guzu gulağı
 Orta çay kız hargı eli bulağı
 Sizleri görmemiş körpe guzum var

Örnek No: 13

Gurbet Elde Köyüm Düştü Aklıma

Kafiye Şeması: 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır

_____	a	_____	c
_____	b	_____	c
_____	a	_____	c
_____	b	_____	b

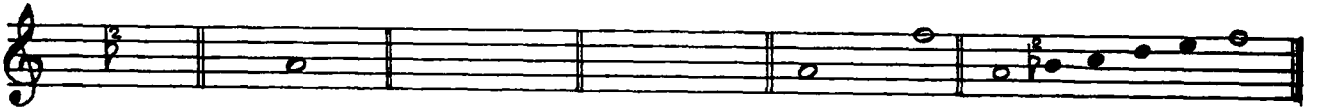
Karar: La karar

Usul / Düzüm: 10/8 = (3 + 2 + 2 + 3)

Kümesel İfade: $X = A_5 + B_8$

Simgesel Açılım: $X = [A_5 (a_2 + b_3) + B_8 (c_2 + d_2) + (c_2 + d_2)]$

Donanım	Durak	Güçlü	Yeden	Ses Sahası	Dizisi
---------	-------	-------	-------	---------------	--------

V. BÖLÜM

5.1. KÜLTÜREL DEĞİŞİMLERE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Kültürel değişme, davranışsal, zihinsel ve duygusal gibi insanların yaşam tarzını oluşturur. İlkel olsun, gelişmiş olsun hiçbir toplumu durgun, hareketsiz, statik olarak nitelendiremeyiz. Her toplumda sürekli bir dinamizm, bir değişme görürüz. Ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllara değişme yüzyılları denebilir. Toplumsal yapılar, toplumsal davranış örnekleri, toplumsal sistemler, toplumsal kurallar sürekli olarak değişen öğelerdir⁷⁸.

Çağımız, hızlı kültür değişmesi çağıdır. Dünya kültürleri sürekli olarak değişmeye uğramaktadır. Değişme, önceki durum ya da davranıştan farklılaşma biçiminde açıklanabilir. Buna göre değişme, aslında hiçbir doğrultuyu ifade etmeyen bir kavramdır. İleriye doğru olabileceği gibi geriye doğru da olabilir.

Toplumsal değişme ise, toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen toplumsal kurumların değişmesi sözkonusu olmaktadır.

Değişmenin görüldüğü sosyo kültürel unsurlardan bazıları şunlardır: "Toplumsal rol ve statülerdeki değişmeler, ekonomik varlıklardaki değişmeler, nüfus artış hızındaki değişmeler, aile ve akrabalık ilişkilerinde değişmeler, dinsel kurumların değişmesi, gelenek göreneklerin değişmesi, teknolojik değişmeler (üretimde kullanılan araç-gereçlerin değişmesi), eğitimde değişmeler, sanatta değişmeler, kitle iletişim sistemlerinin değişmesi, dilde değişmeler vb." ⁷⁹

⁷⁸ Mahmut Tezcan, Sosyal ve Kültürel Değişme , Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara,, 1984, s.1

⁷⁹ a.e. s. 3.

Kültürel değişme, davranışsal, zihinsel ve duygusal gibi insanların yaşam tarzını oluşturur. Giyim, yemek hazırlama biçimleri, tercih edilen müzik türleri, değerleri, tutumları ve inançları gibi.

Gerçek anlamda kültürel değişme olabilmesi için, bir kültürel ögenin birçok kişilerce yeni düzenlemelere yol açmasının kabullenilişi ve paylaşılması gerekir. Değişmenin olabilmesi için üç ögenin bir arada bulunması koşulu vardır. Bunlar, zaman, çevre ve insandır. Yani, değişme, herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde ve bir kısım insanlarla cereyan etmelidir. Kültürel değişime etki eden faktörler şöyle sıralanabilir. Sosyo-kültürel değişmeyi gerekli kılan uygun koşulları aşağıdaki noktalar etrafında toplayabiliriz.

a- İnsanlar için yeni ihtiyaçların ortaya çıkması, değişmenin meydana gelmesi, ya da etkilenmesi bakımından yeni bir ortam yaratır. Örneğin bir otomobil, otel, karayolu, eğlence yerleri gibi birçok ihtiyaçları doğurmuştur.

b- Mevcut ihtiyaçları, değişen koşullara göre daha iyi bir biçimde karşılama hususunda bireysel etkinlikler ve bireylerin şiddetli bir istek duyması.

c- Her alanda bilgi birikmesi ve bilginin pratik yaşama uygulanma kolaylığı, teknik alandaki başarının yayılması. Bilgi artışı, değişik toplumlarda değişik hızda olmuştur. Sürekli bir olgu olmamakla birlikte, 17. yy.'dan itibaren bilgi, sürekli olarak artmış, bugün tüm toplumları etkiler duruma gelmiştir.

d- Toplumda egemen olan değerlerin toplumsal gelişmenin aklın ve bilginin yardımıyla hızlandırılabilceği inancını telkin etmeleri.

e- Toplumsal ve kültürel yapının karmaşıklık derecesi.

Bir toplum ne kadar konum ve sınıf farklılaşması, uzmanlaşma ve iş bölümü, iletişim ve ulaştırma sistemine sahipse değişmeye o derecede uygun bir ortam sağlanmış olur. Bütün bu koşullar bir toplumda aynı anda bulunurlar ve birbirlerini tamamlarlar. Hangisinin en önemli olduğunu saptamak zordur.

Toplumsal değişimin etmenleri, değişmeyi harekete getirirler. Bunlar tüm toplumlar için geçerli, evrensel niteliktedirler. Modern sosyolojide bir tek etmen, değişim için yeterli bir neden olarak görülmemektedir. Tek etmen diğerlerinden soyutlanamaz. Toplumsal etmenleri birden fazla, çok etmenlidir ve herbirinin etki dereceleri de birbirinin aynı değildir. Bu etmenlerder birkaçı şunlardır.

a- Coğrafi etmenler, doğal çevre etkenleri toplumları oldukça değiştirmiştir. Örneğin, iklim değişiklikleri, toprak erozyonu, su baskınları, depremler, doğal kaynakların tükenmesi, ormanların tahribi gibi.

Madenlerin (demir, bakır, kömür, petrol) ve doğal kaynakların azalışı ya da kıtlığı da toplumları değişim yönünden oldukça etkilemektedir.

b- Demografik etmenler, nüfus artışı ya da azalışı da toplum yapısını oldukça etkilemektedir. Örneğin, aşırı nüfus artışını ifade eden nüfus patlaması olayları o ülkedeki nüfus başına düşen ulusal geliri azaltmakta, iç ve dış göçleri sıklaştırmaktadır.

c- Din, tarihte birçok toplumsal değişimlere neden olmuştur. Toplumsal kurumlardan aile, siyasal ve ekonomik yaşam dinin etkisiyle çeşitli yönlerden değişimlere uğramıştır. Örneğin, İslam dini, Arap kabilelerini göçebe ve yarı yerleşik olmaktan çıkararak devlet biçimine sokmuştur.

d- Buluşlar ve keşifler, kültürün maddi ve manevi kısmındaki tüm buluşlar toplumsal değişmelere yol açmıştır. Aynı biçimde keşifler de toplumsal değişmelerde önemli rol oynarlar.

e- Teknoloji ve onun gelişmesi sonucundaki sanayileşme, büyük toplumsal değişmelere yol açmıştır. Örneğin tarımda makineleşme, tarımsal nüfusun bir kısmının kentlere akmasını sağlamış, kentleşmeyi hızlandırmıştır. Sanayileşme sonucu aile daralmış, kadın çalışma yaşamına girmiş, bireylerin dikey hareketliliği gerçekleşmiş, gelenek ve görenekler değişmiş, eğitim ve siyaset kurumları etkinlik kazanmıştır.

Diğer etmenler, düşünceler, önderler, askerler ve ordu ve çatışmalardır. Kültür değişmesi, çeşitli aşamalardan geçerek gerçekleşir. Bu aşamalar yenilik, seçici ayıklama, toplumsal kabullenme, ve bütünleşme aşamalarıdır. Bu aşamalardan sonra gelen en son basamak "kültürleşme" (acculturation)'dır.

5.2.YABANCI KÜLTÜRÜN YERLEŞİK KÜLTÜRLE ETKİLEŞİMİ

İki ya da daha fazla sayıdaki farklı kültür grubunun sürekli ilişki ve etkileşimi sonucunda, gruplardan birisinin ötekine ait kültürel öğeleri kabul etmesi, benimsemesi ve ortaya yeni bir kültür birleşimi (sentezi) sürecine kültürleşme denir.

Kültürleşme bireysel planda zorla yapılıyorsa trans-kültürasyon (zorla kültürleşme) adını alır.Eğer bir toplumun diğerini yutması, eritmesi sonucunu doğuruyorsa özümseme (asimilasyon) olarak adlandırılır. Bununla beraber kültürel değişimler, yerleşik kültürün direniş gösterme eğilimiyle uzun bir süreçte ve yavaş yavaş oluşumlarını tamamlarlar.

Değişmeler, toplumsal engellerle karşı karşıyadırlar. Burada konuyla ilgili olan değişmeye karşı kültürel engeller başlıgıdır. Değişmelere karşı kültürel engelleri, değerler ve tutumlar ve gelenekçilik, dinsel nedenler, inançlar, kadercilik, kültür bencilliği, gurur ve haysiyet gibi normlar oluşturmaktadır. Burada öne geçen kültürel engeller, gelenekçilik, kültür bencilliği ve inançlardır.

Bazı kültürler yenilik ve değişme değerini kendileri bakımından olumlu olarak karşılarlar. Yeni olan şeylerin çekiciliği, daha çok sanayi toplumlarında söz konusudur. Oysaki dünyanın sanayileşmemiş toplumları yeniliği ve değişmeyi daha az olumlu karşılarlar. Gelenekçi toplumlarda geleneklere ters düşme korkusu yeniliklerin kabullenişini güçleştirir. Dinsel inançlar her zaman olmamakla birlikte yenilikleri engelleyebilir.

Kültür bencilliği, her toplumun kendi kültürünü en üstün görmesidir. Tüm toplumlarda bu böyledir. Her birey kendi kültürünü başkalarından üstün görür. Böylece başka kültürden alınan bir öge, genellikle kültür bencilliği nedeniyle küçümsenir. Bu durumda değişmeye engel olur. Homojen bir kültür yabancı bir kültürle tanıştığı zaman bir savunma mekanizması bulma yoluna girer.

İşte Ereğli'de, Erdemir tesislerinin faaliyete geçmesiyle eskiden beri var olan kültür istilasını hızlı bir biçimde yaşamaya başlamıştır. Ekonomik olarak zayıf toplumlar, iş imkanlarının darlığı yüzünden iş merkezi, konumuna geldiklerinde, dışarıdan gelen iş gücünü dışlarlar.

Ereğli, doğudan, karadenizden ,güneyden, Adana'dan, Erzurum'dan, Kars'tan, Sivas'tan gelenlerin istilasına uğramıştır Bu dönemde yani göçün ilk ve en yoğun olduğu dönemde, hergün, bir mahallede iki veya daha çok grubun kültür çatışması yüzünden kavga ettikleri bir gerçektir⁸⁰.

⁸⁰ Seyfettin Onat, a.g.g.

Kapalı bir toplum olan Ereğli toplumu, aradan geçen zaman içinde, yabancı kültürleri hoşgörüyle karşılamış, ancak kendi kültürünü de kaybetmemek için mücadele vermiştir.

Gözlenen sosyal olaylarda, düğünlerde, oyun geleneğinde olmamasına rağmen halay çektikleri görülmüştür. Karşılıkların düğünlerinde oynadıkları çift adımlı halaylar Ereğlililer tarafından uyumlu bir şekilde oynanmaktadır. Karşılıklar da Ereğli'nin çiftte tellisini, karşılamasını öğrenmiş ve çoktan oyun repertuarına almıştır. Karşılıklı iki kültür arasında evlenmeler olmuş, yetişen yeni nesil ortak bir kültüre doğmuştur.

Bu etkileşimler hayatın birçok sahasında görülmektedir. Mesela, Kars'ta "tarhana hazırlama" geleneği olmadığı halde, Ereğli'de oturan Karşılıklar, kışlık hazırlıkları arasına, tarhana, konserve, salamura yapma gibi yenilikleri de almıştır.

Son dönemde siyasi baskılarla ortaya çıkan tarikatçılık Karşılı gruplar üzerinde de etkili olmaya başlamıştır. Sosyal ilişkiler, kadın günlerinde pekiştirilmekte, düğün demek zamanları, farklı iki kültürü kaynaştırmaktadır.

Burada dikkati çeken husus miras kültürü koruma mücadelesinin sadece yetişkin nesil tarafından güdüldüğüdür.

Genç nesil, hem miras kültürü hem de yerleşik kültürü içeren karma bir kültürü yaşayarak bir ikilem içerisinde kalmaktadırlar. Bu da yetişkin nesille genç nesil arasında ciddi uyumsuzluklar doğurmaktadır.

SONUÇLAR

Toplumsal ve kültürel değişimler arasında yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Değişimlerin nedenleri ise, değişen koşullar, ortaya çıkan ihtiyaçlar, sanayi toplumlarında iş bölümünün artması, nüfus değişiklikleri, modernleşme gibi etmenlerdir.

Değişmeler kültürün her alanında aynı hızla olmadığından, gözlenmesi güçtür. Bununla beraber kültürdeki yavaş hızla değişen öğeler bazı etmenlerce bağlı olarak hız kazanabilmektedir. Sosyal ve ekonomik değişiklikler, kültürel değerleri etkilerken, teknoloji ve haberleşmedeki ilerlemeler geleneksel kültür değerlerindeki değişmeleri hızlandırmaktadır.

Toplumdaki hızlı değişmeler toplum içinde ve toplumlar arasında etkileşimi yoğunlaştırmış, insanlar birbirinden farklı değer ve anlayışlarla karşı karşıya kalmıştır. Bireylerin kendi gelişimlerine ve ihtiyaçlarına en uygun durumları ve imkanları tanımaları zorlaşmıştır.

Gittikçe artan sanayileşme ve modernleşme, aile içindeki ilişkileri geniş ölçüde etkilemiş, genç ve yetişkin kuşak arasında ciddi uyumsuzluklar ve çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu durum teknolojik değişimin her zaman bir gelişme olmadığını göstermektedir.

Nitekim çalışmanın araştırma safhasında Karadeniz Ereğlisi'nde Kars musikisi ararken Erdal Avcı ve Şevket Ülker örneklerinde olduğu gibi, Sivas'ta rastlanan (âşıklama) deyiş geleneği izlerine rastlanmıştır. Kendi müzik kültüründen uzaklaşan bireyler musiki geleneklerini unutmaya başlamıştır. Aynı değişiklikler İstanbul gibi büyük şehirlere yerleşen Karslı âşıklarda da görülmektedir.

Geleneksel kültür değerleri, şehir merkezlerine oranla köylerde daha az şekil değiştirmektedir. Bunun sebebi de yukarıda değinildiği gibi iletişim ve teknolojinin buralara geç ulaşmasıdır.

Geleneklerin oluşmasında ve değişmesinde demografik hareketler de belirleyici olmaktadır. Aile yapısının küçülmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi, kadının iş gücüne dahil olması ve göç gibi unsurlar, kentsel düşüncenin gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent hayatı demokratik düşüncüyü de beraberinde getirmektedir.

Göçü yaşayan insanlar, geldikleri yerdeki sosyal ve doğal ortamdan, yeni bir doğal ve sosyal ortama gelmektedirler. Ortamı özümsemek bir kültürlenme süreci doğurmaktadır.

Göçler, göçü yaşayan birey ve ailelere, ekonomik ve kültürel kazanımlar sağlamasına karşın, birçok sorunlarla doludur ve bireysel ve toplu sorunlar folklorun bir unsuru olan göç ve gurbet türküleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle yaratılan göç ve gurbeti dile getiren müzik ürünleri göçün kültüre bir katkısı olarak değerlendirilmektedir.

Göçü yaşayan birey veya toplulukların kurumsal ve kültürel yapılanmaları uzun bir süreci kapsadığı için çözümler de anında ve etkili olamamaktadır. Kentlerin alt idari birimleri olan, gecekondu mahalleleri halinde kentten farklı bir sosyal ve kültürel yaşam sürmektedir. Bu da fiziki sorunları beraberinde getirmektedir.

Yetersiz mekânlar, alt yapısız konutlar, kalabalık nüfuslu aileler, su ihtiyacı köyde veya kırdan olmayan trafik ve iş kazaları ile afetlere karşı dayanıksızlık gibi sorunlar yaşatmakta, İzmir sel felaketinde, göçmenlerin dere yatağına ev kurmaları, sonucu faturası ölümlere varan ağır durumlarla karşılaşmaktadır.

Göçler insanların geleneksel kültür değerlerinden uzaklaşmasına yol açmaktadır. Bu sebeple göçü yaşayan birey veya gruplar kendi kültürlerine en yakın buldukları, çevrelere yerleşmeyi tercih etmektedirler.

Göç eden aileler kapalı kültür izleyerek çocuklarının kent hayatından uzak kalmasına özen göstermektedir. Aksi takdirde bir bozulma (kültürel yozlaşma) olacağını düşünmektedirler.

Almanya'daki ikinci kuşak örneğinde olduğu gibi, Almanya'da Türk dilinin canlı olarak yaşatılamaması nedeniyle, Türk kültürünün yabancı kültürlerle mağlup olması endişeleri yaşanmaktadır. Aynı durum Kdz. Ereğlisi'nde yaşayan, ikinci kuşak Karslı nüfusun da eski müzik geleneklerini ve kültürel değerleri kaybedecekleri tahmin edilebilir bir varsayımdır.

Karadeniz Ereğlisi'nde yaşayan Karslı nüfus, ekonomik yetersizlikler içinde, anayurdundan kopmuş Erdemir'in imkanlarıyla gelir düzeyini yükseltmiş ve yatırımlar içinde olmuştur. Büyük çoğunluğu fabrikada ve madenlerde çalışmaktadırlar.

Ereğli'de yaşayan Karslılar'ın hemen çoğunun evi ve arabası vardır. Gelir düzeyindeki bu refaha rağmen gelenek ve göreneklerine bağlı kalmıştır. İkinci kuşak ise gelecek kaygısı ve yüksek tahsil kaygısıyla, artık emeklilik çağını süren, yetişkin nesle rağmen, ikinci kez göçle karşı karşıyadır. Zaten, aileler de çocuklarının bu isteğine meyilli görünmekle beraber, göçün yönü, bu kez, daha büyük kentlere doğrudur. Bu aşamada araştırma sonucunda elde edilen verileri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Kdz. Ereğlisi'ne en çok göç eden gruplar, Ardahan'ın Posof ilçesi, Ortagedik köyü başta olmak üzere, Kars'ın çeşitli bölgelerinden gelen Terekemeler, Azeriler ve Ahıska Türkleridir.
- Kars'tan göçü gerekli kılan etmenler, başta işsizlik eğitim, ailelerin birleşmesi, evlenme ve kısa vadeli göçler, gibi etmenlerdir.
- Yerel kültüründen kopup yaşam mücadelesi altında Ereğli kültürüne kendi müzik geleneklerini taşımışlardır. Bu geleneklerden biriside "bar" kültürüdür.
- Ereğli'de yaşayan Karslılar'da âşıklık geleneği görülmemiştir. Çünkü Kars bölgesinde yerleşik âşıklık geleneği korunmaktadır. Âşıklık geleneğinin temsilcisi olarak zayıfda olsa Erdal Avcı ve Şevket Ülker sayılabilmektedir.

- Aşıklık geleneğinde, görülen türlerden, destan, güzelleme, nanay havaları ve çeşitli deyiş örneklerine rastlandığı halde, dudak değmez örneğine rastlanmamıştır.
- Kars'tan göçen yetişkin nesil, sahip olduğu musiki örneklerine bir ekleme yapmamıştır. Ancak yer yer unutmalar görülmektedir.
- Kars musikisi henüz Ereğli'de kök salmamıştır. Yaş ortalaması 30 ve yukarı olanlarda Kars musikisi geleneği henüz yaşarken, daha genç nesil bu geleneğe yabancı kalmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, kent hayatının getirdiği, ilişkilerdeki çözümlerdir. Düğünlerin ve kına gecelerinin düğün salonlarında olması, ekonomik ve pratik tercihlere bağlı olarak geleneğin zayıflamasında olumsuz etki taşımaktadır.
- Sina Çıladır, bir makalesinde, "Ereğli, ta ilk kuruluşundan bu yana, gerek sosyal, gerek etnik ve gerekse kültürel ve folklorik açıdan, kozmopolit bir yerleşim alanı olmuştur. Böyle yerleşim alanlarında özgün (orjinal) kültür taşlarına, folklorik öğelere rastlamanın olanağı yoktur demektir. Bu ifadenin nereye kadar doğru olduğu tartışma götürmekle beraber, Erdemir'in kurulmasıyla (1962) dışarıdan gelen göçlerle kozmopolit görüntüsüne devam eden Ereğli sentez kültüre doğru gitmektedir. Erdemir kurulurken, en çok işçi göçü Adana, Doğu Karadeniz, Trabzon, Çankırı, Sivas, Kars ve yakın illerden olmuştur.
- Ereğli'ye göç yoluyla gelen kültürler henüz Ereğli musikisi geleneğini etkilemekten uzaktır. Ancak, her kültür gibi Ereğli kültürü de, aynı coğrafyayı paylaştığı diğer kültürlerle mücadele etmektedir. Eski Ereğlililer her fırsatta kent yaşantısının eski dostluk ve ilişkileri kopardığından kinaye ile kültür bencilliği örneği sergilemektedirler.
- Ereğli bugüne kadar az da olsa ihmal edilmiş kültürel değerler taşımakta ve bu mesele araştırılmaya ihtiyaç göstermektedir. Ereğli ve civarında ortak bir musiki ve oyun geleneği olarak "köçek" ve "çiftetelli" ye rastlanmaktadır. Öyleki çiftetelli adeta yörenin karakteri olmuştur. Bölgenin en yaygın olarak

bilinen ezgisi “Söm Söm Yarım” dir Bu ezgi 2/4 usulde son derece oynak bir yapıdadır. Karşılı nüfus Ereğli’de görülen oyun ve musiki geleneklerini tanımışlardır. Düşün ve eğlencelerde her iki bölgenin de müzik ve oyun ürünleri icra edilmektedir. Ereğliler, yallı çekmeyi, Karşılılar da çiftetelli ve karşılama oyunlarını öğrenmiştir

- Ereğli coğrafi olarak Karadeniz kıyısında bulunmasına rağmen, Karadeniz kemençesine ve alışılmış tarzda Karadeniz havalarından Horon’a rastlanmamıştır.
- Genel olarak, göç yoluyla gelen kültürler, Ereğli’deki yerel kültürü henüz etkilememiştir. Kültürler arası bir iletişim vardır ancak, henüz derin kültür izleri oluşmamıştır.

Ereğli’deki köçek geleneğinde, Kıptîlerin payı olduğu dikkate değer bir noktadır. Devrek ilçesinde ve Ereğli’nin Akpınar köyünde oturanların büyük çoğunluğu Kıptidir. Ereğli halkı, mutaassıp ve kendi içinde kapalı bir toplum hayatı sürmektedir. Bu sebeple kadın oynatma yerine “köçek” oyunlarını tercih etmiştir.

“Harman vakti kuralım biz çerkeği

Yapalım da ızgara maşa küreği

Haydi Nailem çek bakalım körüğü

Karşı karşı atalım biz kadehi”

sözleriyle söylenen ezginin göçebe geleneği süren toplulukların bir ürünü olduğu kanısını uyandırmaktadır.

- Son söz olarak hiç bir kültürün aynı kalmadığını söylemek gerekir. Kars kültürü örneğinde görüldüğü gibi, yerleşik halk Azarbaycan (Yakın Asya) topraklarında farklı bir yaşam, kültür bu kez Karadeniz Ereğli coğrafyasında daha farklı yaşanmaktadır. Burdan da anlaşılacağı gibi kültürlerin korunması değişmesi anlamına değil, aksine değişimleri özü kaybetmeden bünyesine alabilmesi şeklinde yorumlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AHUNDOV, Ehliman, Azerbeycan Halk Yazını Örnekleri, Çev., Semih Tezcan, TDK Yayınları, Ankara, 1978.
- AKTI, Erol, "Türk Halk Müziği'nin Toplanması-Belgelenmesi-Değerlendirilmesi", İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Müziği Bilgileri Ders Notları, İstanbul, 1992 .
- ALFORDG, P. Andrews, Türkiye'de Etnik Gruplar, Ant Yayıncılık Bilim ve Araştırma Dizisi:10, I.Baskı, İstanbul, 1992.
- ARIT, Fikret, Abukatın Hasan (Dede) "Hasan Kaynak", MilliyetYayınları, y.t.y.
- AŞIK, Özlem, "Ardahan Yöresi Halk Müziği", İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Çalgı Eğitim Bölümü, Mızraplı Sazlar Ana Sanat Dalı Bitirme Ödevi, İstanbul, 1996
- ATAMAN, S. Yaver, "Kars Halk Musikisi", TFA, IX, İstanbul, 1964
- ATAMAN, S. Yaver, "Halaylar", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Halk Müziği-Oyun-Eğlence,
- ATAMAN, S. Yaver, "Türk Halk Çalgılarına Ait Bilgiler", I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. III., Halk Müziği Oyun Eğlence, MİFAD Yayınları, Ankara 1987.

Cumhuriyetimizin 50.Yılında Kars, İl Yıllığı, İstanbul, 1973.

Cumhuriyetimizin 50.Yılında Zonguldak, İl Yıllığı, İstanbul 1973.

CÜCELOĞLU, Doğan, İnsan ve Davranışı Remzi Kitabevi, 4. Basım, Büyük Kitaplar Dizisi: 96, İstanbul, 1993.

ÇETİNKAYA, Haydar, "Şah Bezeme ve Kaldırma Geleneği", II. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Gelenek, Görenek ve İnançlar, Gazi Üniversitesi Ankara, 1982.

ÇILADIR, Sina, Karadeniz Ereğli'nin Tarihi, Demokrat Yayınları Kültür Dizisi: 1. Kdz. Ereğli, 1994

DEĞERLİ, Fikret, "İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü Ders Notları," İstanbul, 1995

DEMİRSİPAHİ, Cemil, Türk Halk Oyunları, İş Bankası Kültür Yayınları:148, Folklor Dizisi: 2, TDK Basımevi, Ankara, 1975

DEVECİ, Derya, "Kars Yöresi Gelenek ve Görenekleri," İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Oyunları Bölümü Bitirme Ödevi, İstanbul, 1995.

ETİLİ, Can, "Bizim Sazımız Bizim Sözümüz" Belgesel Dizi Programı, TRT İstanbul Televizyonu, 1986

Fotoğraflarla Anılardaki Ereğli, Kdz. Ereğli Tarih Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği Yayınları, Sim Matbaası, Ankara, y.t.y.

- İPEKÇİ, Meltem, "Azerbaycan'da Halaylar ve Yallılar", İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Türk Halk Oyunları Bölümü, Öğreticilik Ana Sanat Dalı Bitirme Ödevi, İstanbul, 1996 .
- KARADENİZ, Yener, Sosyo-Kültürel ve Tarihi Açından Serhat Şehrimiz Kars, Seviye Yayınevi, İstanbul, 1994.
- KAYGILI, O.Cemal, İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri, Burhaneddin Basınevi, İstanbul, 1937.
- KIRAY, Mübeccel, Bütün Eserleri, ODTÜ Yayınları, Ankara 1964.
- KIVRAK, Kutsal, Bizim Eller Ereğli, iki Perdeli Oyun, Erdemir Musiki Demeği ve Kdz. Ereğli Tarih Doğa ve Kültürünü Yaşatma Derneği Yayını, Kdz. Ereğli 1992.
- KOÇ, Adnan, "Halk Müziğimizde Deme Çevirme", İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Çalgı Yüksek Bölümü Bitirme Ödevi, İstanbul, 1992.
- KOÇAL, Ali, İki Katlı Şehir Zonguldak, Atatürk'ün 100.Yılı, Bartın Zonguldak, 1981.
- KÖSE, Mürsel, "Kars'ta Kotan", Türk Folklor Araştırmaları VIII., İstanbul 1963.
- Okyanus Ansiklopedik Sözlük, Cem Yayınevi, 4. Baskı, C.7, İstanbul, 1980
- ONAT, Seyfettin, "Ereğli Dünü ve Bugünü" Belgesel Dizi Program, Doğu Televizyonu, Kdz. Ereğli, 1992.
- OSKAY, Ünsal, Toplumbilim, (T.B. Boottomore'dan Çev.), Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Ekim, 1984.

- ÖNALDI, Şenel, "Bizim Sazımız Bizim Sözümüz" Belgesel Dizi Program Kars I. Dizisi, TRT İstanbul Televizyonu, 1986.
- SADAK, Aysel, "Kars Yöresinde Nanay Havaalarının İncelenmesi", İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991.
- TATBUL, Ender, "Zonguldak Türkülerinin Birbirleriyle Karşılaştırılması", İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, Temel Bilimler Bölümü, İstanbul, 1992.
- TERZİ, Cihangir, "Türk Halk Müziği Metrik Yapısının Tespit ve Tasnifinde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Yolları", İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Ana. Sanat Dalı, Musiki Sanat Dalı, Türk Halk Müziği Alanı, Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul, Aralık, 1992.
- TEZCAN, Mahmut, Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 129, Ankara, 1984.
- TEZCAN, Mahmut, Eğitim Sosyolojisi, Zirve Basımevi, Ankara, 1994.
- TOLAN, Barlas, Toplum Bilimlerine Giriş-Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji, Gazi Üniversitesi Yayınları No: 49, Ankara, 1985.
- TUNCEL, Ufuk, "Kastamonu'da Köçeklik" İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, Türk Halk Oyunları Bölümü Bitirme Çalışması, İstanbul, 1996.
- TÜFEKÇİ, Nida, "Kars", Yurt Ansiklopedisi, C.6, İstanbul, 1982-1983.

- TÜFEKÇİ Nida, "Türk Halk Müziği Ders Notları", İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, İstanbul, 1993.
- ÜLGEN, Kasım, "Doğu Anadolu Oyunları ve Havaları", Kars Halk Evi Yayınları, İstanbul, 1995.
- ÜLKER, Gönül, "Ereğli'de Demir ve Çelik Endüstrisi ve Etkileri", Selçuk Üniversitesi Coğrafya Bölümü, Bitirme Ödevi, Konya, 1995.
- YENİARAS, Orhan, Karapapak ve Terekemelerin Siyasi ve Kültür Tarihine Giriş, y.y.y., İstanbul, 1994.
- Yurt Ansiklopedisi, Yurt Ansiklopedisi Sanayii, C.3-6, İstanbul, 1982-1983
- Zonguldak Yatırımlar ve İl Özel İdaresi Hizmet Rehberi, Zonguldak Valiliği Yayınları No:1, Ağustos 1987.

REFERANSLAR

- ATAMAN, Adnan, 02.01.1996 tarihli görüşme, İÜ, Devlet Konservatuarı İcra Heyeti Çalışma Salonu.
- AVCI, Erdal, 18.01.1996 tarihli I.Görüşme, 27.11.1996 tarihli II.Görüşme 1950 Posof Yaylaaltı Köyü doğumlu. 20 yıldan beri Ereğli'de oturmaktadır.Ortaokul mezunu ve Erdemir Personeli. Yer, Kdz. Ereğli Erdal Avcı'nın evi.
- ÇILADIR, Sina, 12.03.1996 tarihli görüşme, Ereğli doğumlu, Kdz. Ereğli Demokrat Gazete, TV ve Radyo Yayın Grubu Sahibi. Yer, Gazete Bürosu.
- ÇUBUKÇU, Maksude, 19.12.1995 tarihli görüşme, Ereğli doğumlu, 75yaşında, Ereğli'nin ilk yüksek tahsil yapan ve ilk lise müdürü, şair, yazar ve öğretmeni.
- EKER, Zekeriya, 25.01. 1996 tarihli görüşme, Kars Kürekdere köyü doğumlu. 25 yıldan beri Ereğli'de oturmaktadır. Yer, Kdz. Ereğli, Zekeriya Eker'in evi
- GÖYÇEK, Sefer, 17 Ekim 1995 tarihli görüşme, 1956 Kars Arapçay doğumlu. 21 yıldan beri Ereğli'de oturmakta ve öğretmenlik mesleğini yapmaktadır. Yer, Kdz. Ereğli öğretmenevi.
- İNAL, Saime, 25.01.1996 tarihli görüşme 48 yaşında. Kars Ortagedik doğumlu. 20 seneden beri Ereğli'de oturmaktadır.Yer, Muhittin Ülker'in evi.
- KANBUR, Orhan, 10.01.1996 tarihli görüşme, 1928 Ereğli doğumlu, Esnafılık yapmaktadır. Tahsili, okur-yazar. Yer, O.Kanbur'un işyeri.

- KARABAĞ, Menzer, 11.11.1995 tarihli görüşme, 1955 Kars Ortagedik Köyü doğumlu. 1981 yılında beri Ereğli'de yaşamaktadır. Menzer Karabağın evi.
- ONAT, Seyfettin, 7.11.1996 I. Görüşme, 14.11.1996 II. Görüşme Ereğli, 1933 doğumlu, araştırmacı ve tarihçi Erdemirden Emekli ve Muhasebe Müdürü, Yer, İTÜ Vakfı Binası.
- ÜLKER, Güllü, 15.01.1996 tarihli görüşme, 40-45 yaşlarında, Doğum tarihini bilmiyor. Kars doğumlu, 30 yıldır Ereğli'de oturmaktadır. Okuma yazma bilmemektedir. Yer, Güllü Ülker'in evi.
- ÜLKER, Himmet, 15.01.1996 tarihli görüşme, 47 yaşında. Kars doğumlu, 30 yıldan beri Ereğli'de oturmaktadır. Tahsil durumu, okur-yazar. Yer, Himmet Ülker'in evi.
- ÜLKER, Muhittin, 11.11.1995 tarihli görüşme, 1947 Kars Ortagedik Köyü doğumlu. 20 yıldır Ereğli'de oturmaktadır. Tahsil durumu, ortaokul mezunu. Yer, Muhittin Ülker'in evi.
- ÜLKER, Nejdet, 11.11.1995 tarihli görüşme. 32 yaşında, Kars Ortagedik doğumlu. Onbeş yıldan beri Ereğli'de oturmaktadır. Tahsili, İlkokul mezunu. Yer, Nejdet Ülker'in evi.
- ÜLKER, Şevket, 25.01.1996 tarihli görüşme. Kars Ortagedik doğumlu. 20 yıldır Ereğli'de oturmaktadır. Tahsili, okur-yazar. Yer, Muhittin Ülker'in evi.

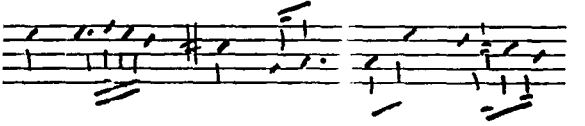
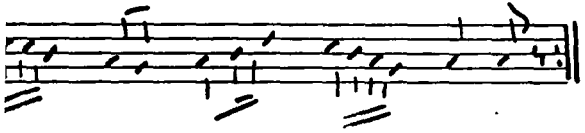
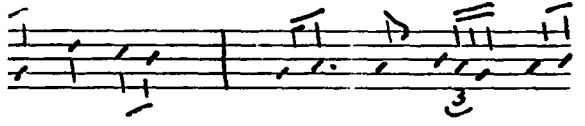
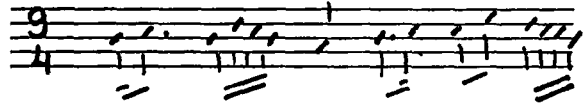

E K L E R

ma)

**İZMİR
ZEYBEĞİ II.**

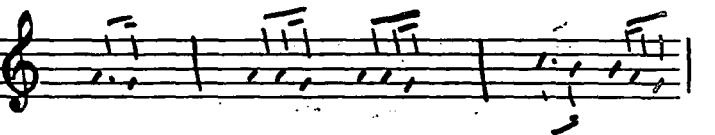
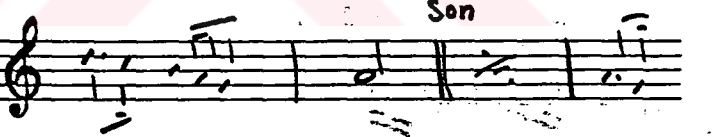
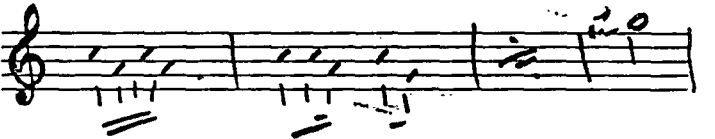
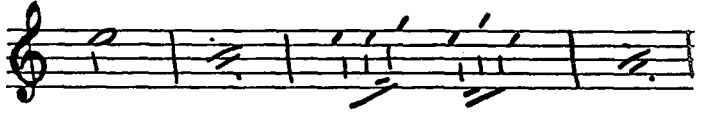
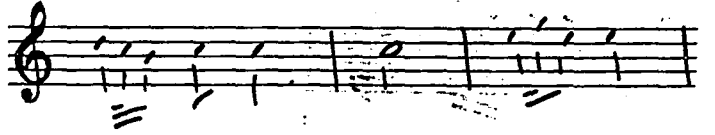
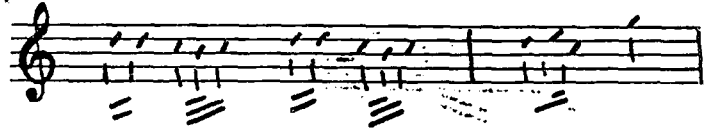
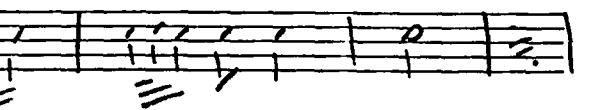
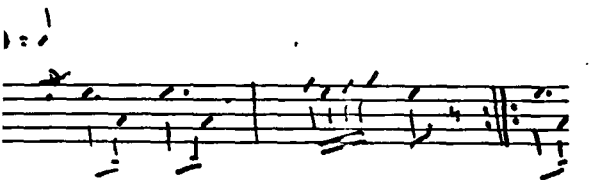
Muharem Yorgancıoğlu

Ereği)

KÖÇEK II.

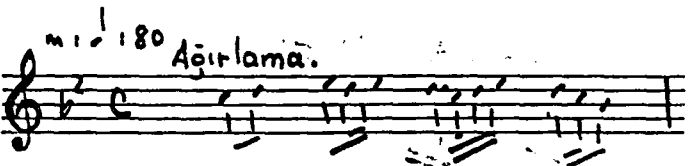
Cemil Demirsipahi
Muzaffer Onbaşı'dan

Sivas.

Halil Ogultürk
KÖY DÜZ HALAYI Kahraman Esen Kaya

(466)

ERTUĞRUL
ÇAYIROĞLUK. Keşi; Orhan Çipcan
Not: A. Ataman

ENST

K.D. Ereğli

Eğ rice Meşe den bir yu dumsu i ç meli

Gı zış kın dan dumanım çıktı Senden nasıl geç me li

A man yandık bi z hep yandık bie

Eğ rice Meşe'den bir yutum bu işiver
Geyin Guşan Gıymatlım ev önünden geciver

Aman yanalım, ayrılmayalım

Eğ rice Meşenin yaprağı yandı
Depere'nin kızları Gözere'n'e gacı

Aman yandık
Yahu Binsen Gicili'ye
Bacanlar
Bileğ'ze
Aman

Kaynak: Hasan
Müthlucan Z E Y B E K (K. Ereğli)
Derleyen ve Not: Yalı Boyu Zeynep Karası
T. Yavuz Ataman

Ka le nin ar dı bi ber sa
Ha ki kat li yar ol sa
ke le nin ar dı bi ber sa
ha ki kat li yar ol sa
ge mi ler ge lir gi der hay din di
Se la mi " " " " " "
ge lir gi der der

KALENİN ARDI BİBER
GEMİLER GELİR, GİDER
HAYDINDI...
HAKİKATLİ YAR OLSA
SELAMIN GELİR, GİDER
HAYDINDI...
GEMİNİN ANBARINDA
MUM YANAR ŞAHDANINDA
HAYDINDI...
İNŞALLAH KAVUŞURUZ
HACILAR BAYRAMINDA
HAYDINDI...

YÖRESİ
ZONGULDAK / K. EREĞLİ
KİMDEN ALINDIĞI
YÖRE EKİBİ

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
ADNAN ATAMAN

KESTANECİ KÖYÜNDEN

SÜRESİ :

KES TA NE Cİ KÖYÜNDE N A BA LI DA KÖ YÜ NE KA Z U Ç TU A MAN I Rİ BAM

KA Z U Ç TU HA LI ME DE HA NI MI N E TE K LE Rİ

TU TU Ş TU A MAN I Rİ BAM TU TU Ş TU

A L BE Nİ SA R BE Nİ AY KA RA N LIK O DA LA RA A L BE
A LA MAM SA RA MAM AY I ŞI K TIR O DA LA RA A LA

Nİ MAM KES TA NE Cİ KÖ YÜ NÜ N U FA Cİ K TE FE ÇİK TA Ş LA

Rİ A MAN I Rİ BAM TA Ş LA Rİ HA LI ME DE HA NI MI N

I N CE ÇİK KA Ş LA Rİ A MAN I Rİ BAM KA Ş LA

Rİ A L BE Ş LİK VE R BE Ş LİK HERZA MANDA BULUNMAZ

KESTANECİ KÖYÜNDEN

-2-

BU GE—NÇ LİK A MAN | Rİ BAM BU GE—NÇ LİK

A—L BEŞ LİK VE—R BEŞ LİK HER ZA MAN DA BULUNMAZ BU GE—NÇ

LİK A MAN | Rİ BAM BU GE—NÇ LİK

GENÇLİK

KESTANECİ KÖYÜNDEN ABALI DA KÖYÜNEKAZ UÇTU
AMAN İRİBAM KAZ UÇTU
HALİME DE HANIMIN ETEKLERİ TUTUŞTU
AMAN İRİBAM TUTUŞTU

AL BENİ SAR BENİ
AY KARANLIK ODALARA AL BENİ
ALAMAM SARAMAM
AY IŞIKTIR ODALARA ALAMAM

KESTANECİ KÖYÜNÜN UFACIK TEFEÇİK TAŞLARI
AMAN İRİBAM TAŞLARI
HALİME DE HANIMIN İNCEÇİK KAŞLARI
AMAN İRİBAM KAŞLARI

AL BEŞLİK VER BEŞLİK
HER ZAMAN BULUNMAZ
BU GENÇLİK AMAN
İRİBAM BU GENÇLİK

İRİBAM : İbrahim

Yöresi
Kars

Kimden Alındı
Süleyman Karabac

Metronom

Derleyen
Mehmet Özbek

Derleme Tarihi
5 - 3 - 1980

Notaya Alan
Mehmet Özbek

SENNEN AYRI BU DÜNYAYI NEYLEREM

(aşık agzı)

se n nen ay rı bu dün ya yı ney le rem koyma meni
ya nayana sev di ği may ba lam sev di
ĝi may ba lam sev di ĝi — m . ö le ne dek
Â ta şı na na rı na do la nı ram dö ne dö ne
sev di ĝi may ba lam sev di ĝi may ba lam
sev di ĝi — m ye ri ye ri ye ri a ne
ne nöl sün mensenegiy mı ramgay ne ne nö — l
sü nay ba lam go yö l sü nay ba lam go yö — l
sü — n

- 2 -

Felek meni koydu gönlü yaralı
Kesildi kısmetim düştüm aralı
Laçın vurmuş turna gibi yaralı

Yöresi
Kars-Hanak

Kimden Alındı
Aşık Veli Yıyıcı
Mustafa Eryıkar
Niyazi Çaylak
Metronom
♩ = 44

Notlayan
Tekin Büyükkaya
Faruk Demir
Derleme Tarihi
21-01-1984

Notaya Alan
Tekin Büyükkaya
Faruk Demir

ARAZ ARAZ HAN ARAZ

- 1 -
Araz araz han araz
Bingöl'den kalkan araz
Al başımdan sevdayı
Hazarda çalkan araz

- 2 -
Arazi ayırdılar
Kumuni savurdular
Daha ben neyidimki
Anamdan ayırdılar

- 3 -
Araz'a vurdum deşti
Araz bulandı geçti
Muhannet emmim gızı
Benimde vaktim geçti

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No 1558
İNCELEME TARİHİ 26 - 9 - 1977

YÖRESİ
ÇILDIR - Yakınsu Köyü
KİMDEN ALINDIĞI

AYVANIN ALTINDAN GEÇTİM

DERLEYEN
NİDA TUFERÇİ

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
NİDA TUFERÇİ

SÜRESİ :

AY VA Nİ NAL TIN DA N KE Ç TİM
E RI SI N DAĞ LA RI N KA RI
E Ğİ L Dİ M SU YUN DA Nİ Ç TİM BEN BU
DO KÜ L SU N ÇAY LA RA BA C RI YA KI N
YE SU RE NUN GA Rİ F DÜS S DÜM VAY VA Y
DA Ğ LAR VAY VA Y ÇÖ L LER YOL YE R
YO L VER YA Rİ M GE L SIN Uysal

-1-

AYVANIN ALTINDAN GEÇTİM
EĞİLDİM SUYUNDAN İÇTİM
BEN BU YERE GARİF DÜŞDÜM
Bağlantı - VAY VAY DAĞLAR VAY VAY CÖLLER
YOL VER YOL VER YARIM GELSİN

-2-

ERİŞİN DAĞLARIN KARI
DÖKÜLSÜN ÇAYLARA BARI
YAKINSU NUN BİR ÇİFT NARI
Bağlantı

GARİF : GARİP

YÜRESİ
AĞRI

DERLEME TARİHİ

KİMDEN AUNDIĞI
İSMAİL ERSOY
CELAL BAŞER

AĞRI DAĞINDAN UÇDUM

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

SÜRESİ:

AĞ RI DA ĞIN DA NUÇ DUM ÇA YIR Çİ ME NE DÜŞ DÜM
KİS LA Nİ NÖ NÜ Pİ NAR HEP KUŞ LA RO NA KO NAR
DAĞ DA HAY LA DİM KUR DU A TIM TER LE Dİ DUR DU

ÇA YIR Çİ ME NE DÜŞ DÜM NE BE LA Lİ BA ŞİM VAR
HEP KUŞ LA RO NA KO NAR BÜ GÜN YA Rİ GÖR ME DİM
A TIM TER LE Dİ DUR DU KAR ŞI DAN GE LEN DİL BER

VE FA SIZ YA RE DÜŞ DÜM VE FA SIZ YA RE DÜŞ DÜM
YÜ RE Ğİ MO NA YA NAR Yİ RE Ğİ MO NA YA NAR
BE Nİ YÜ REK DEN VUR DU BE Nİ YÜ REK DEN VUR DU

—1—
AĞRI DAĞINDAN UÇDUM
ÇAYIR ÇİMENE DÜŞDÜM
NE BELALALI BAŞIM VAR
VE FASIZ YARE DÜŞDÜM

—2—
KİŞANIN ÖNÜ PINAR
HEP KUŞLAR ONA KONAR
BU GÜN YARI GÖRMEDİM
YÜREĞİM ONA YANAR

—3—
DAĞDA HAYLADIM KURDU
ATIM TERLEDİ DURDU
KARŞIDAN GELEN DİLBER
BENİ YÜREK DEN VURDU, BENİ ÇİĞERDEN VURDU

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 986
İNCELEME TARİHİ: 12-6-1975

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRESİ
ARDAHAN

BU GELEN NAHİRMİDİR

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI

SÜRESİ:

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

BU GE LEN NA HIR MI DR AY MA
BU DAĞ DA MA RAL GE ZER

RAL MA RAL MA RAL SA RA LAN TA
.. TE Lİ Nİ TA

HIL MI DIR KIZ MI SIN GE LİN MA RAL
RAR GE ZER

DE Dİ LER YA RİN GE LİR AY MA
DAĞ Bİ ZİM MA RAL Bİ ZİM

RAL MA RAL MA RAL MEN Zİ Lİ YA
.. AV CI BUR DA

KIN MI DIR KIZ MI SIN GE LİN MA RAL
NE GE ZER

—1—

BU GELEN NAHİRMİDİR	(Ay maral maral maral)
SARALAN TAHİLMİDİR	(Kızımın gelin maral)
DEDİLER YARIN GELİR	(Ay maral maral maral)
MENZİLİ YAKINMIDIR	(Kızımın gelin maral)

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 1715
İNCELEME TARİHİ: 8-3-1978

DERLEYEN
M.SARISOZEN

YÖRESİ
ERZURUM

KAVURMA KOYDUM TAŞA

DERLEME TARİHİ
1950

KİMDEN ALINDIĞI

SEYFETTİN SİĞMAZ ve HULUSİ SEVEN

SÜRESİ:

NOTAYA ALAN
M.SARISOZEN

12/8 3- 2-3

KA VUR MA KOY DUM TA ŞA A ĞAM YAR PA ŞAM YAR
BU GÜ NA YI NO NU DÜR " " " " " "
TOR TU MU NEY ME LE Rİ " " " " " "

18/8

DOL DUR DUM BA SA BA SA Dİ GEL GEL DOL DUR DUM BA SA BA SA
YU KÜM BUĞ DA YU NU DU-R " " " " YU KÜM BUĞ DA YU NU DU-R
SEV Mİ REM DEY ME LE Rİ " " " " SEV Mİ REM DEY ME LE Rİ

12/8 2- 2-3

Dİ GEL GEL BE NİM YA RİM PEK GÜ ZEL A ĞAM YAR PA ŞAM YAR
" " " EV Lİ YAR YE GO NÜL VER ME " " " " " "
O YAR YE LEK YAP TIR MIŞ " " " " " "

18/8 2-3 2-3

A Zİ ÇIK BOY DAN KI SA Dİ GEL GEL A Zİ ÇIK BOY DAN KI SA
E VE Gİ DE RU NU DU-R " " " " E VE Gİ DE RU NU DU-R
BE NO LİM DÜĞ ME LE Rİ " " " " BE NO LİM DÜĞ ME LE Rİ

Dİ GEL GEL HAY Dİ HAY Dİ HOP LA GE L Dİ GEL GEL FİS TA Nİ Nİ
" " " " " " " " " " " " " " " "

TOP LA GE L Dİ GEL GEL uysal
" " " " " " " " " " " "

—1—
KAVURMA KOYDUM TAŞA (Ağam yar paşam yar)
DOLDURDUM BASA BASA (Digel gel)
BENİM YARIM PEK GÜZEL (Ağam yar paşam yar)
AZICIK BOYDAN KISA (Digel gel)

Bağlantı - (HAYDİ HAYDİ HOPLA GEL DİGEL GEL
FİSTANINI TOPLA GELDİGEL GEL

—2—
BÜ GÜN AYIN ONUDUR (Ağam yar paşam yar)
YÜKÜM BUĞDAY UNUDUR (Digel gel)
EVLİYE GÖNÜL VERME (Ağam yar paşam yar)
EVE GİDER UNUDUR (Digel gel)
Bağlantı.

—3—
TORTUMUN EYMELERİ (Ağam yar paşam yar)
SEVMİREM DEYMELERİ (Digel gel)
O YAR YELEK YAPTIRMIS (Ağam yar paşam yar)

YÖRESİ
HİNİS

KİMDEN ALINDIĞI
OSMAN ELDENİZ

BAHÇAYI BELLEDİLER

DERLEME TARİHİ
14 - 3 - 1974

SÜRE: ♩ = 92

NOTAYA ALAN
ATEŞ KÖYOĞLU

BAH ÇA YI BEL LE Dİ LE Rİ ÖM RÜ MO — Y
BAH ÇA YI GIR CI DUT TU —
BAH ÇA YA GU ZU GİR Dİ —

DİZ GIR MA YA Rİ SU YU NU GÖL LE Dİ LE Rİ ÖM RÜ
.. Dİ Bİ Nİ İN Cİ DUT TU —
TÜ YU Nİ GİR Mİ Zİ GİR Dİ

MO — Y DİZ GIR MA YAR BEN BİR YA — R SEV ME
.. BEN BİR YA — R SEV SEV ME
.. Rİ — A RA

Yİ NE NEN ÖM RÜ MO — Y DİZ GIR MA YA Rİ A Dİ
Yİ NE NEN A A LE
Rİ KE — N YA RA

Mİ DİL LE Dİ LE Rİ ÖM RÜ MO — Y DİZ GIR MA YAR
Mİ SAN CI DUT TU —
MA Sİ Zİ GİR Dİ —

N. Uysal

— 1 —

BAHÇAYI BELLEDİLER, ÖMRÜM OY DİZ GİRMA YAR,
SUYUNU GÖLLEDİLER,
BEN BİR YAR SEVMEYİNEN,
ADIMI DİLEDİLER.

— 2 —

— 3 —

YÖRESİ
AĞRI

KİMDEN ALINDIĞI
İSMET KOŞKAR

SÜRE: ♩ = 100

KÜP GIRAN OVALARI

DERLEME TARİHİ
13-5-1973

NOTAYA ALAN
ATEŞ KÖYOĞLU

KÜP Gİ RA NO YA LA RI HO POP MA RA
MU RA DA AT TIM TEŞ Tİ

Lİ MA RA Lİ MA RA Lİ OĞ LA NI DERT Lİ GİZ YA
..

RA Lİ YA RA Lİ YA YI LİR DE VE LE Rİ
.. MU RAT BU LAN DI GEÇ Tİ

HO POP MA RA Lİ MA RA Lİ MA RA Lİ OĞ LA NI
..

DERT Lİ GİZ YA RA Lİ YA RA Lİ O TUR MUŞ GO
.. GUR BA NO LU

YUN SA ĞAR HO POP MA RA Lİ MA RA Lİ MA RA Lİ
RUM DOST LAR

OĞ LA NI DERT Lİ GİZ YA RA Lİ YA RA Lİ TER LE
.. O YAR

KÜP KIRAN OVALARI
(Sahife - 2)

—1—

KÜP KIRAN OVALARI, HOPOP MARALI, MARALI, MARALI, OĞLAN DERTLİ GİZ YARALI, YARALI,
YAYILIR DEVELERİ,
OTURMUŞ GÖYÜN SAĞAR,
TERLEMİŞ SİNELERİ,

—2—

MURADA ATIM TEŞTİ, HOPOP MARALI, MARALI, MARALI, OĞLAN DERTLİ GİZ YARALI, YARALI,
MURAT BULANDI GEÇTİ,
GURBANOLURUM DOSTLAR,
O YAR NE DEDİ GEÇTİ,

YÖRESİ
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
SEYFETTİN SİĞMAZ

BAYBURDUN İNCE YOLUNDA
(Bar havası)

NOTAYA ALAN
MUZAFFER SARISÖZEN

SÜRE:
(1.30)

18

BAY BUR DU NİN CE YO LUN DA YO LUN DA BİR AY VA BUL DUM DA LIN DA
ŞE NOL BAY BURT ŞE NOL SEN DE NEM KAL DI TES Kİ REM YA NAŞ TI ÜÇ GÜ

DA LIN DA AY VA BE NİM HA YA LIM DA HA LIM DA OY Dİ RİL
NÜM KAL DI BAY BURT KA LE SİN DE YE LE GİM KAL DI

Dİ Dİ RİL Dİ KUM RUM Dİ RİL Dİ DÖN Sİ NEM BAĞ DAT TAN GÖ RÜN DÜ GÖ RÜN DÜ

— 1 —
BAYBURDUN İNCE YOLUNDA YOLUNDA
BİR AYVA BULDUM DALINDA DALINDA
AYVA BENİM HAYALIMDA HALIMDA

— Bağlantı —
OY DİRİLDİ DİRİLDİ KUMRUM DİRİLDİ
DÖN SİNEM BAĞDATTAN GÖRÜNDÜ

— 2 —
ŞEN OL BAYBURT ŞEN OL SENDE NEM KALDI
TESKİREM YANAŞTI ÜÇ GÜNÜM KALDI
BAYBURT KALESİNDE YELEĞİM KALDI
— Bağlantı —

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No:1385
İNCELEME TARİHİ : 25_5_1977

DERLEYEN
NİDA TÜFEKÇİ

YÖRESİ
ERZURUM

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI
MUHARREM AKKUŞ

BU TEPE PULLU TEPE.

SÜRESİ :

♩ : 80

NOTAYA ALAN
NİDA TÜFEKÇİ

12/8

BU TE PE PUL LU TE PE NEN Nİ DE YA RİM NEN Nİ
AL TI NI BOZ DU RA YİM
AL TIN DIR A LA _Y DE ĞİL

SU GE LİR SER PE SER PE ES Kİ DE YA Rİ... M HA Nİ
GER DA NA DİZ DE RE YİM
GÜ MÜŞ DÜR KA LAY DE ĞİL

DE Dİ LER YA RU YU MUŞ NEN Nİ DE YA Rİ M NEN Nİ
İ PEK MEN DİL DE ĞİL SEN
Kİ NA MA YIN A DOST LAR

U YAR DIM Ö PE Ö PE ES Kİ DE YA Rİ M HA Nİ
CE BİM DE GEZ _Dİ RE YİM
SEV DA DIR KO LAY _ DE ĞİL

N. Uysal

— 1 —

BU TEPE PULLU TEPE	(Nennide yarım nenni)
SU GELİR SERPE SERPE	(Eski de yarım hani)
DEDİLER YAR UYUMUS	(Nennide yarım nenni)
UYARDIM ÖPE ÖPE	(Eskide yarım hani)

— 2 —

ALTINI BOZDURAYIM	(Nennide yarım nenni)
GERDANA DİZİREYİM	(Eskide yarım hani)
İPEK MENDİL DEĞİLSEN	(Nennide yarım nenni)
CEBİMDE GEZDİREYİM	(Eskide yarım hani)

— 3 —

ALTINDIR ALAY DEĞİL	(Nennide yarım nenni)
GÜMÜSDÜR KALAY DEĞİL	(Eskide yarım hani)
KINAMAYIN A DOSTLAR	(Nennide yarım nenni)
SEVDADIR KOLAY DEĞİL	(Eskide yarım hani)

Y R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
Y H M REPERTUAR SIRA No: 2048
İNCELEME TARİHİ : 13-12-1979

DERLEYEN
Plaktan yazıldı

YÖRESİ
AZERBEYCAN

DERLEME TARİHİ

KİMDEN ALINDIĞI

GEDİN DEYİN HAN ÇOBANA

NOTAYA ALAN
TUNCER İNAN
7-2-1979

SÜRE :
♩. 98

GE DİN DE YİN HA N ÇO BA NA
AR PA ÇA YI A S Dİ DA S L DI MAZ

GE DİN DE YİN HA N ÇO BA NA
AR PA ÇA YI A S Dİ DA S L DI MAZ

GEL ME SİN BU YIL MU GA NA
SEL BA LA MI LAR AL Dİ GA C DI MAZ

GEL ME SİN BU YIL MU GA NA
SEL BA LA MI LAR AL Dİ GA C DI MAZ

GEL ME SİN BU YIL MU GA NA
SEL BA LA MI LAR AL Dİ GA C DI MAZ

GEL SE BA TAR NA HAK GA NA
UÇ BA Cİ NİN GÖ ZÜ YA LI MAZ

GEDİN DEYİN HAN COBANA
(Sahife - 2)

A PAR DI SEL LER SA RA MI

BİR GA RA TEL Lİ BA LA MI
Bİ RU CU BOY LU BA LA MI
BİR GA RA TEL Lİ BA LA MI

A RA BA LAR GE LİR GO SA

A RA BA LAR GE LİR GO SA

CA NİM GUR BAN GA LE — M GA SA

CA NİM GUR BAN GA LE — M GA SA

GEDİN DEVİN HAN ÇOBANA
(Sahife - 3)

— 1 —
GEDİN DEVİN HAN ÇOBANA
" " " "
GELMESİN BU YIL MUGANA
" " " "
GELSE BATAR NANAK GANA
Bağlantı.
APARDI SELLER SARA'MI
BİR GARA TELLİ BALAMI
(BİR ALA GÖZLÜ BALAMI)

— 2 —
ARPA ÇAVI AŞDI DAŞTI
" " " "
SEL BALAMI ALDI GAÇTI
" " " "
ÜÇ BACININ GÖZÜ YAŞLI
Bağlantı.

— 3 —
ARPA ÇAVI DERİN OLMUZ
" " " "
AHAN SULAR SERİN OLMUZ
" " " "
SARA KİMİ GELİN OLMUZ
Bağlantı.

— 4 —
ARABALAR GELİR GÖŞA
" " " "
CANIM GURBAN GALEM GAŞA
" " " "
OĞLAN EVİ ÇİHTİ BOŞA
Bağlantı.

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 157-8
İNCELEME TARİHİ: 26 - 9 - 1977

DERLEYEN
HÜSAMETTİN SUBAŞI

YÖRESİ
ERCIŞ

DERLEME TARİHİ
-1974-

KİMDEN ALINDIĞI
HÜSAMETTİN SUBAŞI

SÜRESİ :

NOTAYA ALAN
ATES KOYOĞLU

EZEMEZEDEN OĞLAN

12/8

E ZE ME ZE DE NOĞ LA N BI YIK BE ZE DE NOĞ LAN

İ NE NİN YIL DI ZİN DA N Gİ ZA GÖ ZE DE NOĞ LAN

BA BAM SA NA GİZ VER ME Z Gİ . . T PA RA GA ZA NOĞ LAN -SON-

BU DE RE Nİ . . N GE VE Nİ GE VEN SAR MI . . S GE VE Nİ
E RİK LER Çİ CE KAÇ TI ET RA FA GO KU SAÇ TI

PA SA DA NE MİR GEL Mİ Ş SE VE NAL SI . . N SE VE Nİ
SEV DİM MU RA DAL MA DI M BI RAK TI ME Nİ GAÇ TI

Uysal

Bağlantı

EZEM EZEDEN OĞLAN
BİYİK BEZEDEN OĞLAN
İNENİN YILDIZINDAN
KIZA GÖZ EDEN OĞLAN
BABAM SANA GİZ VERMEZ
GİT BABA CAZAN OĞLAN

RT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
4M REPERTUAR SIRA No: 2066
CELEME TARİHİ : 25.2.1980

DERLEYEN
İSTANBUL RADYOSU THM Ş

RESİ
RZURUM

MDEN ALINDIĞI
ETHİ SİVEREKLİ

RESİ: ♩ = 104

DERLEME TARİHİ
26.2.1979

ERZURUM OVALARI (EĞİL OY DAĞLAR)

NQJAYA ALAN
YÜCEL PAŞMAKÇI

The musical score is written on ten staves. Each staff contains a melody line with lyrics underneath. The lyrics are in Turkish and describe the beauty of the Erzurum valleys. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines. The lyrics are as follows:

ER ZU RU MO VA LA RI E Ğİ LOY
ER ZU RUM KIŞ TA NAĞ LAR " " "

DAĞ LAR YI KI LOY DAŞ LAR GAR YAĞ SIN
" " " " " " " "

YA YI LIR DE VE LE RI HOP BE
KE BA BI ŞİŞ TE NAĞ LAR " "

YA RI MOR DA DIR GÖ ZÜ YOL DA DIR
" " " " " " " "

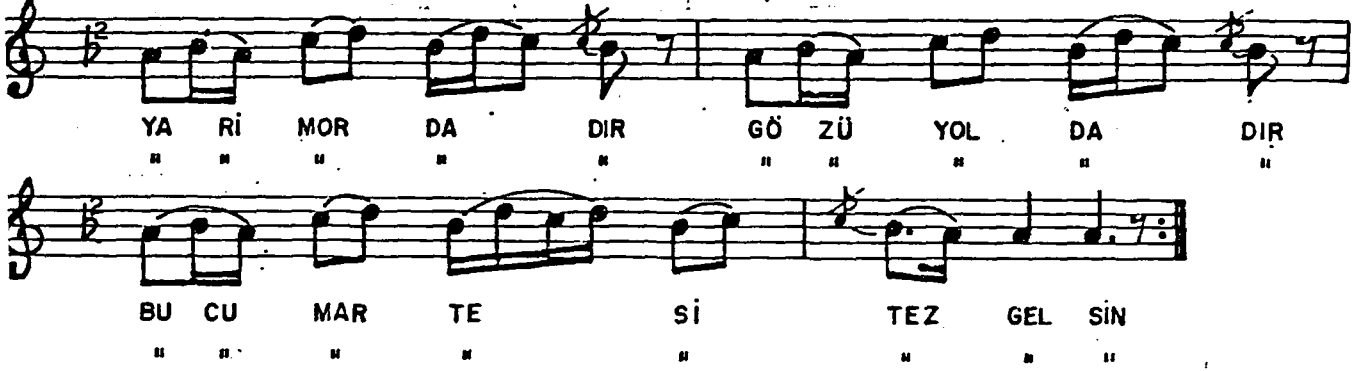
BU CU MAR TE Sİ TEZ GEL SİN O
" " " " " " " BE

TUR MUŞ GO YUN SA ĞAR E Ğİ LOY
Lİ Nİ KE MER SIK MIŞ " " "

DAĞ LAR YI KI LOY DAŞ LAR GAR YAĞ SIN
" " " " " " " "

The score ends with a final staff containing a melody line without lyrics.

ERZURUM OVALARI

ERZURUM OVALARI EĞİL OY DAĞLAR YIKIL OY DAŞLAR GAR YAĞSIN
YAYILIR DEVELERİ HOP BE YARİM ORDADIR GÖZÜ YOLDADIR BU CUMARTESİ TEZ GELSİN
DURMUŞ GOYUN SAĞAR EĞİL OY DAĞLAR YIKIL OY DAŞLAR GAR YAĞSIN
TERLEMİŞ AĞ ELLERİ HOP BE YARİM ORDADIR GÖZÜ YOLDADIR BU CUMARTESİ TEZ GELSİN.

ERZURUM KIŞTAN OLUR EĞİL OY DAĞLAR YIKIL OY DAŞLAR GAR YAĞSIN
KEBABI ŞİŞTEN OLUR HOP BE YARİM ORDADIR GÖZÜ YOLDADIR BU CUMARTESİ TEZ GELSİN
BELİNİ KEMER SIKMIŞ EĞİL OY DAĞLAR YIKIL OY DAŞLAR GAR YAĞSIN
İL YANAK DİŞTEN OLUR HOP BE YARİM ORDADIR GÖZÜ YOLDADIR BU CUMARTESİ TEZ GELSİN.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 24~27-28/1/1973

YÖRESİ
DİĞORA-SÖĞÜTLÜ KÖ.

KİMDEN ALINDIĞI
GÜNDÜZ HATUNOĞLU

DERLEYEN
ŞENEL ÖNALDI

DERLEME TARİHİ
19/3/1971

NOTAYA ALAN
ŞENEL ÖNALDI

BACA BACA BERHANA (HALAY)

SÜRE :

BA CA BA CA BA DA GÜL BER HA ÇAL HA NA NA DÖN DÖN DÖNDÜM YÂR BA CA BA CA GÜL

BER HA ÇAL HA NA NA GÜ LE İ ZİN AL GEL ÖL DÜM YÂR

2

Dökme gülün suyunu
Dön dön döndüm yâr
O yâr gele yihana güle
İzin al gel öldüm yâr.

3

Kara kazan koldadır
Dön dön döndüm yâr
Bu gün yârım yoldadır
İzin al gel.....

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No: 18
İNCELEME TARİHİ : 28_1_ 1977

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

YÖRESİ

DERLEME TARİHİ

—
KİMDEN ALINDIĞI
AŞIK DURSUN CEVLANÎ
SÜRESİ: ♩ = 78

SARI SEYRAN BARI

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

—Ağırlama—

—Yeldirme— ♩ = 110

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA No : 1754
İNCELEME TARİHİ : 10-3-1978

YÖRESİ
ERZURUM

KİMDEN ALINDIĞI
MUHARREM AKKUŞ

SÜRESİ : 1 : 3

DERLEYEN
NİDA TUFEKÇİ

DERLEME TARİHİ

KAĞIZMANA ISMARLADIM

NOTAYA ALAN
NİDA TUFEKÇİ

KA ĞI ZI MA NA IS MAR LA DIM NAR GE LE NAR GE LE
BA HA RI DA YA YI LIR KU ZU YAN YA NA YAN YA NA
BE Nİ Mİ YA RİM GÜ ZEL LER DEN BİR DA NE BİR DA NE

GU MÜ S KE MER İN CE BE LE DA RI GE LE DA RI GE
BE Nİ M YA RİM İN Cİ TA KAR GE Rİ DA NA GE Rİ DA
İÇ LE RİN DE SA RI SAÇ LI GÜ LÜ DA NE GÜ LÜ DA

LE VAY DA RI GE LE DA RI GE LE VAY DA RI GE LE
NA VAY GE Rİ RI DA NA GE Rİ DA NA VAY GE Rİ DA NA
NE VAY GÜ LÜ DA NE GÜ LÜ DA NE VAY GÜ LÜ DA NE

DAR GE LE
GER DA NA
GÜL DA NE

uysal

— 1 —

KAĞIZMANA ISMARLADIM NAR GELE NAR GELE
GÜMÜŞ KEMER İNCE BELE DAR GELE DAR GELE vay
DAR GELE DAR GELE vay DAR GELE DAR GELE

— 2 —

BAHARDA YAYILIR KUZU YAN YANA YAN YANA
BENİM YARIM İNCİ TAKAR Gerdana Gerdana vay
GERDANA GERDANA vay GERDANA GERDANA

— 3 —

BENİM YARIM GÜZELLERDEN BİR DANE BİR DANE
İÇLERİNDE SARI SAÇLI GÜL DANE GÜL DANE vay
GÜL DANE GÜL DANE vay GÜL DANE GÜL DANE

TRT. MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM. No: 407 - 22. 6. 1973

YÖRESİ

KARS

KİMDEN ALINDIĞI

MUSA YILMAZ

SÜRE

ARDAHANIN YOLLARINDA

DERLEYEN

MUZAFFER SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN

MUZAFFER SARISÖZEN

SAZ - - - - -

AR DA HA NIN YOL LA RIN DA GÜL LE RA ÇIP BAĞ LA RIN DA

EY .E BİR YAR SEV Mİ ŞEM Kİ O NÜ Ç ON DÖRT ÇAĞ LA RIN DA

EY VAHDİM ME DİM ME NAZ LI YAR DİM ME MEN Ö ZÜM SER HOŞ SEN ŞE RAP VER ME

1

ARDAHANIN YOLLARINDA
GÜLLER AÇIP BAĞLARINDA
EYLE BİR YAR SEVMİŞEMKİ
ONÜÇ ONDÖRT ÇAĞLARINDA

BAĞLANTI

EYVAH DİMME DİMME
NAZLI YAR DİMME
MEN ÖZÜM SERHOŞ
SEN ŞERAP VERME

2

DİMMEYİ ÇAYDA GÖRDÜM
ELİNDE BAYDA GÖRDÜM
İKİ ÖPTÜM BİR DE SEVDİM
ONDAN NE FAYIDE GÖRDÜM

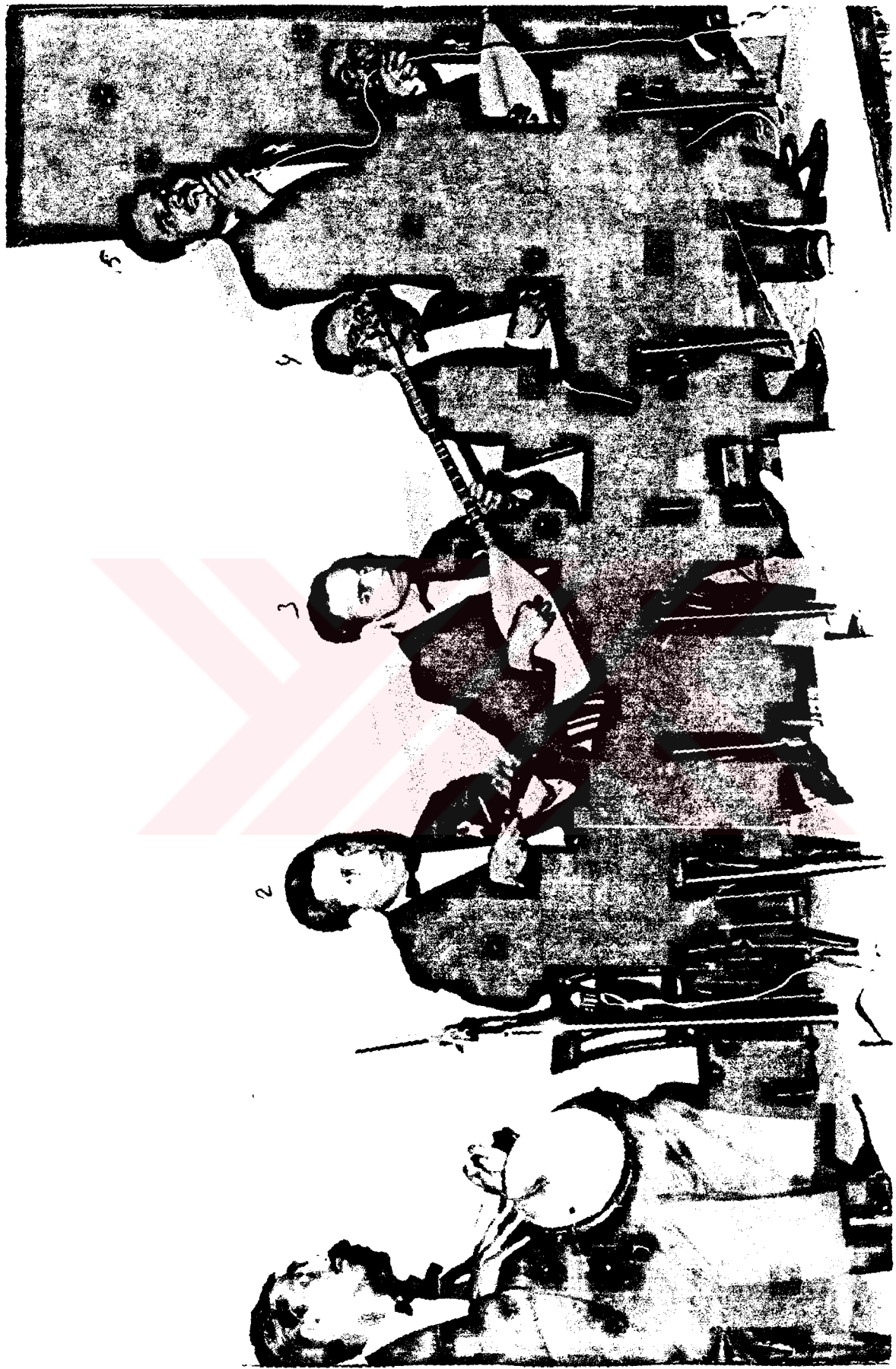
BAĞLANTI

3

SAMAVARI ALIŞTIRAM
MAŞA SALIP GARIŞTIRAM
KÜSTÜRMÜŞEM BARIŞIRAM
BAĞLANTI

Resim 1 - Demir ve Çelik Fabrikaları'nın bulunduğu bölgenin eski hali. Eylence ve mesire alanı olarak kullanılan Uzunyum Plajı, Çadırlar ve Çates'in Plaj Kampı

Resim 2 - Karadeniz Ereğlisi'nde Musiki fasıllarından bir görüntü

ÖZGEÇMİŞ

11.07.1969 Yılında Kars'ta doğdu. Onbir yaşında İstanbul'a geldi. Orta ve lise tahsilini İstanbul'da yaptı.

Müzik çalışmalarına orta okul yıllarında Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nde başladı. Buradaki çalışmaları dört yıl boyunca devam etti.

1988 yılında girdiği İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı Ses Eğitimi bölümünü 1993 tarihinde tamamladı.

Aynı yıl İTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Yüksek Lisans programına başladı.

Üniversite yıllarında çeşitli koro çalışmalarının yanısıra Folklor Kurumu'nda 29. ve 30. Dönem "Türk Halk Müziği Bilgileri ve Nazariyatı" dersleri verdi.

1994 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Karadeniz Ereğli Vesile Dikmen Ortaokulu'nda kadrolu müzik öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Halen İstanbul Ümraniye Lisesi'nde bu görevine devam etmektedir.

Müzik çalışmalarını "İstanbul Müzik Öğretmenleri Çoksesli Korosu"nda sürdürmektedir.